

2016

Latvijas Stabilitātes programma 2016.-2019.gadam

RĪGA, 2016

LATVIJAS REPUBLIKAS
FINANŠU MINISTRIJA

SATURS

1. Vispārējās ekonomiskās politikas vadlīnijas un mērķi	4
2. Ekonomiskā situācija	5
2.1. Ārējā ekonomiskā vide	5
2.2. Pašreizējā ekonomiskā situācija.....	8
2.3. Makroekonomiskās attīstības scenārijs.....	11
3. Vispārējās valdības budžeta bilance un parāds.....	19
3.1. Pašreizējā fiskālā situācija	19
3.2. Fiskālās politikas stratēģija un vidēja termiņa mērķis	21
3.3. Fiskālās attīstības scenārijs	38
3.4. Valdības parāda vidēja termiņa attīstības tendences.....	42
4. Jūtīguma analīze un salīdzinājums	45
4.1. Makroekonomiskā scenārija riski	45
4.2. Jūtīguma analīze	46
5. Vispārējās valdības budžeta bilances un parāda prognožu salīdzinājums ar Latvijas Stabilitātes programmu 2015.-2018.gadam	49
6. Valsts finanšu kvalitāte	50
6.1. Valsts budžeta līdzekļu efektivitāte un izlietojuma kontrole.....	50
6.2. Ieņēmumu struktūras un sistēmas efektivitāte	52
7. Publisko finanšu ilgtspēja	64
7.1. Publisko finanšu ilgtermiņa attīstības scenārijs	64
7.2. Valsts sniegtie galvojumi.....	67
8. Valsts finanšu institucionālās iezīmes	69
8.1. Valsts budžeta noteikumu ieviešana un citas institucionālās attīstības attiecībā uz valsts finansēm	69
8.2. Vidēja termiņa budžeta plānošana	69
8.3. Budžeta procedūras, t.sk. valsts finanšu statistikas pārvalde.....	70
8.3.1. Budžeta procedūras	70
8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība.....	73
Pielikumi.....	75

Saīsinājumu apzīmējumi

ASV	Amerikas Savienotās valstis
AWG	Ekonomikas politikas komitejas Sabiedrības novecošanās un valsts finanšu ilgtspējas darba grupa
ĀTI	Ārvalstu tiešās investīcijas
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
ECB	Eiropas Centrālā banka
EK	Eiropas Komisija
EKS	Eiropas Kontu sistēma
ES	Eiropas Savienība
FM	Finanšu ministrija
FDL	Fiskālās disciplīnas likums
Ietvara likums	Vidēja termiņa budžeta ietvara likums
IIN	Iedzīvotāju ienākumu nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
JPI	Jaunās politikas iniciatīvas
LPS	Latvijas Pašvaldību savienība
LBFV	Likums par budžetu un finanšu vadību
MK	Ministru kabinets
NAP 2020	Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam
NRP	Latvijas nacionālā reformu programma „Eiropa 2020” stratēģijas īstenošanai
NVS	Nacionālo Valstu Sadraudzība
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija
PCI	Patēriņa cenu indekss
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
Protokola projekts	MK un LPS domstarpību un vienošanās protokola projekts
PZDG	Potenciāli zaudētie dzīves gadi
Regula Nr. 1175/2011	Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) Nr. 1175/2011 (2011. gada 16. novembris), ar ko groza Padomes Regulu (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu
UIN	Uzņēmumu ieņēmumu nodoklis
SIP	Stabilitātes un izaugsmes pakts
SVF	Starptautiskais valūtas fonds
VID	Valsts ieņēmumu dienests
VK	Valsts kase
VTM	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis strukturālā izteiksmē
VTM SIP	Vidēja termiņa budžeta bilances mērķis SIP izpratnē
EK komunikācija	Eiropas Komisijas 2015. gada 13. janvāra komunikācija Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Centrālajai bankai, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai, Reģionu komitejai un Eiropas Investīciju bankai par Stabilitātes un izaugsmes pakta regulējumā esošās elastības vislabāko izmantošanu (COM(2015) 12)

1. VISPĀRĒJĀS EKONOMISKĀS POLITIKAS VADLĪNIJAS UN MĒRĶI

Latvijas Stabilitātes programma ir vidēja termiņa politikas dokuments, kas raksturo Latvijas fiskālo politiku 2016.-2019.gadam un ir sagatavots, vadoties pēc SIP ieviešanas nosacījumiem un vadlīnijām. Stabilitātes programma ir vērsta uz stingras un ilgtspējīgas fiskālās politikas īstenošanu un makroekonomiskās stabilitātes nodrošināšanu.

ES ekonomiskās politikas uzraudzības un koordinācijas cikla jeb Eiropas Semestra ietvaros, Stabilitātes programma tiek gatavota un iesniegta EK vienlaicīgi ar NRP un tajā iekļautajiem pasākumiem.

2015.gadā Latvijas IKP palielinājās par 2,7%, sasniedzot spēcīgāku izaugsmi nekā gadu iepriekš, kad ekonomika auga par 2,4%. Izaugsmes tempi paātrinājās, pateicoties stabili augošajam iekšzemes pieprasījumam, taču straujāku izaugsmes tempu liedza sasniegt sarežģījumi ārējā vidē, ko raksturo ģeopolitiskā situācija un vājā izaugsme vairākās Latvijas tirdzniecības partnervalstīs.

Lai arī tiek prognozēta pasaules ekonomiskās izaugsmes stiprināšanās, tomēr pastāv augsta nenoteiktība. Tādēļ paredzams, ka vidējā termiņā Latvijas izaugsme būs vājāka, nekā prognozēts Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam. Atbilstoši FM prognozēm, Latvijas IKP 2017. un 2018.gadā palielināsies attiecīgi par 3,3% un 3,4% (Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam minētajos gados prognozētais IKP pieaugums bija 3,6%).

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis netiek mainīts un arī 2016.-2019.gadā ir ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Dzīves kvalitāte ietver gan iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, gan pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Tomēr šajā trīs gadu periodā ir nācis klāt jauns izaicinājums – karadarbība Ukrainā, pastiprinātā Krievijas militārā klātbūtne pie Latvijas robežām, kas liek citā gaismā raudzīties uz valsts drošības jautājumiem.

Līdz ar to specifiskie fiskālās politikas mērķi, kas vienlaikus ir arī vidēja termiņa budžeta politikas prioritārie attīstības virzieni ir sekojoši:

- 1) valsts aizsardzības spēju palielināšana, kāpinot valsts aizsardzības finansējumu pret IKP līdz 2% 2018.gadā;
- 2) ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšana, valsts budžeta iespēju robežās primāri nodrošinot finansējuma pieaugumu aizsardzībai, iekšējai drošībai, veselībai un izglītībai;
- 3) iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana, pakāpeniski palielinot minimālo algu un ieviešot progresīvo iedzīvotāju ienākumu nodokļa neapliekamo minimumu;
- 4) nodokļu ieņēmumu apjoma pret IKP pakāpeniska palielināšana līdz 1/3 no IKP, pamatā uzlabojot nodokļu iekasējamību.

Ar Stabilitātes programmu 2016.-2019.gadam tiek atkārtoti pieteikta veselības sistēmas reforma, kā būtiska strukturālā reforma ar ilgtermiņa pozitīvu efektu uz publisko finanšu ilgtspēju, SIP elastības izmantošanā atbilstoši EK komunikācijai un Padomes kopējai izpratnes nostājai par elastības piemērošanu.

Strukturālā vispārējās valdības budžeta bilances mērķis, kas ietver pieteiktās atkāpes veselības sistēmas reforma SIP elastības izmantošanā, 2017.gadā ir -1,1% no IKP, 2018.gadā ir -1,2% no IKP un 2019.gadā ir -0,8% no IKP.

Stabilitātes programma 2016.-2019.gadam kā politikas dokuments ir apstiprināta MK, prezentēta un apstiprināta atbilstošajā Saeimas komisijā.

2. EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2.1. ĀRĒJĀ EKONOMISKĀ VIDE

Pasaules kopējā ekonomikas izaugsme 2015.gadā bija lēnāka nekā sagaidīts, noslīdot līdz 3,0%, salīdzinot ar 3,3% 2014.gadā. Izaugsmes prognozes gan 2015., gan 2016.gadam visa gada laikā tika pastāvīgi samazinātas. Galvenie lēnākas izaugsmes iemesli bija saistīti ar attīstības valstu ekonomiskās attīstības palēnināšanos, tajā skaitā Ķīnā, kā arī no naftas un citu izejvielu eksporta atkarīgajās attīstības valstīs. Attīstības valstu izaugsmi bremzēja arī kopējās pasaules tirdzniecības un kapitāla plūsmu vājināšanās, un šo valstu kopējā izaugsme no 2014.gadā sasniegtajiem 4,6% noslīdēja līdz 4,0%, kas bija lēnākais pieauguma temps kopš 2008.-2009.gada finanšu krīzes. Savukārt pasaules attīstīto valstu kopējā izaugsme 2015.gadā kļuva nedaudz straujāka nekā iepriekšējā gadā, palielinoties no 1,8% līdz 1,9%, ko veicināja stimulējoša monetārā politika un zemās naftas cenas.

Kopējo pasaules ekonomisko situāciju 2015.gadā būtiski ietekmēja izaugsmes palēnināšanās pasaules otrajā lielākajā ekonomikā Ķīnā, kura realizē pakāpenisku pāreju no investīciju un ražošanas balstītas izaugsmes uz sabalansētāku ekonomikas modeli, kurā lielāks īpatsvars būtu patēriņam un pakalpojumiem. Ķīnas ekonomikas izaugsme 2015.gadā palēninājās līdz 6,9%, salīdzinot ar 7,3% iepriekšējā gadā, jau būtiski atpaliekot no pēdējo 25 gadu vidējā 10% izaugsmes līmeņa. Nozīmīgs faktors pagājušajā gadā bija arī naftas un citu izejvielu preču cenu kritums, kas no vienas puses, negatīvi ietekmēja izaugsmi lielā daļā pasaules attīstības valstu, bet no otras puses, samazināja resursu izmaksas pasaules attīstītajās valstīs, stimulējot šo valstu ražošanu un patēriņu.

Būtiskas izmaiņas pagājušajā gadā notika ASV monetārajā politikā, kad Federālo rezervju sistēma 2015.gada decembrī pirmo reizi kopš 2006.gada paaugstināja procentu likmes. Vienlaikus ECB un pārējās pasaules vadošo valstu centrālās bankas turpināja īstenot ļoti stimulējošu monetāro politiku, un 2016.gada martā ECB veica kārtējo likmju pazeminājumu, procentu likmi galvenajām refinansēšanas operācijām samazinot no 0,05% uz 0% - jaunam visu laiku zemākajam līmenim, kā arī paplašināja kvantitatīvās stimulēšanas programmas apjomu no 60 līdz 80 miljardiem *euro* mēnesī. Austrumeiropā ekonomikas izaugsmi turpināja ietekmēt Krievijas ekonomikas recesija un rubļa kursa kritums, kā arī joprojām saspīlētās Krievijas un rietumvalstu attiecības.

Minētie faktori turpinās noteikt pasaules ekonomikas attīstību arī 2016.gadā un sagaidāms, ka 2016. un 2017.gadā pasaules kopējā izaugsme paātrināsies, bet pieauguma tempi joprojām būs salīdzinoši zemi. Pēc EK jaunākajām, 2016.gada ziemas prognozēm, kopējā pasaules ekonomikas izaugsme 2016.gadā sasniegs 3,3%, bet 2017.gadā – 3,5%. Izaugsmes paātrināšanos noteiks situācijas uzlabošanās attīstības valstīs, un arī attīstītajās valstīs kopumā izaugsmes tempi kļūs nedaudz straujāki.

2.1.tabula. Lielāko pasaules ekonomiku IKP pieauguma tempi un prognozes, % pret iepriekšējo gadu¹

	2014	2015	2016p	2017p
Pasaule	3,3	3,0	3,3	3,5
Attīstītās valstis ²	1,8	1,9	2,1	2,1
Euro zona	0,9	1,6	1,7	1,9
Vācija	1,6	1,7	1,8	1,8
Lielbritānija	2,9	2,3	2,1	2,1
ASV	2,4	2,5	2,7	2,6
Japāna	-0,1	0,7	1,1	0,5
Attīstības valstis ³	4,6	4,0	4,3	4,7
Ķīna	7,3	6,9	6,5	6,2
Krievija	0,6	-3,7	-1,2	0,3

Euro zonas ekonomikas izaugsme 2015.gadā sasniedza 1,6%. Lai arī tas ir būtisks paātrinājums salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, kad ekonomika bija augusi par 0,9%, *euro* zonas izaugsmes rādītāji joprojām ir vēsturiski zemā līmenī un zemāki nekā citās pasaules attīstītajās valstīs. Eiropas ekonomikas izaugsmi pašlaik veicina vairāki pozitīvi faktori, tajā skaitā zemās naftas cenas, vājš *euro* kurss pret citām nozīmīgākajām pasaules valūtām, kā arī zemās procentu likmes un ECB realizētie monetārās stimulēšanas pasākumi un fiskālā politika, kas ir kļuvusi nedaudz vairāk izaugsmi veicinoša. Tajā pašā laikā izaugsmi bremzē joprojām zema investīciju līmenis, ko negatīvi ietekmē gan ekonomiskā un politiskā nestabilitāte vairākās *euro* zonas valstīs, gan augstais parādu līmenis.

2016. un 2017.gadā, saglabājoties līdzšinējiem izaugsmi veicinošajiem faktoriem, ekonomiskā attīstība *euro* zonā nedaudz paātrināsies - attiecīgi līdz 1,7% un 1,9%. Taču straujākus attīstības tempus neļaus sasniegt joprojām nelabvēlīgā situācija ārējos tirgos.

ASV ekonomiskās izaugsmes tempi saglabāsies salīdzinoši spēcīgi, no 2,5% pagājušajā gadā palielinoties līdz 2,7% 2016.gadā. To nodrošinās gan joprojām stimulējošā monetārā politika un zemās procentu likmes, gan pastāvīga situācijas uzlabošanās mājokļu tirgū un darba tirgū. No otras puses, augstais ASV dolāra kurss var negatīvi ietekmēt apstrādes rūpniecības aktivitāti, savukārt zemās naftas cenas ierobežos investīcijas naftas ieguves industrijā.

Arī **Japānā** izaugsme turpinās paātrināties, 2016.gadā sasniedzot 1,1%, ko veicinās atbalstoša monetārā politika un labvēlīgi kreditēšanas apstākļi, kā arī zemās naftas cenas, augošie ienākumi un investīciju aktivitātes atjaunošanās.

Krievijas ekonomika 2015.gadā piedzīvoja recesiju, IKP salīdzinājumā ar 2014.gadu samazinoties par 3,7%. Ekonomikas lejupslīdi ietekmēja arī rietumvalstu ekonomiskās sankcijas, bet noteicošais faktors bija naftas cenu kritums pasaules tirgū. Kopš 2015.gada rudens Krievijas ekonomikas perspektīvas ir pasliktinājušās vēl vairāk, naftas cenām turpinot tālāku lejupslīdi, un IKP kritums Krievijā gaidāms arī 2016.gadā – par 1,2%, izaugsmei atjaunojoties tikai 2017.gadā.

Vācijā, kas ir ceturtā lielākā Latvijas eksporta partnere, saglabājas mēreni izaugsmes tempi, IKP pieaugumam pakāpeniski palielinoties no 1,7% 2015.gadā līdz 1,8% 2016.gadā. Kā galvenais ekonomiskās izaugsmes nodrošinātājs Vācijā saglabājas iekšzemes pieprasījums, ko veicina labvēlīgā situācija darba tirgū un labvēlīgie nosacījumi finanšu tirgū.

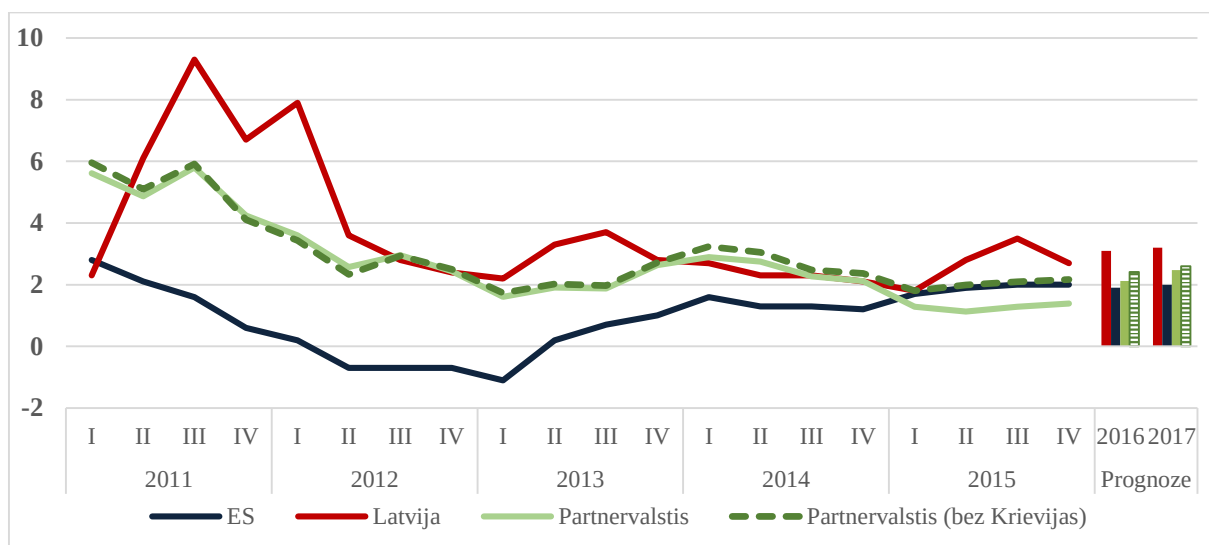
Spēcīga un stabila ekonomikas izaugsme saglabājas piektajā lielākajā Latvijas ārējās tirdzniecības partnervalstī **Polijā**, kur IKP pieaugums 2015.gadā veidoja 3,5% un sagaidāms, ka tādā pašā līmenī tas saglabāsies arī 2016. un 2017.gadā. Arī Polijā ekonomisko izaugsmi

¹ European Economic Forecast - Winter 2016, European Commission

² World Economic Outlook (WEO) Update, January 2016, IMF

³ World Economic Outlook (WEO) Update, January 2016, IMF

nodrošina galvenokārt spēcīgais iekšzemes pieprasījums, ko stimulē darba tirgus situācijas uzlabošanās un fiskālie stimuli.

2.1.attēls. Latvijas partnervalstu⁴ un ES IKP pieauguma tempi un prognozes, %

Atšķirībā no iepriekšējiem gadiem, kad Latvijas galveno ārējās tirdzniecības partnervalstu vidējā svērtā ekonomikas izaugsme būtiski pārsniedza ES vidējo rādītāju, 2015.gadā tā bija nedaudz zemāka par ES vidējo, un šādu situāciju noteica ekonomikas recesija Krievijā. Savukārt pārējo Latvijas partnervalstu, izņemot Krieviju, kopējā izaugsme 2015.gadā bija ES vidējās izaugsmes līmenī. Taču jau 2016.gadā Latvijas partnervalstu izaugsme atkal kļūs straujāka, pārsniedzot ES vidējo rādītāju un veicinot Latvijas ekonomiskās attīstības paātrināšanos.

Līdz ar energoresursu cenu straujo kritumu kopējais **inflācijas līmenis** pasaulē 2015.gadā saglabājās zems. Tomēr arī šeit dinamika bija neviendabīga, un pasaules attīstītajās valstīs inflācija 2015.gadā samazinājās līdz 0,3%, salīdzinot ar 1,4% iepriekšējā gadā⁵, savukārt attīstības valstīs inflācijas līmenis pieauga līdz 5,5%, ko ietekmēja nacionālo valūtas kursu kritums lielā daļā valstu, kuras eksportē izejvielas.

Inflācija *euro* zonā pagājušajā gadā samazinājās līdz 0,0%, un arī 2016.gadā gaidāma tikai ļoti mērena cenu pieauguma atjaunošanās, inflācijai sasniedzot 0,5%, bet 2017.gadā paaugstinoties līdz 1,5%. Galvenais zemās inflācijas iemesls *euro* zonā ir krītošās energoresursu cenas, tomēr arī pamatinflācija 2015.gadā saglabājās zema, atspoguļojot vājo ekonomikas izaugsmi un zemo algu pieaugumu.

Kopumā izejvielu cenas pasaules tirgū 2015.gadā piedzīvoja strauju kritumu. Kā liecina *Bloomberg* dati, izejvielu cenas pasaules biržās 2015.gadā kritušās vidēji par 25%, *Bloomberg Commodities* indeksam noslīdot līdz zemākajam līmenim kopš 1999.gada. Vislielākais kritums bijis naftas cenām, kas 2015.gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu samazinājušās par 45%. Lejupslīdi 2015.gadā uzrādījušas gandrīz visas indeksā iekļautās preču grupas - energoresursi, labība, metāli, gaļas produkti, izņemot vienīgi kokvilnu, kuras cena nedaudz paaugstinājusies. Naftas cenu kritums turpinājās arī 2016.gada sākumā, *Brent* jēlnaftas cenai janvāra vidū noslīdot zem 30 ASV dolāriem par barelu – zemākajam līmenim pēdējo 12 gadu laikā, pēc tam atkal pakāpeniski palielinoties līdz 40 ASV dolāriem marta otrajā pusē.

⁴ Latvijas ārējās tirdzniecības galveno partnervalstu (Igaunija, Lietuva, Krievija, Vācija, Polija, Zviedrija, Lielbritānija) vidējā izaugsme, svērtā ar vidējo eksporta īpatsvaru uz konkrēto valsti 2015. gadā. Datu avots: Eurostat; *European Economic Forecast - Winter 2016*, European Commission; FM aprēķini.

⁵ *World Economic Outlook (WEO) Update, January 2016*, IMF

2.2. PAŠREIZĒJĀ EKONOMISKĀ SITUĀCIJA

2015.gadā Latvijas IKP palielinājās par 2,7%, sasniedzot spēcīgāku izaugsmi nekā gadu iepriekš, kad ekonomika auga par 2,4%. Izaugsmes tempi paātrinājās, pateicoties stabili augošajam iekšzemes pieprasījumam, taču straujāku izaugsmes tempu liedza sasniegt sarežģījumi ārējā vidē, ko raksturo ģeopolitiskā situācija un vājā izaugsme vairākās Latvijas tirdzniecības partnervalstīs. Rezultātā, pērn Latvijas IKP pieaugums bijis augstākais starp Baltijas valstīm un par 0,8 procentpunktiem pārsniedza ES-28 vidējo izaugsmes līmeni.

Privātais patēriņš ir galvenais Latvijas ekonomiskās izaugsmes nodrošinātājs jau kopš 2013.gada, savukārt eksports un investīcijas, lai arī 2015.gadā uzrādīja izaugsmi, pieauga lēnāk. Šīs tendences ir saistītas ar sarežģīto ārējās vides situāciju, tādējādi arī nozares, kas galvenokārt vērstas uz vietējo tirgu, pērn augušas straujāk.

Tautsaimniecības nozaru griezumā 2015.gadā IKP pievienotās vērtības pieaugumi reģistrēti lielākajās nozarēs – tirdzniecībā un apstrādes rūpniecībā. Tirdzniecības sektorā radītā pievienotā vērtība pērn kopumā pieaugusi par 3,7%, ko veicināja iedzīvotāju ienākumu pieaugums apvienojumā ar zemo inflāciju, stimulējot iekšzemes pieprasījumu. Apstrādes rūpniecības pievienotā vērtība pagājušajā gadā palielinājās par 4,3%, ko nodrošināja stabila izaugsme kokapstrādes nozarē, kā arī ievērojamais pieaugums datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanā. Pievienotās vērtības kāpums 2015.gadā reģistrēts arī nekustamo īpašumu nozarē (+3,0%), profesionālo un administratīvo pakalpojumu nozarē (+1,2%), kā arī valsts pārvaldē un aizsardzībā (+2,3%). Pie tam labus rezultātus uzrādījusi arī lauksaimniecība, sasniedzot 5,0% izaugsmi, ko noteica veiksmīgi aizvadītā sezona augkopībā, jo pērn tika novākta labības rekordražā. Taču lopkopībai pērns gads nebija veiksmīgs saistībā ar Krievijas noteiktajām sankcijām, kas galvenokārt negatīvi ietekmējusi piena lopkopību, savukārt cūkkopjus skāra ieilgusi Āfrikas cūku mēra izplatība.

Ražošanas apjomi pagājušajā gadā samazinājušies divās nozarēs: transportā par 0,1% un būvniecībā par 1,1%. Transportā samazinājumu noteica galvenokārt ārējās vides situācija un Krievijas tranzīta plūsmas samazināšanās, bet būvniecībā ietekmi atstājusi iepriekšējā gada augstā bāze un aktivitātes mazināšanās ēku būvniecībā.

IKP analīze no izlietojuma puses liecina, ka kopumā 2015.gadā pieaugumu uzrādīja visas izlietojuma puses komponentes, taču lielāko devumu ekonomikas izaugsmē deva privātais patēriņš, ko veicināja gan spēcīgi pieaugusi darba samaksa, gan ļoti zemais inflācijas līmenis un IIN pazemināšana no 24% 2014.gadā uz 23% 2015.gadā. 2015.gadā privātais patēriņš palielinājās par 3,3%, spēcīgi pieauga arī sabiedriskais patēriņš – par 3,1%. Pērn atjaunojās arī investīciju kāpums, gadā kopā bruto pamatkapitāla veidošanas pieaugumam veidojot 2,6%, salīdzinot ar 2014.gadu.

Pusi no kopējā bruto pamatkapitāla veidošanas apjoma veido nefinanšu investīcijas, kas 2015.gadā faktiskajās cenās pieauga par 2,5%. Piekto daļu no visām nefinanšu investīcijām 2015.gadā sastādīja investīcijas transporta un uzglabāšanas nozarē, palielinoties par 14,9% salīdzinājumā ar 2014.gadu. Investīciju pieaugumu transporta sektorā veicināja Rīgas brīvostas infrastruktūras objekta pabeigšana pērnā gada otrajā pusē. Lai arī ne tik spēcīgs kā iepriekšējā gadā, nefinanšu investīciju pieaugums turpinājās apstrādes rūpniecības nozarē – par 6,5%. Tāpat, daļēji saistībā ar Latvijas Universitātes Dabaszinātņu centra izveidi pērn izglītībā tika investēts divreiz vairāk nekā iepriekšējā gadā un par 79% pieauga investīcijas operācijām ar nekustamo īpašumu. Savukārt nefinanšu investīciju kritums 2015.gadā turpinājās valsts pārvaldē un aizsardzībā - par 20,1%, elektroenerģijas un gāzes apgādes sektorā - par 14,1%. Investīcijas samazinājās arī tirdzniecībā, informācijas un komunikācijas pakalpojumu sektorā u.c. nozarēs.

Savukārt ĀTI apjoms Latvijā 2015.gadā sasniedza 577,9 milj. *euro*, kas ir par 129,3 milj. *euro* vairāk salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, taču bažas rada pēdējos gados vērojamā tendence, kas liecina par ienākošo ĀTI plūsmas samazinājumu pašu kapitālā. ĀTI apjoms pašu

kapitālā 2015.gadā bija 121,4 milj. *euro*, kas ir par 165,7 milj. *euro* mazāk salīdzinājumā ar 2014.gadu un par 428,4 milj. *euro* atpaliek no 2013.gadā valstī ienākušajām ĀTI. Tas norāda uz to, ka ieguldījumi uzņēmumos, kuri pieder ārvalstu investoriem, samazinās, kas visticamāk skaidrojams ar ietilgušo politisko spriedzi reģionā. Savukārt pretēja dinamika vērojama attiecībā uz reinvestēto peļņu. Tieši reinvestētās peļņas apjoma pieaugums nodrošināja gandrīz četras piektdaļas (457,0 milj. *euro*) no kopējām ienākošajām ĀTI Latvijā 2015.gadā.

Jaunākajā Pasaules Bankas pētījumā *Doing Business 2016*, kurā tiek vērtēta valstu uzņēmējdarbības vide, Latvija ierindojas augstajā 22.vietā 189 pasaules valstu konkurencē un 10.vietā ES dalībvalstu vidū. Lai arī salīdzinājumā ar iepriekšējā gada rezultātiem Latvijas pozīcija kopvērtējumā palika nemainīga, Pasaules Bankas eksperti augsti novērtējuši Latvijā veiktās reformas uzņēmējdarbības vides sakārtošanā tādās jomās kā līgumsaistību izpilde un nekustamā īpašuma reģistrēšana. Savukārt, ņemot vērā, ka Latvijas kredītreitings jau sasniedzis pirmskrīzes līmeni un nākotnes vērtējums ir noteikts kā stabils, tas kopumā rada pozitīvu signālu potenciālajiem ārvalstu investoriem. Tādējādi, stabilizējoties ģeopolitiskajai situācijai, jaunām ĀTI ieplūdēm Latvijas tautsaimniecībā jāpalielinās.

Preču un pakalpojumu eksports pērn ir attīstījies vājāk, pieaugot par 1,0%, ko noteica ģeopolitiskā situācija, Krievijas noteiktās sankcijas ES ražotajiem pārtikas produktiem un NVS valstu kopējās ekonomiskās situācijas pasliktināšanās, kā arī joprojām lēnā ekonomikas izaugsme *euro* zonā. Savukārt preču un pakalpojumu imports 2015.gadā pieauga straujāk nekā eksports – par 1,6%, kā rezultātā Latvijas preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības balance pasliktinājās par 0,3 procentpunktiem, tirdzniecības deficītam pieaugot līdz 2,5% no IKP.

Latvijas preču eksports faktiskajās cenās 2015.gadā kopumā palielinājies par 1,3%, un eksporta kritumu uz Krieviju par 24,4% kompensēja eksporta pieaugums uz tādiem tirgiem kā Lietuva, Alžīrija, Apvienotie Arābu Emirāti, Dānija, Čehija un ASV. Lielākā pozitīvā ietekme preču eksporta pieaugumā bija mehānismu un elektroierīču eksporta pieaugumam par 10,7%, kā arī koka un koka izstrādājumu eksporta pieaugumam par 2,2% un ķīmiskās rūpniecības ražojumu eksporta pieaugumam par 5,1%. Savukārt būtiskākā negatīvā ietekme bijusi minerālproduktu, tekstilmateriālu, kā arī pārtikas un lauksaimniecības preču eksporta kritumam attiecīgi par 14,0%, 8,9% un 1,3%. Tajā pašā laikā preču imports pērn samazinājās – par 1,1%, tādējādi Latvijas preču ārējās tirdzniecības balance 2015.gadā uzlabojās par 262,3 milj. *euro*, ārējās tirdzniecības deficītam veidojot 2,1 mljrd. *euro*, kas ir 8,8% no Latvijas IKP faktiskajās cenās (salīdzinājumam, 2014.gadā preču ārējās tirdzniecības deficīts bija 10,2% no IKP).

Latvijas finanšu sektoru raksturo labs banku kapitalizācijas un likviditātes līmenis, taču finanšu resursu pieejamības problēma joprojām ir aktuāla. Tā kā pērn likvidie banku aktīvi pieauga straujāk par tekošajām saistībām, banku sektora likviditātes rādītājs saglabājās augstā līmenī, palielinoties par 3,6 procentpunktiem un 2015.gada beigās veidojot 66,7% (minimālā likviditātes rādītāja prasība ir 30%). Pērn beidzot apstājās komercbanku kredītportfeļa kritums, 2015.gada nogalē, salīdzinot iepriekšējā gada beigām, kredītportfelim palielinoties par 0,1% un sasniedzot 14,7 mljrd. *euro*. Jāatzīmē, ka šo pieaugumu nodrošināja nerezidentu kredītu portfeļa pieaugums par 9,9% līdz 2,3 mljrd. *euro* 2015.gada beigās. Savukārt rezidentu kredītportfelis 2015.gadā turpināja sarukt – par 1,5%, gada beigās kopumā veidojot 12,4 mljrd. *euro*. 2015.gada laikā ir uzlabojusies kredītportfeļa kvalitāte, jo gada beigās ilgāk par 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars banku kredītportfelī samazinājies no 6,9% līdz 6,0%. Pozitīvas tendences bija vērojamas gan rezidentu mājsaimniecību, gan uzņēmumu portfelī, savukārt nerezidentu virs 90 dienām kavēto kredītu īpatsvars pieauga no 5,3% līdz 8,8%, kas saistīts ar nelabvēlīgo ekonomisko situāciju nerezidentu mājas valstīs. Tajā pašā laikā ģeopolitiskais saspīlējums reģionā ir veicinājis pārstrukturēto kredītu pieaugumu, īpaši tas attiecas uz nerezidentu kredītiem. 2015.gada beigās pārstrukturēto kredītu īpatsvars kopējā kredītportfelī veidoja 8,7%, kas ir par 1,1 procentpunktu vairāk nekā 2014.gada nogalē. Savukārt kopumā 2015.gada laikā bankas norakstīja ap 1,2% no kredītportfeļa.

2015.gadā no jauna izsniegto kredītu apjoms veidoja 2,9 mljrd. *euro*, kas ir pieaugums 19,8% apmērā, tai skaitā rezidentiem jaunizsniegto kredītu apjoms palielinājās par 10,2% un nerezidentiem – par 30,1%. Rezidentu uzņēmumiem jaunizsniegto kredītu apjoms pērn pieauga par 5,4%, bet mājsaimniecībām – par 20,6%, tādējādi, pirmkārt, veicinot iepriekš minēto investīciju pieaugumu Latvijas tautsaimniecībā pērn un, otrkārt, stiprinot privāto patēriņu. Uz 2015.gada beigām Latvijas komercbankās bija noguldīti 23,3 mljrd. *euro*, kas ir pieaugums par 4,8%, salīdzinot ar 2014.gada nogali. Palielinājās gan rezidentu, gan nerezidentu noguldījumi attiecīgi – par 1,0% un 8,3%. Jāatzīmē, ka nedaudz vairāk kā pusi no kopējiem depozītiem veido nerezidentu noguldījumi.

Lai arī mazāk jūtami nekā iepriekšējos gados, 2015.gadā turpināja uzlaboties situācija darba tirgū. Darba meklētāju īpatsvars pēc darbaspēka apsekojuma saruka līdz 9,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, un bija par 0,9 procentpunktiem zemāks nekā pirms gada. Vidējais reģistrētā bezdarba līmenis 2015.gadā samazinājās par 0,2 procentpunktiem un bija 8,7% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Tomēr 2015.gada decembra beigās reģistrētā bezdarba rādītājs 8,7% apjomā bija par 0,2 procentpunktiem augstāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada.

Savukārt nodarbināto iedzīvotāju skaits pēc darbaspēka apsekojuma 2015.gadā palielinājās par 1,3% līdz 896,1 tūkstotim. Turklāt pērnā gada laikā par 1,7 procentpunktiem palielinājās nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars, sasniedzot 60,8% no visu iedzīvotāju kopskaita 15-74 gadu vecuma grupā. Uzņēmumu dati par aizņemtajām darba vietām rāda, ka darba vietu skaits 2015.gadā visvairāk ir palielinājies veselības un sociālā aprūpes, izmitināšanas un ēdināšanas, administratīvo, profesionālo un IT pakalpojumu nozarēs. Savukārt apstrādes rūpniecībā un būvniecībā nodarbināto skaits ir sarucis.

Līdzīgi kā 2014.gadā, pērn turpinājās spēcīgs vidējās mēneša bruto darba samaksas pieaugums. Vidējā bruto darba alga 2015.gadā palielinājās līdz 818 *euro*, gadā kopumā pieaugot par 6,8%, kas sakrīt ar iepriekšējā gada pieauguma tempu. 2015.gadā lielākais kāpums tāpat kā iepriekšējā gadā bija privātajā sektorā par 7,9% līdz 799 *euro*, kamēr sabiedriskajā sektorā algas palielinājās par 5,2% līdz 855 *euro*. Pagājušajā gadā straujākie bruto darba samaksas pieaugumi reģistrēti izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu sektorā, nekustamo īpašumu, kā arī mākslas un izklaides nozarēs – attiecīgi par 10,5%, 9,9% un 9,2%. Savukārt vājākie darba algas pieaugumi bijuši finanšu un apdrošināšanas sektora un administratīvo un apkalpojošo dienestu darbiniekiem. Pateicoties zemajai inflācijai un IIN samazināšanai, būtiski auga arī iedzīvotāju pirkspēja, 2015.gadā kopā palielinoties par 7,4%.

Būtiska loma ekonomiskās izaugsmes veicināšanā 2015.gadā bija Kohēzijas politikas pasākumu īstenošanai. ES fondu ietekmes izvērtējums rāda, ka Kohēzijas politikas pozitīvā ietekme uz reālā IKP dinamiku 2015.gadā sasniedza 1,4 procentpunktus. Nozaru griezumā vislielākā ES fondu stimulējošā ietekme 2015.gadā bija būvniecībā, tādējādi samazinot nozares pievienotās vērtības kritumu par 4,0 procentpunktiem. Šī ievērojamā ES fondu ietekme uz būvniecību ir skaidrojama ar pēckrīzes periodā īstenotajiem būvniecības nozares projektiem, kuru realizēšanu lielā mērā ir nodrošinājuši tieši ES fondu finansētie inženierbūvju un sabiedriskā sektora ēku būvniecības un renovācijas darbu pasūtījumi. Nozīmīga Kohēzijas politikas pozitīvā ietekme novērota arī rūpniecībā – 1,4 procentpunkti 2015.gadā. Nozares ietvaros tautsaimniecības attīstību īpaši veicināja ievērojamās investīcijas inovatīvos rūpniecības uzņēmumos.

Patēriņa cenu pieaugums 2015.gadā saglabājās zems, gada vidējai inflācijai sasniedzot vien 0,2%. Tajā pašā laikā inflācija Latvijā pērn bija augstāka nekā lielākajā daļā ES dalībvalstu, kur daudzās valstīs bija vērojama pat deflācija. Vājo patēriņa cenu pieaugumu Latvijā turpināja noteikt ārējie faktori, tajā skaitā naftas un pārtikas izejvielu cenu kritums pasaules tirgū, kā rezultātā preču cenas samazinājās par 0,7%. Savukārt pakalpojumu cenas

pieauga par 2,5%, atspoguļojot augošo iekšējo pieprasījumu, ko sekmēja iedzīvotāju ienākumu kāpums.

Kopumā, ievērojot ģeopolitisko saspīlējumu un ekonomiskās grūtības ārējā vidē, Latvijas ekonomiskā izaugsme 2015.gadā vērtējama kā laba. Lai arī tautsaimniecības izaugsme pērn bija mērena, tā pārsniedza gan vietējo analītiķu, gan starptautisko institūciju prognozes. Jāatzīmē, ka ārējās vides riski saglabāsies arī šogad, tomēr Latvijas ekonomika ir pierādījusi savu noturību, tādējādi sagaidāms, ka ekonomiskā izaugsme 2016.gadā nedaudz paātrināsies.

2.3. MAKROEKONOMISKĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs par 2016.-2019.gadiem izstrādāts 2016.gada februārī, pamatojoties uz 2015.gada 4.ceturkšņa ātro IKP novērtējumu un statistisko informāciju, kas bija pieejama līdz 2016.gada 5.februārim. Šī gada 1.martā makroekonomiskās attīstības scenārijs tika tehniski precizēts pēc pilnu makroekonomisko datu saņemšanas par 2015.gadu, nedaudz mainot nominālos datus, bet nemainot izaugsmes tempus.

Izstrādājot makroekonomisko rādītāju prognozes, FM organizēja diskusijas ar Latvijas Bankas un Ekonomikas ministrijas ekspertiem, kā arī ar EK un SVF ekspertiem. Atjaunotās makroekonomisko rādītāju prognozes prezentētas arī Fiskālās disciplīnas padomei, kas apstiprināja Latvijas ekonomikas vidējā termiņa prognozes.

Makroekonomiskās attīstības scenārijs veidots, pamatojoties uz EK 2016.gada ziemas prognožu tehniskajiem pieņēmumiem. Šie pieņēmumi paredz, ka 2016.gadā vidējā naftas cena būs 35,8 ASV dolāri par *Brent* jēlnaftas barelu, savukārt, 2017.gadā tā būs 42,5 ASV dolāri. Tāpat tiek pieņemts, ka šajā termiņā EUR/USD kurss būs nemainīgs 1,08 līmenī.

EK prognozē, ka 2016.gadā visu ES dalībvalstu IKP pieaugums būs lēnāks nekā prognozēts 2015.gada jūnijā un, sākot ar 2017.gadu, ekonomiskās izaugsmes tempi pieaugs. Būtiski, ka Latvijas galveno tirdzniecības partneru ekonomikā attīstība būs augstāka nekā vidēji ES. Pieņemts, ka Krievijas noteiktās sankcijas netiks pastiprinātas un Krievijas rublis būs sasniedzis zemāko vērtību, ko stabilizēs neliels naftas cenu pieaugums. Tādējādi tika pieņemts, ka pieprasījums pēc Latvijas precēm un pakalpojumiem būs stabils un pieaugošs. Līdz ar ārējā pieprasījuma stabilizēšanos un intensīvāku ES fondu apguvi paredzams, ka investīcijas pieaugs straujāk nekā pēdējos divos gados. Paredzams, ka vidējā termiņā ekonomikas izaugsme kļūs sabalansētāka un to balstīs gan privātā patēriņa, gan eksporta pieaugums.

Lai arī tiek prognozēta pasaules ekonomiskās izaugsmes stiprināšanās, tomēr pastāv augsta nenoteiktība. Tādēļ paredzams, ka vidējā termiņā Latvijas izaugsme būs vājāka, nekā prognozēts Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam. Atbilstoši FM prognozēm, Latvijas IKP 2017. un 2018.gadā palielināsies attiecīgi par 3,3% un 3,4% (Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam minētajos gados prognozētais IKP pieaugums bija 3,6%).

2.2.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2015 milj. euro	2015	2016	2017	2018	2019
			Pieaugums %				
1. IKP 2010.gada cenās	B1*g	21448	2,7	3,0	3,3	3,4	3,4
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	24376	3,4	4,3	5,8	6,2	6,5
IKP pēc izlietojuma 2010. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	13458	3,3	3,4	3,3	3,4	3,5
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3742	3,1	3,1	2,8	2,8	2,8
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	4778	2,6	4,6	7,0	8,0	6,5
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P 53	13	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	12457	1,0	3,0	4,1	4,5	5,0
8. Imports	P7	12999	1,6	3,8	5,3	6,1	6,0
Ieguldījums IKP izaugsme							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			3,2	3,6	4,2	4,6	4,4
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P 53		0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
11. Eksporta-importa bilance	B11		-0,4	-0,6	-0,9	-1,2	-0,9

Privātā patēriņa attīstība vidējā termiņā būs cieši saistīta ar norisēm darba tirgū. Nav gaidāms būtisks nodarbinātības pieaugums, jo nodarbinātība demogrāfisko ierobežojumu dēļ ir sasniegusi maksimālos apmērus. Tādēļ būs vērojams mērens darba algas pieaugums, kas stiprinās patērētāju noskaņojumu. Mājsaimniecībām izsniegto kredītu apjoms pakāpeniski pārstās samazināties, varētu pat uzrādīt nelielu pieaugumu, tomēr kreditēšanas ietekme gan būs ierobežota. Iedzīvotāji visdrīzāk nesteigsies uzņemties ilgtermiņa saistības, kamēr komercbanku kreditēšanas politika joprojām saglabāsies piesardzīga. Rezultātā privātā patēriņa attīstība vidējā termiņā būs salīdzinoši tuva kopējam ekonomikas attīstības tempam.

Investīciju attīstību pamatā ietekmēs divi faktori: šī 2014.-2020.gada plānošanas perioda ES fondu izsniegšanas uzsākšana un ģeopolitiskā nenoteiktība. Paredzams, ka ES fondu ieplūde 2016.gadā nedaudz kavēsies neapstiprināto jaunā finansēšanas perioda procedūru dēļ. Tomēr jau sākot ar 2017.gadu ES fondu ieplūde paredzama straujāka. Krievijas sankcijas pret ES un ģeopolitiskais saspīlējums mazina reģiona ekonomisko pievilcību, kavējot investīciju ieplūdi. Tādēļ straujš investīciju pieaugums 2016.gadā vēl nav gaidāms. Tas skar ne tikai sankciju skartās nozares, bet arī citus ekonomikas sektorus. Scenārijs paredz, ka ģeopolitiskais saspīlējums 2016.gadā vairs nepalielināsies un iespējams, ka 2017.gadā situācija varētu pamazām uzlaboties, tādējādi investīciju pieauguma tempi pārsniegs kopējos ekonomikas attīstības tempus.

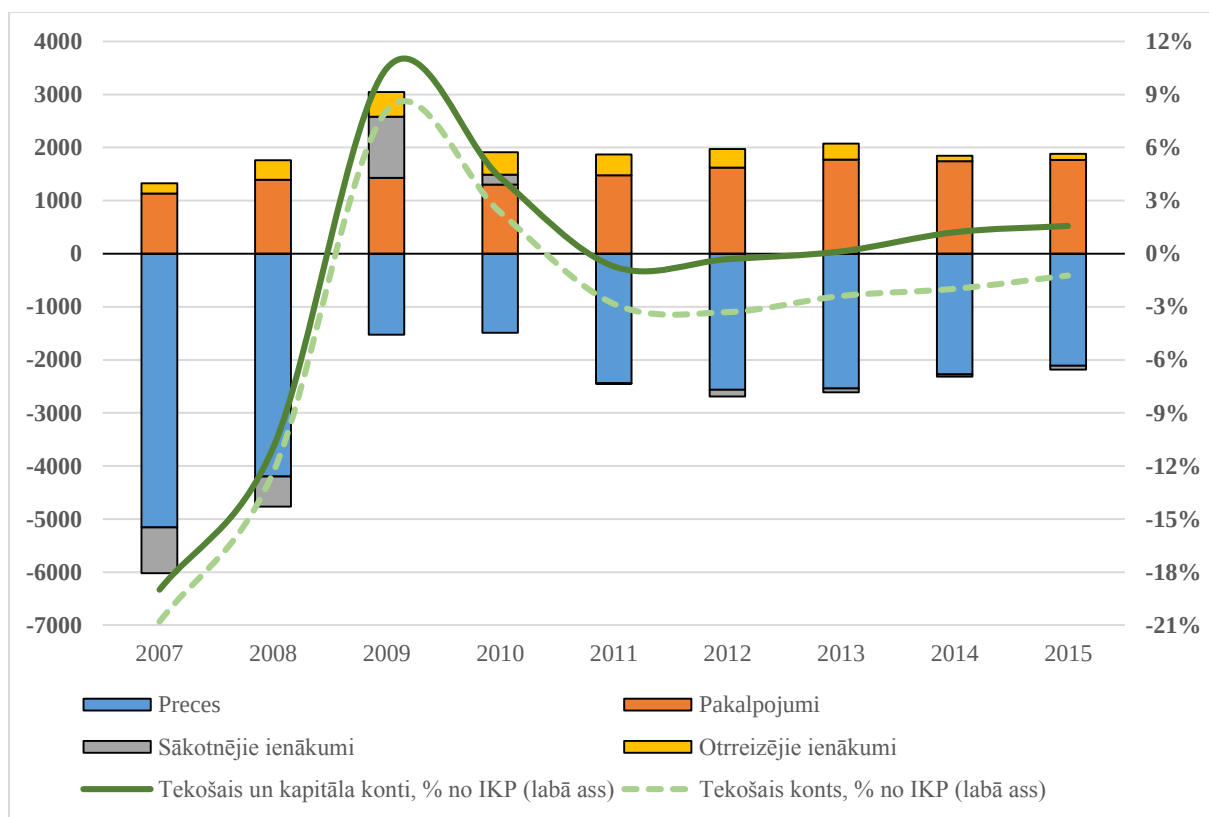
Jāsaka, ka ilgstoši zems investīciju līmenis rada papildus riskus izaugsmei, jo tiek mazināts ekonomikas izaugsmes potenciāls.

Ārējā sektora attīstības tendences un scenārijs

Pēc būtiskām tekošā konta svārstībām, ko galvenokārt noteica pasaules finanšu krīzes negatīvā ietekme uz Latvijas banku sektora peļņas rādītājiem, kā arī iekšējā pieprasījuma straujš kritums pēc ārvalstu precēm, sākot ar 2011.gadu Latvijas tekošā konta bilance bija ar nelielu deficītu jeb tuvu sabalansētai. Ārējās tirdzniecības deficīta samazinājums kopā ar nelielām korekcijām otrreizējo ienākumu kontā samazināja Latvijas maksājumu bilances tekošā konta deficītu no 466,8 milj. euro jeb 2,0% no IKP 2014.gadā līdz 299,6 milj. euro jeb 1,2% no IKP 2015.gadā. Šāds tekošā konta deficīts nerada bažas par tā finansēšanu un ilgtspēju, jo tekošā konta deficītu pilnībā nosedz ES fondu līdzekļu ieplūdes kapitāla kontā. Papildus tam, būtiska nozīme tekošā konta finansēšanai ir arī ienākošajām ĀTI. Pēc sarukuma 2014.gadā ienākošo

ĀTI plūsma atjaunojās, pieaugot par 129,3 milj. *euro* līdz 577,9 milj. *euro* 2015.gadā, tādējādi pilnībā nosedzot tekošā konta deficītu.

Jāsecina, ka tekošā konta trīs gadu vidējais līmenis (-1,9% no IKP) nepārsniedz ES agrās brīdināšanas mehānismā noteikto sliekšni (-4% no IKP) un kopumā ir vērtējams kā ilgtspējīgs.

2.2.attēls. Latvijas maksājumu bilances tekošā konta komponentes (milj. *euro*) un tekošais un kapitāla konti procentos no IKP

Ja ņem vērā ienākumu konta bilanci ļoti svārstīgās izmaiņas, kas galvenokārt ir saistītas ar nevienmērīgo ES fondu līdzekļu plūsmu un ieņēmumiem no tiešajām investīcijām, tad kopš 2011.gada, kad Latvijas ekonomika atgriezās pie izaugsmes, galvenās izmaiņas tekošajā kontā noteica preču un pakalpojumu ārējās tirdzniecības attīstība. Neskatoties uz noturīgajiem privātā un valdības patēriņa pieauguma tempiem 2015.gadā, ilgstoši zemu izejvielu cenu un eksporta palēnināšanās dēļ preču imports 2015.gadā samazinājās par 1,3% atbilstoši CSP datiem. Lielāko negatīvo ietekmi uz preču importa vērtības kritumu radīja minerālproduktu importa kritums, to importa vērtībai samazinoties par 19,5% jeb 359,3 milj. *euro* salīdzinājumā ar 2014.gadu, kas ir saistīts ar zemām energoresursu cenām pasaules tirgos. Tajā pašā laikā pozitīva attīstības dinamika vērojama kapitālpreču jeb preču ar augsto pievienoto vērtību importā, kuras tiek izmantotas gan tālākai pārstrādei, gan reeksportam.

Arī preču eksporta izaugsmes temps 2015.gadā nedaudz piebremzējās un sasniedza vien 1,3%, kas ir vājākais pieaugums pēckrīzes periodā. Taču ņemot vērā NVS valstu nacionālo valūtu vērtību straujo kritumu, sankciju pagarinājumu līdz 2016.gada augustam atsevišķām pārtikas precēm, kas tiek eksportētas uz Krieviju, kā arī jauno sankciju vilni, aizliedzot zivju produktu importu uz Krieviju, un piena kvotu sistēmas atcelšanu ES, preču eksporta sniegums 2015.gadā vērtējams kā labs. Preču eksporta pieauguma struktūra ir neviendabīga, taču lielāko devumu eksporta attīstībā nodrošināja mehānismu un elektroierīču preču kategorija, eksportā to vērtībai palielinoties par 10,7% jeb 184,6 milj. *euro*. Jāatzīmē, ka līdzvērtīgs pieaugums šajā preču kategorijā fiksēts arī importa datos, kas norāda, ka mehānismu un elektroierīču eksporta spēcīgā attīstība saistīta ar reeksporta pieaugumu. Stabīlu pieaugumu uzrāda ar kokrūpniecību

saistītās preču kategorijas, piemēram, koka un koka izstrādājumu, papīra izstrādājumu un mēbeļu eksports 2015. gadā pieauga attiecīgi par 2,2%, 13,6% un 5,1%. Savukārt lielākais preču eksporta vērtības kritums fiksēts minerālproduktiem – kopumā par 14,0% jeb 118,6 milj. *euro*.

Ņemot vērā pretējo preču eksporta un importa attīstības dinamiku 2015. gadā, preču ārējās tirdzniecības deficīts samazinājās līdz zemākajam līmenim kopš 2010. gada – 8,8% no IKP.

Neskatoties uz pēdējo gadu negatīvo tendenci nerezidentiem sniegto transporta pakalpojumu sektorā, kas ir saistīta ar pieaugošo konkurenci transporta nozarē Baltijas jūras reģionā, tūrisma un citu komercpakalpojumu (finanšu pakalpojumu, kā arī informācijas un datorpakalpojumu) spēcīgā izaugsme ne tikai minimizēja ieņēmumu kritumu dzelzceļa un autotransporta sektoros, bet pat nedaudz palielināja pakalpojumu konta pozitīvo saldo kopumā. Pakalpojumu eksporta vērtība 2015. gadā pieauga par 4,9% jeb 190,3 milj. *euro*. Līdzvērtīgs, tomēr nedaudz mazāks pieaugums fiksēts arī pakalpojumu importā, tādējādi pakalpojumu konta pozitīvais saldo praktiski neizmainījās un 2015. gadā veidoja 7,2% no IKP.

Sākotnējo ienākumu konta deficīts 2015. gadā pieauga par 29,7 milj. *euro*. Deficīta pieaugums ir saistīts ar reinvestētās peļņas un dividendu apjoma pieaugumu par 236,8 milj. *euro*, kas bija izmaksātas ārvalstu mātes kompānijām. Tādu pieaugumu nespēja kompensēt pieaugošā ES fondu subsīdiu plūsma un Latvijas uzņēmumu peļņas rādītāju uzlabojums ārvalstīs. Tādējādi sākotnējo ienākumu konta deficīts 2015. gadā pieauga līdz 69,9 milj. *euro*.

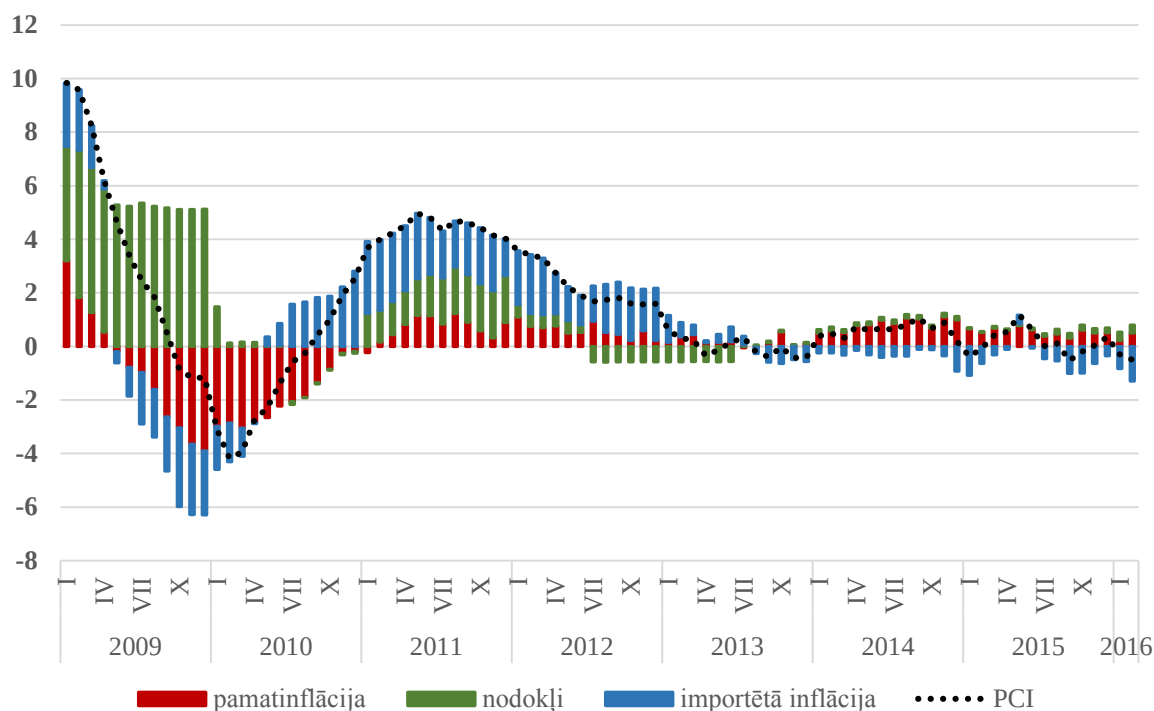
Otrreizējo ienākumu konta bilances izmaiņas kredīta pusē noteica ES fondu ieplūdes. Līdzekļu apjoms no Eiropas Zivsaimniecības fonda 2015. gadā nedaudz saruka, taču samazinājumu līdzsvaroja ieplūžu pieaugums no Eiropas Sociālā fonda un pārējiem ārvalstu finanšu palīdzības instrumentiem. Savukārt izmaiņas bilances debeta pusē ir saistītas ar mazākām iemaksām ES budžetā salīdzinājumā ar 2014. gadu. Tādējādi otrreizējo ienākumu konta pārpalikums nedaudz uzlabojās, palielinoties līdz 117,3 milj. *euro*.

2016. gadā eksporta izaugsme būs atkarīga no ārējā pieprasījuma faktoriem, kā arī no Latvijas ražotāju konkurētspējas attīstības un noieta tirgu paplašināšanas. 2015. gadā ir fiksēts piena un zivju izstrādājumu eksports uz Ķīnu, taču tie galvenokārt bija izmēģinājuma pasūtījumi, kas vēl neveido patstāvīgu un nopietnu eksporta apjomu. Papildus tam, preču eksporta izaugsmi negatīvi ietekmēs augstā graudaugu eksporta bāze 2015. gada rekordlielās ražas dēļ, kā arī ilgstoši sarežģītā situācija metālapstrādes nozarē. EK februārī publicētās prognozes liecina, ka vidējā termiņā ES saglabāsies mērena, bet stabila ekonomiskā izaugsme. Tiek prognozēts, ka 2016. gadā ES kopējais IKP pieaugums būs iepriekšējā gada līmenī jeb 1,9%. Taču, izņemot Vāciju, visiem pārējiem Latvijas galvenajiem tirdzniecības partneriem ekonomiskā izaugsme turpināsies virs ES vidējā līmeņa. Tomēr, lai arī to izaugsmes tempi būs augstāki nekā ES vidēji, atsevišķiem nozīmīgiem Latvijas tirdzniecības partneriem, tādiem kā Lielbritānija un Zviedrija, starpība ar ES vidējo izaugsmi mazināsies. Tādējādi, kāpināt eksporta vērtības pieaugumu tikai uz fiziska apjoma rēķina būs arvien grūtāk. Papildus tam, ņemot vērā, ka konkurētspējas uzlabošanas iespējas uz darbaspēka izmaksu samazināšanas rēķina ir izsmeltas, noteicošā loma turpmākajā Latvijas eksporta attīstībā būs saistīta ar iespēju uzlabot preču kvalitāti un celt ražošanas produktivitāti. Preču un pakalpojumu eksporta pieaugums faktiskajās cenās 2016. gadā tiek prognozēts 4,0% apmērā, bet 2017. gadā 5,8% apmērā.

Ņemot vērā lielo importa preču īpatsvaru patēriņa struktūrā un labvēlīgo cenu dinamiku, patēriņa pieaugums veicinās importa pieaugumu. Tas kopā ar investīciju pieaugumu palielinās preču un pakalpojumu importa pieauguma tempu faktiskajās cenās līdz 4,8% 2016. gadā un 6,9% 2017. gadā.

Inflācija

Līdzīgi kā 2015.gadā, arī 2016.gadā patēriņa cenu izmaiņas visbūtiskāk ietekmēs ārējie faktori, tajā skaitā zemās energoresursu un pārtikas izejvielu cenas pasaules tirgū, un kopējais inflācijas līmenis Latvijā būs zems. Savukārt inflāciju paaugstinoša ietekme būs akcīzes nodokļa paaugstināšanai naftas produktiem, tabakas izstrādājumiem un alkoholiskajiem dzērieniem, kā arī mājokļu apsaimniekošanas pakalpojumu aplikšana ar PVN.

2.3.attēls. Gada inflācija pēc izcelsmes avota

Atbilstoši FM prognozēm 2016.gadā patēriņa cenas vidēji palielināsies par 0,4%, savukārt 2017.gadā gaidāma inflācijas paaugstināšanās līdz 2,0%. Nākamajos divos gados patēriņa cenu pieaugums palielināsies līdz 2,5%, ko noteiks sabalansēta ekonomikas attīstība un Latvijas ekonomikas konverģence uz ES vidējo līmeni.

Straujais naftas cenu kritums 2015.gadā un 2016.gada pirmajos mēnešos jau ir atspoguļojies degvielas cenās, taču patēriņa cenās kopumā ietekme turpinās parādīties vēl visa 2016.gada laikā, jo gāzes un siltumenerģijas tarifi naftas produktu cenu kritums atspoguļojas ar laika nobīdi, un tāpat arī ir nepieciešams noteikts laiks, lai kopējais ražotāju cenu samazinājums sāktu ietekmēt patēriņa cenas. Līdzās degvielas, gāzes un siltumenerģijas cenu samazinājumam inflāciju samazinoša ietekme 2016.gadā būs arī elektroenerģijas cenu samazinājumam, atšķirībā no iepriekšējā gada, kad elektroenerģijas tirgus liberalizācijai un cenu pieaugumam bija vislielākā inflāciju paaugstinošā ietekme.

Saskaņā ar AS "Latvijas Gāze" noslēgto līgumu, dabasgāzes iepirkuma cena no Krievijas un dabasgāzes tarifi Latvijā ir atkarīgi no naftas produktu (mazuta un dīzeļdegvielas) cenām pasaules biržās, kas tiek rēķināta atbilstoši iepriekšējo 9 mēnešu mazuta un dīzeļdegvielas kotācijai. Tādējādi naftas cenām saglabājoties pašreizējā līmenī vai pat nedaudz palielinoties, siltumenerģijas cenas Latvijā turpinās samazināties līdz šā gada otrajai pusei.

Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam makroekonomisko rādītāju prognozes veidotas, balstoties uz EK 2016.gada ziemas prognožu tehniskajiem pieņēmumiem, kas paredz naftas cenu pakāpenisku palielināšanos no vidēji 35,80 ASV dolāriem par *Brent* jēlnaftas barelu 2016.gadā līdz 42,50 ASV dolāriem par barelu 2017.gadā, savukārt EUR/USD kurss būs 1,08.

Līdz ar to, sagaidāms, ka 2017.gadā energoresursu cenu ietekme uz patēriņa cenu pieaugumu būs pozitīva, kas arī būs viens no faktoriem kopējā inflācijas līmeņa pieaugumā līdz 2,0%.

Naftas un pārtikas cenām turpmākajos gados stabilizējoties, patēriņa cenu pieaugumu Latvijā noteiks galvenokārt pamatinflācija, kas līdz ar turpmāko situācijas uzlabošanos darba tirgū un vidējās darba samaksas pieaugumu nodrošinās kopējās inflācijas palielināšanos līdz 2,5% vidējā termiņā.

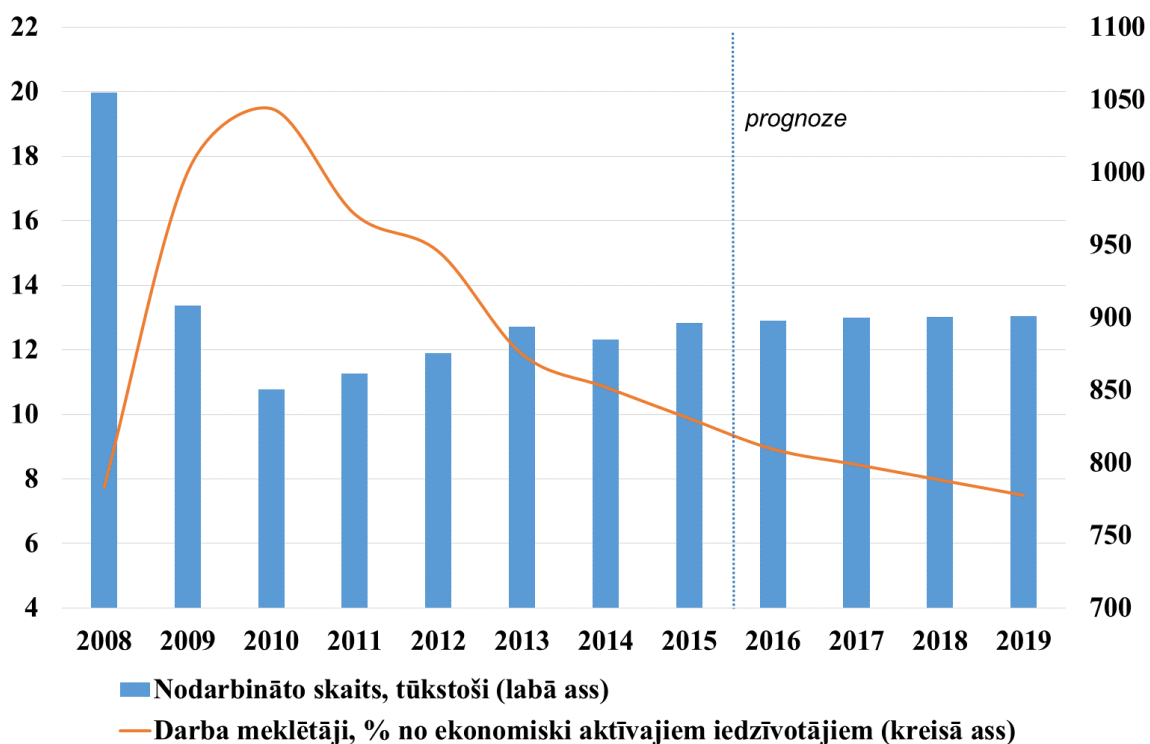
Darba tirgus

Saglabājoties mērenai ekonomikas izaugsmei, uzlabojumi darba tirgū 2015.gadā turpinājās, tomēr nedaudz lēnāk nekā iepriekš. Darba meklētāju īpatsvars pēc darbaspēka apsekojuma datiem 2015.gadā ir samazinājies līdz 9,9% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem, kas ir par 0,9 procentpunktiem mazāk nekā 2014.gadā un ir zemākais rādītājs kopš 2008.gada. Tomēr bezdarba līmeņa samazināšanās ir bijusi lēnāka nekā iepriekšējos gados, kad tas saruka attiecīgi par 1,1 procentpunktu 2014.gadā un 3,1 procentpunktu 2013.gadā. Pagājušā gada ceturtajā ceturksnī bezdarba samazināšanās bija jūtami piebremzējusies, darba meklētāju īpatsvaram gada griezumā samazinoties vairs tikai par 0,4 procentpunktiem līdz 9,8% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem. Savukārt reģistrētā bezdarba līmenis 2015.gada decembra beigās bija par 0,2 procentpunktiem augstāks nekā pirms gada, veidojot 8,7% no ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

Tajā pašā laikā darba tirgus situācijas uzlabošanos apstiprina arī vairāki citi rādītāji, tajā skaitā ekonomisko aktīvo iedzīvotāju īpatsvara palielināšanās starp visiem darbaspējas vecuma iedzīvotājiem. Šis rādītājs 2015.gadā ir pieaudzis līdz 67,5%, salīdzinot ar 66,3% iepriekšējā gadā, un parāda, ka mazinās to cilvēku skaits, kas ir atteikušies no darba meklējumiem, jo zaudējuši cerības to atrast. Šādu ekonomiski neaktīvo cilvēku skaits kopš 2010.gada ir pastāvīgi samazinājies, un sarucis arī šo cilvēku īpatsvars starp visiem ekonomiski neaktīvajiem iedzīvotājiem. Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvara pieaugums arī liecina, ka piedāvātais atalgojums kļūst arvien stimulējošāks iesaistei darba tirgū. Tajā pašā laikā atsevišķās nozarēs un profesijās darba devējiem kļūst grūtāk atrast atbilstošus darbiniekus.

Nodarbināto iedzīvotāju skaits pēc darbaspēka apsekojuma 2015.gadā palielinājies par 1,3% līdz 896 tūkstošiem, un arī uzņēmumu dati par aizņemtajām darba vietām rāda, ka aizņemto darba vietu skaits 2015.gadā vidēji bijis par 1,2% lielāks nekā pirms gada. Tajā skaitā privātajā sektorā aizņemto darba vietu skaits palielinājies par 1,5%, bet sabiedriskajā sektorā pieaugums bijis mazāks – par 0,4%. Nozaru griezumā lielākās darba vietu veidotājas 2015.gadā bijušas veselības un sociālās aprūpes, izmitināšanas un ēdināšanas pakalpojumu, kā arī administratīvo un profesionālo pakalpojumu nozares. Savukārt apstrādes rūpniecībā, valsts pārvaldē un būvniecībā aizņemto darba vietu skaits 2015.gadā vidēji bijis mazāks nekā 2014.gadā.

Paredzams, ka 2016.gadā tautsaimniecībā nodarbināto iedzīvotāju skaits pieaugs lēnāk – par 0,2%, ko noteiks darbaspējas vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās un mērenais ekonomikas izaugsmes temps. Arī nākamajos trīs gados nodarbināto iedzīvotāju skaita pieaugums būs niecīgs, ko noteiks demogrāfiskā situācija un strukturālais bezdarbs.

2.4.attēls. Nodarbinātība un bezdarbs 2008.–2019.gadā

Savukārt bezdarba līmenis turpinās pakāpeniski samazināties, ko ietekmēs arī iedzīvotāju skaita samazināšanās 15-74 gadu vecuma grupā. Tomēr ekonomiskās izaugsmes un demogrāfisko faktoru ietekmē gaidāms arī iedzīvotāju ekonomiskās aktivitātes pieaugums, kā rezultātā bezdarba līmeņa samazināšanās kļūs arvien lēnāka, no 9,9% 2015.gadā noslīdot līdz 7,5% 2019.gadā.

Pēdējo trīs gadu laikā reālās darba samaksas pieaugums ievērojami pārsniedzis produktivitātes kāpumu. Šāda situācija saistīta ar tautsaimniecības straujo izaugsmi iepriekšējos gados, kas uzlaboja uzņēmumu finanšu rādītājus un nodrošināja resursus algu paaugstināšanai, kā arī ļoti zemu inflāciju, kas vēl papildus nodrošināja reālās darba samaksas straujāku pieaugumu. Tomēr minēto faktoru ietekmei izzūdot, sagaidāms, ka vidējā termiņā darba samaksas pieaugumu noteiks produktivitātes pieaugums, kas ir būtisks priekšnoteikums Latvijas konkurētspējas nodrošināšanai.

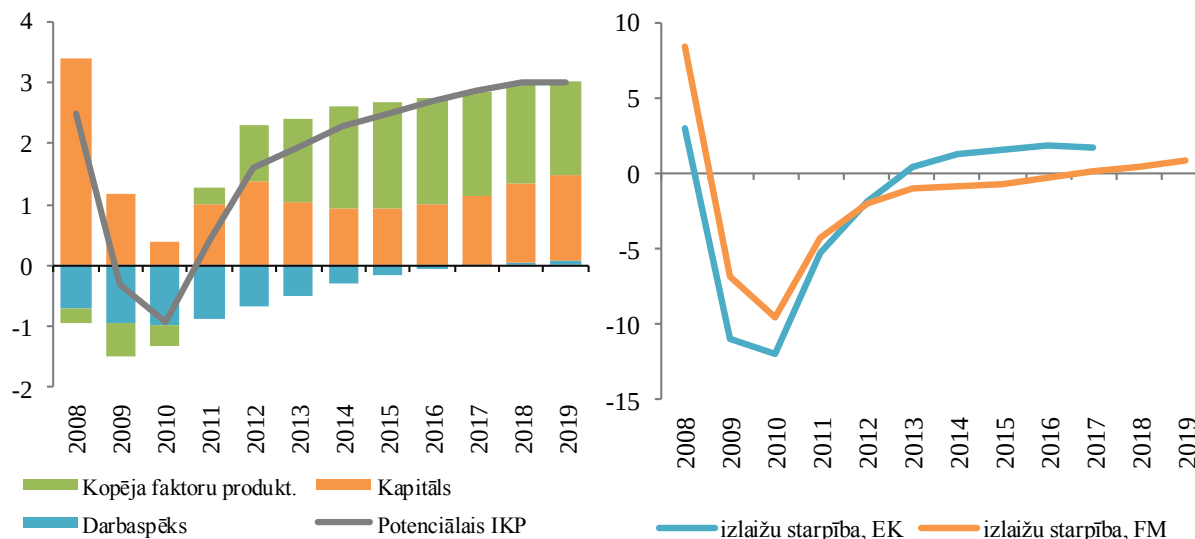
Ekonomikas cikliskā attīstība

Saskaņā ar FM aprēķiniem, potenciālā IKP izaugsme vidējā termiņā būs aptuveni 2,7-3%, ko pamatā noteiks kapitāla un kopējās faktoru produktivitātes pieaugums. Nodarbinātības devums ir tuvs nullei, jo to ierobežo salīdzinoši augsts strukturālais bezdarbs un demogrāfiskās problēmas.

Salīdzinājumā ar Stabilitātes programmu 2015.-2018.gadam, FM ir samazinājusi potenciālā IKP izaugsmes novērtējumu no 3,5% līdz 3,0% vidējā termiņā, savukārt 2016.gadam tas ir samazināts no 3,1% līdz 2,7%. Ņemot vērā to, ka darbaspēka pieejamība ir ierobežota, tad turpmākā potenciālā IKP izaugsme ir cieši saistīta ar kopējo produktivitātes pieaugumu. Līdz ar to potenciālās izaugsmes prognožu pamatā ietekmē investīciju trūkums, kuras jau kopš 2012.gada ir relatīvi zemā līmenī.

Šobrīd ekonomiskie rādītāji nelielā mērā liecina, ka Latvijas ekonomika būtu nesabalansēta un pārāk strauji attīstītos. Sagaidāms, ka turpmākajos gados ekonomikas izaugsme būs tuvu tās potenciālajam līmenim, bet ar tendenci to pārsniegt, proti, veidosies pozitīva izlaižu starpība.

Šogad izlaižu starpība būs -0,4%, bet nākamgad 0,1% un prognozēšanas perioda beigās tā jau sasniegs 0,9%.

2.5.attēls. Potenciālais IKP un izlaižu starpība

Atbilstoši EK novērtējumam Latvijā pastāv pozitīva izlaižu starpība jau no 2013.gada, sasniedzot 1,8% 2016. un 2017.gadā. Tomēr FM uzskata, ka faktiskie ekonomiskie dati neliecina, ka Latvijas ekonomika pārkarstu jeb ekonomikas iekšējais pieprasījums pārsniegtu piedāvājumu, jo tajā notiek pastāvīgas strukturālās izmaiņas.

Par pārmērīgu pieprasījumu neliecina zemā inflācija, kas ir tuva ES vidējam līmenim un vidējā termiņā netiek prognozēts tās straujš pieaugums. Latvijā ir novērojams arī tekošā un kapitāla konta bilances pārpalikums, kas liecina, ka Latvija nedzīvo uz ārējā parāda rēķina. Pēdējos gados neto parāda attiecība pret IKP turpina samazināties.

Par pārmērīgu pieprasījuma pieaugumu neliecina arī algu pieaugums. Algu pieaugumu lielā mērā izskaidro minimālas algas palielināšana un ēnu ekonomikas samazināšanās. Pēdējais faktors ir būtisks, jo kredītu izsniegšana ir iespējama tikai pret legāliem ienākumiem, un uzņēmējiem tas ir būtiski, lai varētu piedalīties valsts iepirkumos. Jāatzīmē arī, ka liela daļa no novērotā algu pieauguma tiek novirzīta iepriekšējo kredītsaistību dzēšanai, nevis patēriņam.

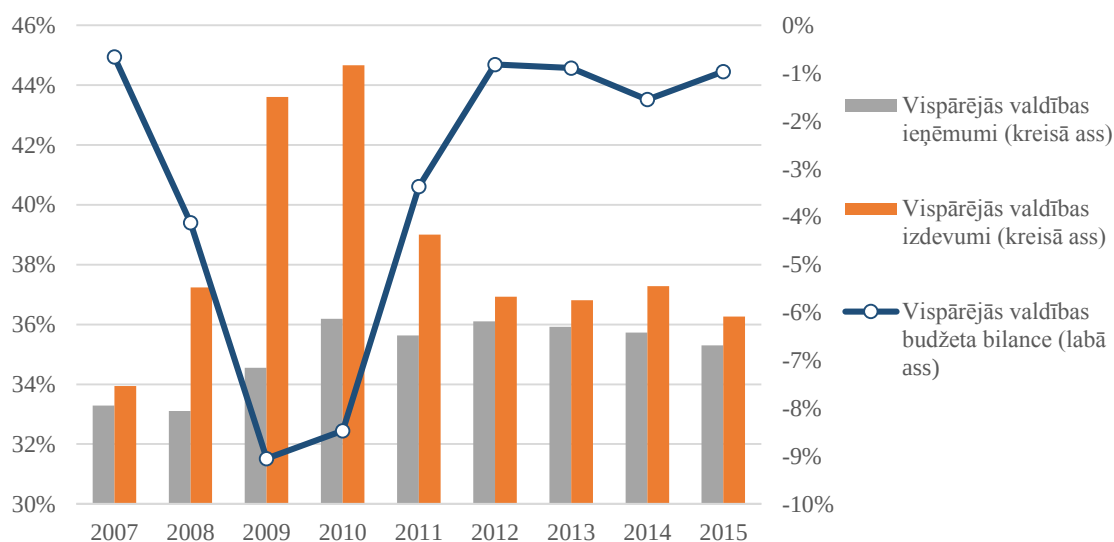
Sabalansēta izlaižu starpība vidējā termiņā ir arī SVF un OECD novērtējumā. Papildus tam, arī ES agrās brīdināšanas mehānisms nesignalizē par makroekonomiskām nesabalansētībām. Ņemot vērā augstākminētos faktorus, uzskatām, ka EK izlaižu starpības aprēķini neatspoguļo faktisko ekonomisko situāciju Latvijā.

3. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCE UN PARĀDS

3.1. PAŠREIZĒJĀ FISKĀLĀ SITUĀCIJA

Atbilstoši FM operatīvajam novērtējumam vispārējās valdības budžeta nominālais deficīts 2015.gadā bija 236,2 milj. *euro* jeb 1,0% no IKP, kas bija atbilstoši likumā "Par valsts budžetu 2015.gadam" plānotajam apmēram. FM novērtētais deficīta līmenis 2015.gadā ir par 0,5 procentpunktiem mazāks nekā tika norādīts Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam. Mazāku deficītu nekā prognozēts ietekmēja lielāki nodokļu ieņēmumi, ņemot vērā straujāku ekonomikas izaugsmi, kā arī mazāki izdevumi nekā sākotnēji plānots, galvenokārt precēm un pakalpojumiem, kā arī iemaksām ES budžetā. Dinamikā vispārējās valdības budžeta balance 2015.gadā salīdzinājumā ar 2014.gadu ir uzlabojusies par 0,6% no IKP, un ir tuva 2012.gada un 2013.gada līmenim, kad vispārējās valdības budžeta deficīts attiecīgi bija 0,8% un 0,9% no IKP.

Līdz ar ekonomisko izaugsmi 2015.gadā bija vērojams vispārējās valdības ieņēmumu un izdevumu nominālais kāpums, ieņēmumiem pieaugot par 2,1%, bet izdevumiem – par 0,6%. Tajā pat laikā relatīvi pret ekonomikas izaugsmi ieņēmumi pērn saglabājās tuvu 2014.gada līmenim, sasniedzot 35,3% no IKP, savukārt, pārdalītie resursi vispārējās valdības budžeta izdevumos samazinājās par 1,0 procentpunktu un veidoja 36,3% no IKP.

3.1. attēls. Vispārējās valdības ieņēmumi, izdevumi un budžeta balance⁶, % no IKP

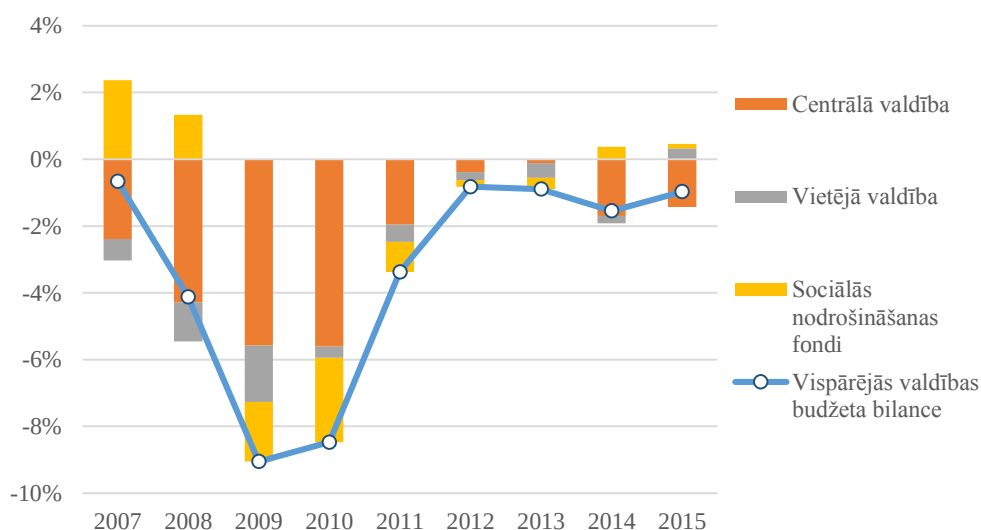
Neskatoties uz nelabvēlīgo situāciju ārējā vidē, Latvijas ekonomiskā izaugsme 2015.gadā bija atbilstoši sākotnējai prognozei un kopā ar sekmīgiem nodokļu administrēšanas pasākumiem noteica nodokļu ieņēmumus atbilstoši plānotajam līmenim. Zīmīgi, ka nodokļu slogs sastādīja 28,8% no prognozētā IKP, kas ir viens no augstākajiem nodokļu ieņēmumu līmeņiem pēdējo gadu laikā. Līdzīgi kā iepriekšējā gadā, arī 2015.gadā viens no galvenajiem ekonomiskās izaugsmes veicinātājiem bija iekšzemes pieprasījums. Vidējās darba samaksas pieaugums sekmēja privāto patēriņu un mazumtirdzniecības apgrozījuma kāpumu. Nodokļu ieņēmumu pieaugums kopumā bija vērojams visiem nodokļu veidiem, bet visstraujāk pieauga

⁶ Datu avots: 2015.gada oktobra vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija (2007. – 2014.gadam) un FM indikatīvs novērtējums 2015.gadam.

ieņēmumi no akcīzes nodokļa, sociālās apdrošināšanas iemaksām un uzņēmumu ienākuma nodokļa.

Pārdalītie resursi vispārējās valdības izdevumos bija atbilstoši sākotnējā plāna līmenim. Vispārējās valdības tēriņu kāpumu 2015.gadā galvenokārt nodrošināja augstāki izdevumi sociālajiem pabalstiem un atlīdzībai. Salīdzinoši mazākā mērā kopējo izdevumu palielinājumu ietekmēja aktīvāka bruto pamatkapitāla veidošana.

Vērtējot vispārējās valdības apakšsektoru ⁷ ieguldījumu kopējā fiskālajā bilancē, jāsecina, ka negatīvo bilanci galvenokārt veidoja centrālās valdības deficīts, kas 2015.gadā bija 1,4% no IKP. Ja 2012. un 2013.gadā centrālās valdības bilance bija tuvu sabalansētam līmenim, tad pēdējos divos gados sāk iezīmēties tendence centrālajai valdībai vairāk palielināt izdevumus, kas galvenokārt ir saistīts ar valdības lēmumu no 2014.gada transfertu veidā finansēt pensiju piemaksas. 2014.gadā tika veikts arī *one-off* maksājums 0,4% no IKP apmērā, sedzot saistības pret Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības banku.

3.2. attēls. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa apakšsektoriem⁸, % no IKP

Turpretī pārējos divos apakšsektoros ir vērojama pretēja situācija. Sociālās nodrošināšanas fondā pērn bija izveidojies neliels pārpalikums 0,1% no IKP. Pēdējo četru gadu tendence liecina par sociālās nodrošināšanas fonda ieņēmumu un izdevumu sabalansētību. Situācijas uzlabošanās sekmēja jau iepriekš minētais valdības lēmums, ar kuru kopš 2014.gada centrālā valdība transfertu veidā finansē pensiju piemaksas, kas tiek maksātas no sociālās nodrošināšanas fonda.

Tāpat pēdējo gadu tendence liecina arī par vietējās valdības sektora virzību uz ieņēmumu un izdevumu sabalansētību. Tādējādi vietējo valdību sektoram bija izdevies pāriet no 2014.gada deficīta uz fiskālo pārpalikumu 0,3% apmērā no IKP pagājušajā gadā. Zīmīgi, ka iepriekšējo reizi vietējo valdību sektoram bija izdevies sasniegt bilances pārpalikumu vien 1998.gadā. Pārpalikumu veicināja augošie ieņēmumi no nekustamā īpašuma nodokļa un IIN,

⁷ Vispārējās valdības sektora daļjums apakšsektoros definēts saskaņā ar Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu ES. Konsolidētā kopbudžeta nacionālajā uzskaites metodoloģijā ar centrālo valdību identificē valsts pamatbudžetu, no valsts budžeta daļēji finansēto atvasināto publisko personu budžetus un budžeta nefinansēto iestāžu budžetus; sociālās nodrošināšanas fondi – valsts sociālās apdrošināšanas speciālais budžets; vietējā valdība – pašvaldību budžeti.

⁸ Datu avots: 2015.gada oktobra vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikācija (2007. – 2014.gadam) un FM indikatīvs novērtējums (2015.gadam).

kā arī straujš izdevumu samazinājums bruto pamatkapitāla veidošanai, mazāk līdzfinansējot ES fondu projektus, tuvojoties plānošanas perioda noslēgumam.

3.2. FISKĀLĀS POLITIKAS STRATĒGIJA UN VIDĒJA TERMIŅA MĒRĶIS

Latvijas fiskālās politikas stratēģijas pamatā ir ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta nosacījums jeb nosacījums, ka strukturālais vispārējās valdības budžeta deficīts ilgtermiņā (VTM) nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

2013.gadā pieņemtais FDL izveidoja sistēmu vispārējās valdības budžeta bilances mērķu noteikšanai saskaņā ar *lejupvērsto budžeta bilances plānošanas metodi*.

Šī metode ļauj izvirzīt strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķus katram gadam, tā lai tie atbilstu SIP nosacījumiem un attiecīgi aprēķināt minimālās nominālās bilances (maksimāli pieļaujamo vispārējās valdības deficītu vai minimālo pieļaujamo vispārējās valdības budžeta pārpalikumu).

Vienlaicīgi tiek piemērota arī *augšupvērstā budžeta bilances plānošanas metode*, saskaņā ar kuru tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance **nemainīgas politikas gadījumā**. Arī saskaņā ar šo metodi tiek prognozēta vispārējās valdības budžeta bilance.

Vispārīgā gadījumā vispārējās valdības budžeta bilances pēc abām metodēm atšķiras. Ja vispārējās valdības budžeta bilance pēc pirmās metodes ir lielāka, kā pēc otrās metodes, valdības rīcībā ir tā saucamā fiskālā telpa jeb iespējas palielināt izdevumus jaunām izdevumu politikas iniciatīvām vai samazināt ieņēmumus jaunām nodokļu politikas iniciatīvām. Ja vispārējās valdības budžeta bilance pēc pirmās metodes ir mazāka, kā pēc otrās metodes, valdībai ir jāveic konsolidācijas pasākumi, pieņemot diskrecionāros pasākumus izdevumu samazināšanai vai ieņēmumu palielināšanai.

Latvijā galvenie budžeta politikas lēmumi, kas skar vidēja termiņa izdevumu un ieņēmumu politiku tiek pieņemti nevis pavasarī, bet rudenī kopā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Šajā laikā tiek izstrādāts ne tikai gadskārtējais valsts budžeta likums, bet arī Ietvara likums turpmākajiem 3 gadiem. Līdz ar to starplaikā starp Stabilitātes programmu 2015.-2018.gadam un Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam izstrādes brīdi ir pieņemti būtiski fiskālās politikas lēmumi, kas ir aizpildījuši visu 2016.gada fiskālo telpu un veido pamatu Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam stratēģijas īstenošanai.

Vidēja termiņa mērķis

Attiecībā uz VTM tiek saglabāta Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam noteiktā pieeja nosakot divus atšķirīgus VTM, nacionālo VTM, kas saglabājas -0,5% no IKP un VTM SIP izpratnē jeb VTM SIP, kas tiek noteikts -1,0% no IKP līmenī.

2017., 2018. un 2019.gadu strukturālās bilances mērķi

Strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķu noteikšanā tiek piemērota vairāku pakāpju metode.

Vispirms par atskaites punktu tiek ņemts VTM (tiek veidoti divi scenāriji – viens ar nacionālo VTM un otrs ar VTM SIP), kam tiek piemērotas atkāpes, kas izriet no iemaksu palielināšanās 2.pensiju līmenī. Iegūtais rezultāts pēc tam tiek papildus koriģēts ar atkāpēm, ko paredz EK komunikācija attiecībā uz strukturālajām reformām.

Divu atšķirīgu VTM ieviešana Latvijas fiskālajā politikā joprojām balstās apstākļi nodrošināt drošības spilvenu, lai noteiktie strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķi ir saskaņā ne tikai ar nacionālo pieeju, bet arī, lai pārrēķinot izlaižu starpību pēc EK standartizētās metodoloģijas, tiktu nodrošināta atbilstība SIP nosacījumiem.

Augstāk minētais drošības spilvens nodrošina strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķi līdz brīdim, kamēr bilances cikliskās komponentes atšķirība, to aprēķinot pēc nacionālās un EK standartizētās metodoloģijas, nepārsniedz 0,5%. Gan iepriekšējās, gan arī Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam izstrādes laikā minētā atšķirība pārsniedz šo robežu un tāpēc strukturālās bilances mērķa noteikšanā tiek izmantota komplicētāka metode.

Stabilitātes programmā 2016.-2019.gadam strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķi vidējam termiņam tiek noteikti pēc principa, kas paredz vienlaicīgi ievērot fiskālos nosacījumus gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan EK standartizētās metodoloģijas, neatkarīgi no dažādu metodoloģiju izsauktajām bilances cikliskās komponentes atšķirībām. Tāpat tiek saglabāti atkāpju no VTM noteikšanas principi attiecībā uz iemaksām pensiju 2.līmenī, kā arī ir ietvertas atkāpes strukturālajām reformām saskaņā ar EK komunikāciju.

Turpmākajās sadaļās ir sniegts detalizētāks izklāsts par strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķu noteikšanas algoritmu.

Bilances mērķi, atbilstoši SIP metodoloģijai

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķis atbilstoši iepriekš minētajai SIP izpratnei. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķa noteikšanai atbilstoši SIP izpratnei ir VTM -1% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.1.tabula. Strukturālās bilances mērķis, atbilstoši SIP izpratnei

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
VTM SIP		-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%	-1,0%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	0,0%			
	no 4% uz 5%			-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%	
	no 5% uz 6%				-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%
Starprezultāts strukturālās bilances mērķim		-1,5%	-1,5%	-1,8%	-1,6%	-1,6%	-1,3%	-1,0%
Strukturālās reformas veselības nozarē						-0,1%	-0,4%	-0,5%
Strukturālā balance		-1,5%	-1,5%	-1,8%	-1,6%	-1,7%	-1,7%	-1,5%
Strukturālā balance (EK ziemas prognozes (2016) ⁹)				-1,9%	-1,7%	-1,6%		
Deficīta atsaucis vērtība		-1,8%	-1,8%	-1,8%	-1,8%	-1,7%	-1,7%	-1,7%
Cikliskā komponente			0,5%	0,6%	0,7%	0,7%	0,7%	0,7%
Cikliski koriģētā balance		-1,5%	-1,0%	-1,2%	-0,9%	-1,0%	-1,0%	-0,8%
Vienreizējie pasākumi			-0,3%					
Nominālā balance		-1,5%	-1,3%	-1,2%	-0,9%	-1,0%	-1,0%	-0,8%

Attiecībā uz atkāpju modeli, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, Latvija saglabā tādu pašu pieeju kā Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam. Iemaksu palielinājums 2.pensiju līmenī joprojām tiek veikts 3 posmos: 2013.gadā palielinot iemaksas no 2 uz 4% (fiskālā ietekme 0,50% no IKP), 2015.gadā palielinot iemaksas no 4 uz 5% (fiskālā ietekme 0,3% no IKP) un 2016.gadā palielinot iemaksu no 5 uz 6% (fiskālā ietekme 0,3% no IKP). Izmaiņas skar atkāpes kvantitatīvo apmēru pa gadiem. Atkāpju apmērs trīs gadu griezumā saglabājas nemainīgā apmērā, kāds tas bija pirmajā gadā un nobīde tiek likvidēta pilnā apmērā ceturtajā gadā.

⁹ http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip020_en.pdf

Summējot VTM ar pieļaujamo atkāpju apmēru, tiek aprēķināts starprezultāts strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķim, kas ir attiecīgi -1,6% no IKP 2017.gadā, -1,3% no IKP 2018.gadā un -1,0% no IKP 2019.gadā. Tālāk tiek pārbaudīts vai iegūtais starprezultāts nodrošina pietiekamu drošības rezervi (attālumu) attiecībā pret vispārējās valdības budžeta deficīta atsaucē vērtību, kas 2017., 2018. un 2019. gadā tiek noteikta 1,7% no IKP strukturālajā izteiksmē, saskaņā ar EK aprēķiniem.

Veicot pārbaudi tiek secināts, ka līdz deficīta atsaucē vērtībai tiek saglabāts attālums 0,1% no IKP 2017. gadā, 0,4% no IKP 2018. gadā un 0,7% no IKP 2019.gadā. Jāatzīmē, ka 2019.gadā attālums līdz deficīta atsaucē vērtībai pārsniedz to apmēru, par kādu tiek pieļautas papildus atkāpes no VTM saskaņā ar EK komunikāciju (maksimālais apmērs citām reformām ir 0,5% no IKP), līdz ar to iegūtā starpība tiek koriģēta uz 0,5% no IKP. Iegūtās starpības tiek izmantotas kā papildu atkāpes no VTM, pamatojot tās ar īstenojamajām reformām veselības nozarē (reformas izvērstu aprakstu lūdzu skatīt sadaļā "Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē"), atbilstoši EK komunikācijai attiecībā uz strukturālajām reformām.

Pēc tam, kad ir noskaidrots strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances apmērs, ko izmantot turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs, ņemot vērā EK aprēķināto bilances ciklisko komponenti. Tādējādi tiek iegūta vispārējās valdības budžeta nominālā balance, kas 2017.gadā ir -1,0% no IKP, 2018. gadā ir -1,0% no IKP un 2019.gadā ir -0,8% no IKP.

Bilances mērķi, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

Šajā sadaļā tiek noskaidrots, kāds var būt maksimāli pieļaujamais strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķis atbilstoši nacionālajai metodoloģijai. Kā jau iepriekš tika minēts, izejas pozīcija strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķa noteikšanai, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai ir VTM -0,5% no IKP. Zemāk esošajā tabulā ir atspoguļotas turpmākās korekcijas.

3.2.tabula. Strukturālās bilances mērķis, atbilstoši nacionālajai metodoloģijai

		2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Nacionālais VTM		-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	-0,5%
Pieļaujamās atkāpes	no 2% uz 4%	-0,5%	-0,5%	-0,5%	0,0%			
	no 4% uz 5%			-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%	
	no 5% uz 6%				-0,3%	-0,3%	-0,3%	0,0%
Starprezultāts strukturālās bilances mērķim		-1,0%	-1,0%	-1,3%	-1,1%	-1,1%	-0,8%	-0,5%
Strukturālās reformas veselības nozarē						-0,5%	-0,5%	-0,5%
Ietvara likumos noteiktie strukturālās bilances mērķi		-1,3%	-1,0%	-1,0%	-0,9%	-1,0%	-0,8%	–
Strukturālā balance pēc nacionālās metodoloģijas		-0,5%	-1,0%	-1,0%	-1,1%	-1,6%	-1,3%	-1,0%
Kumulatīvā nobīde no Ietvara likumos noteiktajiem strukturālās bilances mērķiem		0,8%	0,8%	0,8%	0,6%			
Deficīta atsaucē vērtība		-1,8%	-1,8%	-1,8%	-1,8%	-1,7%	-1,7%	-1,7%
Cikliskā komponente		-0,4%	-0,3%	-0,3%	-0,1%	0,0%	0,2%	0,3%
Cikliski koriģētā balance		-0,9%	-1,3%	-1,3%	-1,2%	-1,5%	-1,1%	-0,7%
Vienreizējie pasākumi			-0,3%					
Nominālā balance		-0,9%	-1,6%	-1,3%	-1,0%	-1,5%	-1,1%	-0,7%

Atkāpju modelis, kas izriet no iemaksu palielināšanas 2.pensiju līmenī, ir tāds pats, kā veicot strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķa noteikšanu atbilstoši SIP

metodoloģijai. Sākotnējais strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķis (starprezultāts), summējot VTM ar pieļaujamo atkāpju apmēru, ir -1,1% no IKP 2017. gadā, -0,8% no IKP 2018. gadā un -0,5% no IKP 2019. gadā.

Tālāk tiek pārbaudīts vai iegūtais starprezultāts nodrošina pietiekamu drošības rezervi attiecībā pret deficīta atsaucē vērtību, kas tiek noteikta tāpat kā SIP metodoloģijā – 2017., 2018. un 2019. gadā 1,7%.

Veicot pārbaudi tiek secināts, ka līdz deficīta atsaucē vērtībai tiek saglabāts attālums 0,6% no IKP 2017. gadā, 0,9% no IKP 2018. gadā un 1,2% no IKP 2019. gadā. Tā kā attālums līdz deficīta atsaucē vērtībai visos apskatītajos gados pārsniedz to apmēru, par kādu tiek pieļautas papildus atkāpes no VTM saskaņā ar EK komunikāciju, iegūtās starpības tiek koriģētas uz maksimāli pieļaujamo apmēru, proti, 0,5% visos trijos gados.

Iegūtās starpības tiek izmantotas kā papildu atkāpes no VTM, pamatojot tās ar īstenojamajām reformām veselības nozarē (reformas izvērstu aprakstu lūdzu skatīt sadaļā “Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē”), atbilstoši EK komunikācijai attiecībā uz strukturālajām reformām.

Līdz ar to strukturālā vispārējās valdības budžeta bilance pēc nacionālās metodoloģijas ir 2017., 2018. un 2019. gadā attiecīgi ir -1,6%, -1,3% un -1,0%.

Pēc tam, kad ir noskaidrots strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances apmērs, kas izmantojams turpmākajos aprēķinos, tiek aprēķināts vispārējās valdības budžeta nominālās bilances apmērs. Aprēķinos tiek pielietota FM aprēķinātā cikliskā komponente. Tādējādi tiek iegūta nominālā bilance, kas 2017. gadā ir -1,5% no IKP, 2018. gadā ir -1,1% no IKP un 2019. gadā ir -0,7% no IKP.

Strukturālo mērķu izvēle

Kad pēc abām metodēm ir noteikti strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķi un aprēķināta vispārējās valdības budžeta nominālā bilance, iegūtie rezultāti nominālā izteiksmē tiek salīdzināti un tiek izvēlēta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, ar mērķi nodrošināt fiskālo nosacījumu atbilstību gan pēc nacionālās metodoloģijas, gan saskaņā ar SIP izpratni. Pēc tam kad ir noteikta lielākā vispārējās valdības budžeta nominālās bilances vērtība, tiek veikta pāreja uz bilanci strukturālā izteiksmē (izmantojot ciklisko komponenti atbilstoši FM aprēķiniem). Attiecīgi tiek iegūti strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķi, kas **2016. gadā ir -1,0% no IKP, 2017. gadā -0,9% no IKP un 2018. gadā -1,2% no IKP.**

Jāatzīmē, ka visos trīs gados stingrāku nosacījumu nosaka SIP, nevis FDL. Līdz ar to var teikt, ka strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķis ir noteikts tā, lai pārrēķinot bilances ciklisko komponenti pēc EK vienotās metodoloģijas, strukturālā vispārējās valdības budžeta bilance atbilstu maksimāli pieļaujamam strukturālajam vispārējās valdības budžeta deficītam.

3.3.tabula. Strukturālā mērķa izvēle

	2017	2018	2019
1. Nominālā bilance (saskaņā ar SIP izpratni)	-1,0%	-1,0%	-0,8%
2. Nominālā bilance (saskaņā ar nacionālo metodoloģiju)	-1,5%	-1,1%	-0,7%
Lielākā nominālās bilances vērtība (1;2)	-1,0%	-1,0%	-0,7%
Cikliskā komponente (nacionālā metodoloģija)	0,0%	0,2%	0,3%
Strukturālās bilances mērķis	-1,1%	-1,2%	-1,0%

Augstāk minētais aprēķins noteica strukturālo vispārējās valdības budžeta bilanci, kas ir atbilstoša bilances nosacījumam.

FDL paredz, ka bilances nosacījuma ievērošana nav vienīgais fiskālais nosacījums. Ir jāievēro arī **izdevumu pieauguma nosacījums**, ko nosaka Regula Nr. 1175/2011. Šis nosacījums vispārīgajā gadījumā var noteikt ambiciozākus strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķus. FDL arī paredz, ka centrālās valdības izdevumi tiek noteikti Ietvara likumā turpmākajiem 3 gadiem un tie ir juridiski saistoši (**izdevumu pārmantojamības nosacījums**). Līdz ar to var izveidoties situācija, ka centrālās valdības izdevumu paturēšana iepriekšējā Ietvara likumā noteiktajā līmenī var mainīt strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķi. Tomēr izmaiņas ierobežo FDL noteikums, ka, ja izdevumu novirzes ir lielākas par 0,1% no IKP, izdevumi netiek saglabāti, bet tiek aprēķināti no jauna saskaņā ar strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances un izdevumu pieauguma nosacījumiem.

Jāatzīmē, ka veicot strukturālās vispārējās valdības budžeta bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu **pieauguma nosacījumam**, nominālo izdevumu korekcijām tiek piemērotas FM veiktās prognozes attiecībā uz valsts parāda apkalpošanas izdevumiem, investīciju izdevumiem, izdevumiem ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem, diskrecionārajiem ieņēmumiem, kā arī inflācijas un potenciālā IKP pieauguma rādītājiem. Jāatzīmē, ka diskrecionārie ieņēmumi tiek papildus koriģēti ar iemaksu 2.pensiju līmenī palielinājumu un atkāpi no VTM sakarā ar īstenotajām reformām veselības nozarē - efektiem, kas rodas no iespējas piemērot atkāpes no VTM par īstenotajām strukturālajām reformām, saskaņā ar EK komunikācijā definēto attiecībā uz strukturālajām reformām. Šie apstākļi ir būtiski, lai izdevumu pieauguma nosacījums pareizi ņemtu vērā pieļaujamās atkāpes no VTM.

Veicot iegūto strukturālās bilances mērķu pārbaudi atbilstoši izdevumu pieauguma nosacījumam, iegūstam, ka 2017.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 2,56%, savukārt pirmīt noteiktais strukturālās bilances mērķis nosaka, ka reālajiem koriģētajiem izdevumiem ir jāsamazinās par 1,64%. Līdz ar to 2017.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis - 1,1% no IKP.

2018.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 2,68%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums, ko pieļauj pirmīt noteiktais strukturālās bilances mērķis ir 2,47%. Līdz ar to 2018.gadā tiek saglabāts sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis -1,2% no IKP.

2019.gadā izdevumu pieaugums, ko pieļauj izdevumu pieauguma nosacījums atbilstoši potenciālā IKP pieaugumam ir 2,76%, savukārt reālais koriģēto izdevumu pieaugums atbilstoši pirmīt noteiktajam strukturālās bilances mērķim ir 3,33%. Līdz ar to 2019.gadā sākotnēji noteiktais strukturālās bilances mērķis tiek koriģēts, to nosakot -0,8% no IKP.

Veicot pārmantojamības nosacījuma pārbaudi, tika konstatēts, ka 2017. un 2018.gadā pārmantojamības nosacījums tiek aizstāts ar no jauna aprēķinātajiem strukturālās bilances mērķiem, savukārt 2019.gadā strukturālās bilances mērķis tiek noteikts saskaņā ar izdevumu nosacījumu.

Līdz ar to ir noteikti kvantitatīvie fiskālie mērķi turpmākajiem trīs gadiem, t.i. nodrošināt strukturālo vispārējās valdības budžeta bilanci **2017.gadā ir -1,1% no IKP, 2018.gadā ir -1,2% no IKP un 2019.gadā ir -0,8% no IKP.**

Fiskālās politikas mērķi un galvenie pasākumi

Kā jau iepriekš tika minēts Latvijā galvenie budžeta politikas lēmumi par vidēja termiņa izdevumu un ieņēmumu politiku tiek pieņemti nevis pavasarī, bet rudenī kopā ar gadskārtējo valsts budžeta likumu. Līdz ar to tālāk šajā nodaļā ir sniegta informācija par to, kādi fiskālās

politikas lēmumi ir tikuši pieņemti, valdībai sagatavojot 2016.gada budžetu un Ietvara likumu 2016.-2018. gadam. Tajā pašā laikā jāatzīmē, ka pēdējos gados valdības politikas izteikta iezīme ir politikas turpināmība, proti, valdības darbība ir vērsta uz iepriekšējos politikas plānošanas dokumentos un valdības deklarācijā nosprausto mērķu īstenošanu. Arī pēdējā valdības nomaīņa nav mainījusi šo tendenci. Tādējādi 2016.gada budžeta un Ietvara likumā 2016.-2018. gadam ietvertie fiskālās politikas specifiskie mērķi saglabā aktualitāti arī Stabilitātes programmas 2016.-2019.gadam kontekstā, kā arī nodrošinās turpmāku pamatu rudenī sagatavojot 2017.gada budžetu un Ietvara likumu 2017.-2019.gadam.

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis netiek mainīts un arī 2016.-2019.gadā ir ilgtspējīgi kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti.

Dzīves kvalitāte ietver gan iedzīvotāju labklājību, medicīnas pakalpojumu pieejamību, dabas vidi, attīstītu infrastruktūru un kultūru, gan pārmērīgas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības novēršanu. Būtiski ir nodrošināt, ka valstī būs apstākļi dzīves kvalitātes uzlabošanai ne tikai šobrīd, bet arī turpmāk. Tāpēc fiskālās politikas mērķī akcents ir likts uz ilgtspēju. Ilgtspējīga dzīves kvalitātes kāpināšana nozīmē, ka publiskie finanšu resursi tiek novirzīti ne tikai pašreizējiem dzīves kvalitātes uzlabošanas pasākumiem, bet tiek plānoti un sadalīti tā, lai tiktu nodrošināti apstākļi, ka valsts varēs dzīves kvalitāti kāpināt ilgtermiņā. To var panākt, pirmkārt, atsakoties no pašreizējo izdevumu segšanas uz nākamo paaudžu rēķina jeb atsakoties no publisko izdevumu palielināšanas uz deficīta rēķina, otrkārt, novirzot publiskos resursus labvēlīgas vides veidošanai ekonomikas attīstībai.

Tomēr šajā trīs gadu periodā ir nācis klāt jauns izaicinājums – karadarbība Ukrainā, pastiprinātā Krievijas militārā klātbūtne pie Latvijas robežām, kas liek citā gaismā raudzīties uz valsts drošības jautājumiem.

Līdz ar to specifiskie fiskālās politikas mērķi, kas vienlaikus ir arī vidēja termiņa budžeta politikas prioritārie attīstības virzieni ir sekojoši:

- 5) valsts aizsardzības spēju palielināšana, kāpinot valsts aizsardzības finansējumu pret IKP līdz 2% 2018.gadā;
- 6) ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšana, valsts budžeta iespēju robežās primāri nodrošinot finansējuma pieaugumu aizsardzībai, iekšējai drošībai, veselībai un izglītībai;
- 7) iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšana, pakāpeniski palielinot minimālo algu un ieviešot progresīvo iedzīvotāju ienākumu nodokļa neapliekamo minimumu;
- 8) nodokļu ieņēmumu apjoma pret IKP pakāpeniska palielināšana līdz 1/3 no IKP, pamatā uzlabojot nodokļu iekasējamību.

Latvijas fiskālās politikas vispārējais mērķis un specifiskie mērķi ir tieši saistīti ar NAP 2020 un rada nepieciešamos fiskālos apstākļus, lai īstenotu dzīvē NAP 2020 redzējumu¹⁰:

„Latvijas valsts ir dibināta latviešu tautas pašnoteikšanās tiesību īstenošanai. Latvija ir atvērta un draudzīga visu tautību iedzīvotājiem, kas pieņem Latvijas pastāvēšanas jēgu – latviešu tautas, tās valodas un kultūras attīstību savā zemē. Latvija 2020.gadā būs latviska un pašapzinīga, droša un iedzīvotājiem draudzīga, zaļa un sakopta, pārtikusi, efektīva un konkurētspējīga valsts, kurā dzīvo čakli, izglītoti, radoši, veseli un laimīgi cilvēki.”

Nozīmīgs apstāklis specifisko fiskālās politikas mērķu īstenošanai ir pieejamie publiskie resursi. Valsts budžeta bāzes izdevumi nodrošina valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī un pie nosacījuma, ja nerodas negatīvi ārēji apstākļi, kas samazinātu dzīves kvalitāti, var teikt, ka tā paliek nemainīgā līmenī. Tātad, lai novērstu negatīvu apstākļu ietekmi uz sabiedrības vidējo dzīves kvalitāti, vai, lai to paaugstinātu, nepieciešami papildu publisko finanšu resursi, bet, lai samazinātu nevienlīdzību dzīves kvalitātē, nepieciešama publisko finanšu resursu pārdale.

¹⁰ NAP 2020 [5] paragrāfs.

Kā jau tas sākotnēji tika identificēts Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam, uzsākot 2016.gada budžeta izstrādi valdībai bija jāreķinās ar nepieciešamību pieņemt diskrecionāros pasākumus, lai likvidētu negatīvo fiskālo telpu 2016.gadā. Papildus tam pastāvēja arī nepieciešamība nodrošināt vidēja termiņa budžeta prioritāšu finansēšanu.

Līdz ar to izstrādājot 2016.gada budžetu un Ietvara likumu 2016.-2018.gadam, valdība pieņēma virkni nodokļu politikas lēmumu, kas ne tikai nodrošināja papildus ieņēmumu valsts budžetā, bet arī ļāva turpināt iepriekš noteikto valdības rīcības kursu – mazināt iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību un turpināt ēnu ekonomikas apkarošanu (skatīt 6.2. apakšsadaļu).

Negatīvās fiskālās telpas 2016.gadā samazināšanas nolūkā, papildus lēmumiem par ieņēmumu palielināšanu, valdība lēma arī par valsts budžeta bāzes izdevumu pārskatīšanu 2016.gadā. Ieņēmumus palielinošie pasākumi, kā arī bāzes izdevumu samazinājums ļāva ne tikai samazināt negatīvo fiskālo telpu 2016.gadā, bet arī nodrošināt papildus resursus vidēja termiņa budžeta prioritāro attīstības virzienu īstenošanai gan nākamajā gadā, gan vidējā termiņā.

3.5.tabula. Būtiskākie izdevumus palielinoši pasākumi (sākot no 3 milj. euro), kas pieņemti Ietvara likumā 2016.-2018.gadam

milj. euro	2016	2017	2018
AIZSARDZĪBAS MINISTRIJA	55,7	99,8	147,3
t.sk. Nacionālo bruņoto spēku kaujas spēju celšana	53,1	95,1	143,5
IEKŠLIETU MINISTRIJA	36,6	37,1	35,7
t.sk. atlīdzības nodrošināšana Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	26,2	26,2	26,2
Iekšlietu ministrijas padotībā esošo iestāžu nodrošināšana ar funkciju izpildei nepieciešamajiem šaujamieročiem	3,0	3,0	3,0
Latvijas Republikas valsts robežas iekārtošana, uzturēšana un zemes īpašuma tiesību sakārtošana	3,1	3,1	3,1
valsts drošības stiprināšanas pasākumi	3,4	3,4	3,4
IZGLĪTĪBAS UN ZINĀTNES MINISTRIJA	3,0	0,7	0,2
SATIKSĒSMES MINISTRIJA	4,1	4,1	4,1
TIESLIETU MINISTRIJA	6,2	7,2	6,0
t.sk. papildu atlīdzības nodrošināšana Ieslodzījumu vietu pārvaldes amatpersonām ar speciālajām dienesta pakāpēm	3,7	4,3	4,3
VESELĪBAS MINISTRIJA	23,3	23,3	23,3
t.sk. Kompensējamo medikamentu apmaksas C-hepatīta un HIV/AIDS pacientiem nodrošināšana	4,2	4,0	3,8
valsts galvoto aizdevumu slimnīcām atmaksas nodrošināšana	7,8	8,0	8,2
ārstniecības personu un pārējo veselības aprūpes sistēmā nodarbināto darba samaksas paaugstināšana atbilstoši minimālās mēneša darba algas pieaugumam	10,0	10,0	10,0
GADSKĀRTĒJĀ VALSTS BUDŽETA IZPILDES PROCESĀ PĀRDALĀMAIS FINANSĒJUMS	9,0	0,0	0,0
t.sk. finansējuma nodrošināšana pedagogu darba samaksas reformas ieviešanai valsts, pašvaldību un privātajās izglītības iestādēs no 2016.gada 1.septembra	9,0	0,0	0,0
PĀRĒJIE KOPĀ	7,3	10,0	10,1

Tālāk ir sniegts detalizētāks izklāsts par īstenoto rīcību specifisko fiskālās politikas mērķu sasniegšanā.

Pirmā prioritārā attīstības virziena īstenošana tika uzsākta 2014.gada 3.jūlijā pieņemot jaunu Valsts aizsardzības finansēšanas likumu, kas noteica pakāpenisku valsts aizsardzības finansējuma pret IKP palielinājumu līdz tas 2020.gadā sasniedz 2% no IKP.

Nemot vērā būtiskās izmaiņas ģeopolitiskajos riskos, jau Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam valdība paredzēja nodrošināt straujāku valsts aizsardzības spēju pieaugumu sasniedzot 2% mērķi jau 2018.gadā. Papildus paredzētais aizsardzības finansējums tika definēts kā vienreizējais pasākums, kas līdz ar to neitrāli ietekmējot strukturālās bilances mērķu sasniegšanu. EK, izvērtējot šo Latvijas pieteikumu, atzina, ka papildus militārie izdevumi nav atzīstami par vienreizējiem izdevumiem, atbilstoši ES fiskālās disciplīnas ietvara nosacījumiem, līdz ar to papildus aizsardzības izdevumu paredzēšana attiecīgi pasliktinātu strukturālo vispārējās valdības budžeta bilanci.

Tomēr neskatoties uz EK lēmumu, Ietvara likumā 2016.-2018.gadam paredzēts tāds papildu pieaugums aizsardzības izdevumiem, kas 2018.gadā nodrošinās aizsardzības izdevumu pieaugumu, sasniedzot 2% no IKP. Būtiski ir atzīmēt, ka papildus izdevumu pieaugums tika nodrošināts pieejamās fiskālās telpas ietvaros, nodrošinot fiskālo nosacījumu ievērošanu.

3.6. tabula. Budžeta izdevumu apmērs aizsardzības nozares finansēšanai

Gads	Valsts aizsardzības finansēšanas likumā noteiktais budžeta izdevumu apmērs aizsardzības nozares finansēšanai, % no IKP	Ietvara likumā 2016.-2018.gadam paredzētais izdevumu apmērs un prognoze 2019., 2020.gadam, % no IKP
2015	1,0	
2016	1,1	1,4
2017	1,3	1,7
2018	1,5	2,0
2019	1,75	2,0
2020	2,0	2,0

Otrā prioritārā attīstības virziena īstenošanai - ilgtspējīgas un sabalansētas valsts ekonomiskās attīstības veicināšanai - pēdējā budžeta ciklā papildu finansējums tiek piešķirts aizsardzībai, kā arī iekšējai drošībai, veselībai un izglītībai.

Ukrainas notikumi aktualizējuši jautājumu par valsts spēju adekvāti reaģēt uz "hibrīdkara" veida notikumiem, kur karadarbība it kā nenotiek tās klasiskajā izpratnē. Līdz ar to būtisks jautājums ir valsts kapacitāte nodrošināt valsts iekšējo drošību – policijas spēju novērst "iekšējos nemierus" un stiprināt Latvijas robežu.

Iedzīvotāju dzīves kvalitāti nosaka gan IKP uz vienu iedzīvotāju, gan ienākumu nevienlīdzība, gan arī citi faktori, tai skaitā sabiedrības veselība, iespējas iegūt atbilstošu izglītību un brīvā laika pavadīšana. Iepriekšējos divos Ietvara likumos šīm nozarēm tika piešķirts nozīmīgs valsts budžeta līdzekļu apjoms, it īpaši veselībai. Jāatzīmē, ka saskaņā ar valdības izdevumu klasifikāciju atbilstoši funkcionālajām kategorijām (COFOG) valsts funkcijas „veselība” finansējums pret IKP atbilstoši 2014.gada *Eurostat* datiem Latvijā ir trešais zemākais starp ES valstīm. Līdz ar to arī Ietvara likumā 2016.-2018.gadam valdība lēma par papildus finansējuma piešķiršanu veselības nozarei, nodrošinot kompensējamo medikamentu apmaksu un līdzekļus valsts galvoto aizdevumu slimnīcām atmaksai. Papildus tam jāņem vērā, ka jaunās valdības deklarācijā ir paredzēts turpmākajos gados nodrošināt ilgtspējīgas veselības aprūpes finansēšanas sistēmas izstrādi pakalpojumu pieejamības uzlabošanai visos veselības aprūpes līmeņos, kas attiecīgi ļauj secināt, ka veselības sistēmas reformu process būs arī turpmāko Ietvara likumu uzdevums.

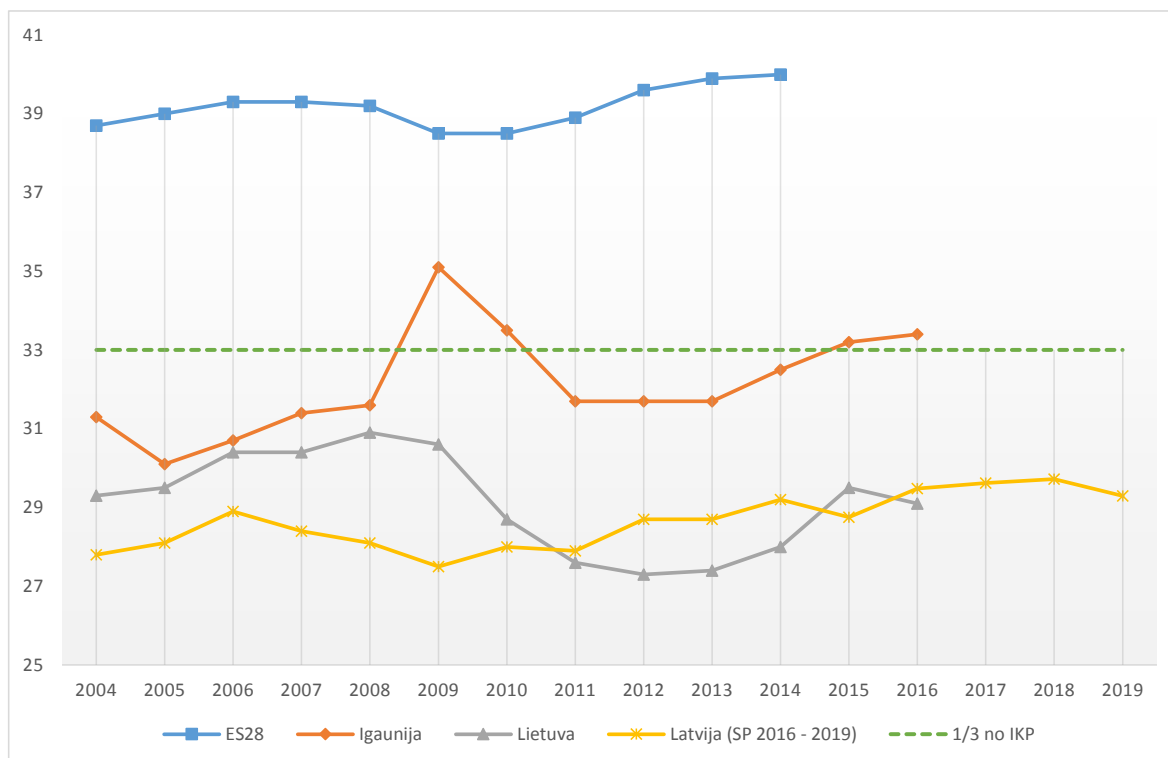
Savukārt vispārējās valdības izdevumi funkcijas “izglītībai” Latvijā atbilstoši COFOG pārsniedz ES vidējos rādītājus. Tas norāda, ka izglītībā ir nepieciešamas strukturālās reformas, kas optimizē šo valsts pakalpojumu sektoru. Jāatzīmē, ka Ietvara likumā 2016.-2018.gadam

būtiskas izdevumus samazinošas strukturālās reformas nav plānotas. Neraugoties uz to, izglītības sektorā strādājošajiem ir pamats sagaidīt, ka atalgojums aug kopsolī ar valsts ekonomikas attīstību. Papildus minētajam, tiek pabeigts darbs pie jauna skolotāju atalgojuma modeļa, kura ieviešana radīs nepieciešamību pēc papildu finansējuma no valsts budžeta. Ņemot vērā, ka modelis nav pabeigts, papildu finansējums šim mērķim tiks piešķirts pēc modeļa apstiprināšanas. Līdzekļi papildus finansējumam jau ir rezervēti atsevišķā budžeta programmā, kas pašlaik ir ietverta zem budžeta resora “Gadskārtējā valsts budžeta izpildes procesā pārdalāmais finansējums”.

Vērtējot **trešā prioritārā attīstības virziena** īstenošanu, no iedzīvotāju dzīves kvalitātes aspekta ir pamats analizēt vidējo iedzīvotāju dzīves kvalitāti un dzīves kvalitātes atšķirības iedzīvotājiem ar atšķirīgu ieņēmumu lielumu. Būtisks rādītājs, vērtējot vidējo dzīves kvalitāti ir IKP apjoms uz vienu iedzīvotāju, kas Latvijai ir viens no zemākajiem ES, savukārt, Džini koeficients, kas raksturo ieņēmumu nevienlīdzību, Latvijā ir viens no augstākajiem ES.

Iepriekšējos divos Ietvara likumos tika iestrādātas vairākas būtiskas normas iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības mazināšanai, proti, IIN neapliekamā minimuma palielināšana, IIN atvieglojumu palielināšana par apgādībā esošajām personām, valsts sociālā atbalsta sistēmas pilnveidošana, atbalsta shēma mājāsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, lai kompensētu izdevumu kāpumu elektroenerģijai sakarā ar starta tarifa atcelšanu elektroenerģijas tirgus atvēršanas dēļ, kā arī minimālās algas palielināšana. Papildus iepriekš īstenotajai valdības politikai Ietvara likums 2016.-2018.gadam ievieš papildus pasākumus, lai turpinātu līdz šim uzsākto politikas kursu attiecībā uz iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzības izlīdzināšanu – no 2016.gada sociālās un ienākumu nevienlīdzības mazināšanai ir palielināta minimālā alga no 360 uz 370 *euro*, palielināts neapliekamais minimums no 75 uz 85 *euro*, kā arī ieviesta diferencētais neapliekamais minimums. Pašreizējā valdības politika paredz arī turpināt sniegt atbalstu iedzīvotājiem obligātās iepirkuma komponentes kompensēšanai elektroenerģijas gala tarifā, attiecīgi nodrošinot gan horizontālu atbalstu, gan arī papildus atbalstot aizsargātās iedzīvotāju grupas.

Attiecībā uz ceturto prioritārā attīstības virzienu Latvija tradicionāli ir valsts ar relatīvi zemu nodokļu slogu, kas ir arī viens no zemākajiem rādītājiem ES, tomēr valdības lēmumi, izstrādājot Ietvara likumu 2016.-2018.gadam, paredzēja pārskatīt atsevišķus nodokļu politikas aspektus, nodrošinot, ka turpmākajos gados nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP stabilizēsies un vidējā termiņā būs ar pieaugošu tendenci. Jaunākās nodokļu ieņēmumu prognozes, kas ietvertas Stabilitātes programmā 2016.-2019.gadam, norāda uz to, ka vidējā termiņā nodokļu slogs ir ar pieaugošu tendenci. Nodokļu sloga līmeņa augšupvērstas izmaiņas 2016.-2018.gadam salīdzinot ar Vispārējās valdības budžeta plāna projektu 2016.gadam pamatā nosaka IKP samazināšanās (dēļ vēsturisko datu korekcijas, kas ietekmē IKP līmeni arī turpmākajos gados, kā arī zemākas nekā iepriekš prognozētas ekonomikas izaugsmes), kas mazākā mērā ietekmē nodokļu apjoma izmaiņas, tomēr rada nodokļu sloga īpatsvara svārstības dēļ saucēja efekta (*denominator effect*).

3.3. attēls. Nodokļu ieņēmumu (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995) attiecība pret IKP procentos, ESA2010¹¹.

Nodokļu sloga izmaiņas 2019.gadā, salīdzinot ar 2018.gadu, galvenokārt nosaka tas, ka no 2019.gada vairs netiek piemērots subsidētās elektroenerģijas nodoklis. Papildus ietekmi veido arī darbaspēka nodokļu īpatsvara samazināšanās, jo darba samaksas fonds pieaug lēnāk nekā IKP.

Uz Ietvara likuma 2016.-2018.gadam sagatavošanas brīdi spēkā esošā Valdības deklarācija paredzēja trīs horizontālos virzienus attiecībā uz nodokļu politikas stratēģiju:

- Nodrošināt nodokļu iekasējamības palielinājumu, virzoties uz nodokļu ieņēmumu apjomu pret IKP 1/3 apmērā;
- Nodrošināt prognozējamu nodokļu politikas attīstību;
- Īstenot ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumus un aktīvi vērsīsimies pret nodokļu nemaksāšanu.

Iepriekšējā Ietvara likumā uzsvars nodokļu politikā tika likts uz stabilas un prognozējamās nodokļu politikas nodrošināšanu, saglabājot iepriekšējo apņemšanos veikt darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu, palielināt iemaksas 2.pensiju līmenī atbilstoši iepriekš pieņemtajiem lēmumiem un neveikt citu būtiskāko nodokļu likmju izmaiņas. Otrs būtisks virziens bija nodrošināt nodokļu ieņēmumu palielinājumu, ko tika plānots īstenot nevis ar nodokļu likmju celšanu, bet gan pastiprināti strādājot pie nodokļu iekasējamības palielināšanas, tai skaitā ieviešot nepieciešamās izmaiņas likumdošanā.

Ietvara likumā 2016.-2018.gadam valdība joprojām pamatā ir pieturējusies pie iepriekš definētās apņemšanās turpināt īstenot ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumus, kā arī ieviest turpmākas korekcijas nodokļu politikā, kas mazina iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzību. Daļa pieņemto lēmumu nodokļu politikā, piemēram, izmaiņas vairākās akcīzes nodokļa likmēs, PVN bāzes paplašināšana un iepriekš plānotā IIN likmes nesamazināšana, savā ziņā var tikt vērtēta kā atkāpšanās no iepriekš definētās prognozējamības nodokļu politikā, tomēr tas ir jāvērtē

¹¹ Datu avots: Eurostat līdz 2014.gadam, 2015.-2016.gadiem Vispārējās valdības budžeta plāna projekts 2016.gadam (Lietuvai un Igaunijai) un Stabilitātes programma 2016.-2019.gadam (Latvijai)

kontekstā ar atsevišķu apstākļu izmaiņām, proti, ekonomiskās attīstības pieauguma tempu palēnināšanos, kas sekmēja negatīvas fiskālās telpas veidošanos 2016.gadā, kā arī nepieciešamību būtiski palielināt izdevumus aizsardzības nozarei, sakarā ar drošības situācijas pasliktināšanos reģionā.

Tāpat ir svarīgi atzīmēt, ka valdības nodokļu politikas lēmumi vidējā termiņā nodrošina virzību uz valdības deklarācijā noteikto nodokļu politikas stratēģijas īstenošanu, kas tai skaitā paredz nodrošināt nodokļu ieņēmumu proporcijas pret IKP pieaugumu. To nekādā gadījumā nevajag uzskatīt par pašmērķi, tomēr ir jāsaprot, ka tādā veidā tiek nodrošināts, ka valdības rīcībā turpmākajos gados ir lielāks resursu apjoms, ko novirzīt budžeta politikas prioritāro attīstības virzienu finansēšanai. Nozīmīgs aspekts ieņēmumu palielināšanai ir ēnu ekonomikas apkarošana, kuras samazināšana ļaus nodrošināt godīgākus konkurences apstākļus, kā arī vairo valsts budžeta ieņēmumus. Ietvara likumā 2016.-2018.gadam valdība turpina iepriekš uzsāktu ēnu ekonomikas mazināšanas kursu, nodrošinot informācijas apmaiņas procesa uzlabošanu starp finanšu iestādēm un VID, kā arī nodrošinot nepieciešamās izmaiņas normatīvajos aktos, kas kases sistēmām ievieš jaunas, stingrākas tehniskās prasības.

Jaunā valdība, kas tika apstiprināta 2016.gada 11.februārī, paredz turpināt iepriekšējo valdību uzsāktu un īstenoto politikas kursu attiecībā uz nodokļu politiku, paredzot:

- 2020. gadā nodrošināt, ka iekasēto nodokļu apjoms sasniegs 1/3 no IKP, primāri šī mērķa sasniegšanai gūstot ieņēmumus no ēnu ekonomikas mazināšanas;
- izvērtēt Latvijas nodokļu sistēmu un sadarbībā ar sociālajiem un sadarbības partneriem veidot līdzsvarotu un paredzamu nodokļu politiku, kas palīdz sasniegt valsts izaugsmes stratēģiskos mērķus – ekonomikas izaugsmi, demogrāfiskās situācijas uzlabošanu un nevienlīdzības mazināšanu;
- īstenot nodokļu sloga pārveidi no darbaspēka uz ienākumu no kapitāla un kapitāla pieauguma, uz patēriņu, uz nekustamo īpašumu un uz dabas resursu izmantošanu;
- ēnu ekonomikas apkarošanu kā horizontālu valdības darba uzdevumu t.sk. uzņēmēju un sabiedrības motivāciju veicinošu pasākumu kopumu ēnu ekonomikas mazināšanai, ik gadu palielinot nodokļu iekasējamību un 2018.gadā sasniedzot 1 procentpunkta nodokļu iekasējamības pieaugumu pret IKP.

Fiskāli nozīmīgākās strukturālās reformas Regulas Nr. 1175/2011 izpratnē

Pensiju sistēmas reforma

2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas paredz pakāpeniskāku iemaksu likmes paaugstināšanu pensiju sistēmas 2.līmenī, t.i. 2013.-2014.gadā 4%, 2015.gadā 5% un 2016.gadā 6%. Politika netiek mainīta. Pamatojoties uz to Latvija turpina izmantot SIP noteiktās iespējas novirzīties no VTM, īstenojot šīs strukturālās reformas.

Pensiju reforma, tomēr ir plašāka un ietver arī citus pasākumus, bez iemaksu palielinājuma 2.pensiju līmenī.

Fiskāli ietilpīgākā strukturālās reformas ir saistītas ar pensiju sistēmas pilnveidošanu. 2012.gadā tika veikti grozījumi likumā „Par valsts pensijām”, kas paredz:

- Pensionēšanās vecuma pakāpenisku paaugstināšanu līdz 65 gadiem: ar 2014.gada 1.janvāri palielinājums katru gadu par 3 mēnešiem, sasniedzot pensionēšanās vecumu 65 gadi no 2025.gada 1.janvāra;
- Vienlaicīgi ar pensionēšanās vecuma paaugstināšanu, priekšlaicīgās pensionēšanās vecuma paaugstināšanu sākot ar 2014.gada 1.janvāri;
- Minimālā apdrošināšanas stāža palielināšanu tiesībām uz valsts vecuma pensiju līdz 15 gadiem, sākot ar 2014.gada 1.janvāri, un līdz 20 gadiem, sākot ar 2025.gada 1.janvāri.

2014.gada 3.aprīlī Saeima pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, saskaņā ar kuru ir stājušās spēkā izmaiņas pensiju indeksācijas kārtībā, kas paredz:

- 2014.gada 1.oktobrī indeksēt valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 285 *euro*, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem;
- turpmāk indeksēt reizi gadā 1.oktobrī valsts pensijas vai tās daļas apmēru, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī (noapaļotu līdz veseliem *euro*), ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.

Augstāk minēto izmaiņu pensiju indeksācijas kārtībā fiskālā ietekme uz vispārējās valdības budžeta bilanci, salīdzinot ar Ietvara likumu 2014.-2016. gadam, tika novērtēta attiecīgi 0,01% no IKP 2014.gadā, 0,04% no IKP 2015.gadā un 0,08% no IKP 2016.gadā.

Savukārt 2016.gada 10. martā Saeima pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, kas paredz, ka, sākot ar 2017.gadu, valsts pensiju indeksācijā tiek ņemti vērā 50 procenti (līdzšinējo 25 % vietā) no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem. Fiskālā ietekme, salīdzinot ar Ietvara likumu 2016.-2018. gadam, uz vispārējās valdības budžeta bilanci tiek novērtēta attiecīgi 0,01% no IKP 2017.gadā, 0,06% no IKP 2018.gadā un 0,11% no IKP 2019.gadā. Ņemot vērā novērtēto fiskālās ietekmes apmēru var secināt, ka būtisku ietekmi uz publisko finanšu ilgtspēju šīs izmaiņas neatstās, kā arī iespējams nemainīs nākamā EK Fiskālās ilgtspējas ziņojuma (*Fiscal Sustainability Report*) secinājumus par Latviju kā valsti ar zemu risku attiecībā uz publisko finanšu ilgtspēju.

Veselības sistēmas reforma

Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam Latvija pieteica veselības sistēmas reformu kā būtisku strukturālo reformu ar ilgtermiņa pozitīvu efektu uz publisko finanšu ilgtspēju, nolūkā attiecināt uz šo reformu iespēju novirzīties no VTM saskaņā ar EK komunikāciju. Lai gan veselības sistēmas reforma tika atzīta par pamatotu, Latvija nekvalificējās strukturālo reformu klauzulai, jo plānotais strukturālais deficīts pārsniedza drošības rezervi attiecībā uz Līgumā par ES darbību noteikto atsaucē vērību 3% apmērā no IKP¹².

Ar šo – Stabilitātes programmu 2016.-2019.gadam – Latvija atkārtoti piesaka veselības sistēmas reformu SIP elastības izmantošanā atbilstoši EK komunikācijai par elastības piemērošanu SIP īstenošanā un Padomes kopējai izpratnes nostājai par elastības piemērošanu un **piesaka atkāpi 0,5% no IKP apmērā.**

Ņemot vērā, ka elastības instruments nosaka ierobežojumu, ka vispārējās valdības strukturālais deficīts kopā ar atkāpi nedrīkst pārsniegt strukturālā deficīta robežvērtību, kas nodrošina drošības rezervi Māstrihtas 3% deficītam un Latvijai šī robežvērtība ir 1,7% no IKP, līdz ar to pieteiktā atkāpe **attiecīgi 2017. un 2018. tiek ierobežota tā, lai nevienā no minētajiem gadiem pieļaujamais strukturālais deficīts nepārsniedz 1,7% no IKP.** Saskaņā ar pašreizējām prognozēm 2019.gadā piesakāmā atkāpe nav jāierobežo, jo prognozētais strukturālais deficīts kopā ar atkāpi nepārsniedz strukturālā deficīta robežvērtību.

Veselības aprūpes reforma tiek īstenota no 2014.gada saskaņā ar MK apstiprinātām “**Sabiedrības veselības pamatnostādņēm 2014.-2020.gadam**”, un tās virsmērķis ir palielināt Latvijas iedzīvotāju veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu un novērst priekšlaicīgu nāvi, saglabājot, uzlabojot un atjaunojot veselību.

Deklarācijā par Māra Kučinska vadītā MK iecerēto darbību veselības aprūpē ir noteikta kā viena no divām reformu jomām, kā galveno, izvirzot ilgtspējīgas veselības aprūpes finansēšanas sistēmas izstrādi pakalpojumu pieejamības uzlabošanai visos veselības aprūpes līmeņos. Minētā deklarācija papildina „Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-

¹² Latvijai attiecīgajā laika posmā šis rādītājs bija noteikts 1,8% no IKP.

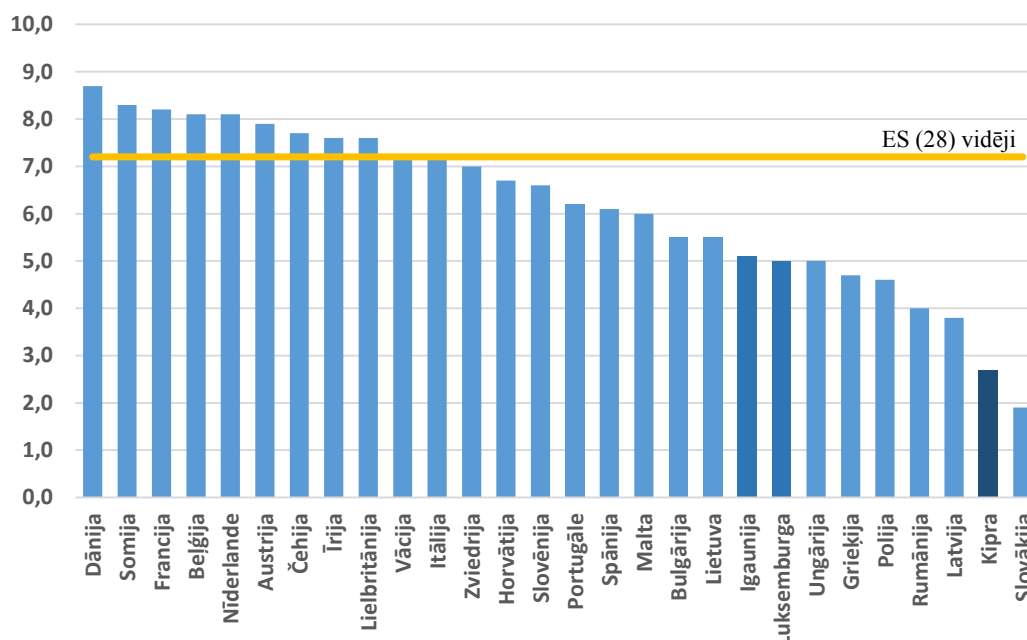
2020.gadam”, veidojot stabilu finansiālu pamatu pamatnostādņu virsmērķa sasniegšanai. Stabilitāte šajā gadījumā ir būtiska, jo līdz šim pamatnostādņu īstenošana tika finansēta katru gadu piešķirot papildu finansējumu ar JPI mehānismu, kas, ņemot vērā budžeta disciplīnas nosacījumus, bija nepietiekama, lai būtiski uzlabotu situāciju veselības aprūpes sektorā. Šī problēma skaidri ir iezīmēta arī EK veiktajā valstu specifisko rekomendāciju izpildes analīzē (*EC staff working document, Country Report Latvia 2016*). Māra Kučinska deklarācija paredz, izstrādāt jaunu veselības aprūpes finansēšanas modeli, tajā skaitā, izstrādāt obligātās veselības apdrošināšanas sistēmas modeli, nosakot veselības obligāto iemaksu bāzes avotu un likmes apmēru, kā arī paredz pēc Latvijas nodokļu sistēmas izvērtējuma izskatīt iespēju palielināt veselības nozares finansējuma proporciju no IKP. Darbs pie obligātās veselības apdrošināšanas sistēmas ieviešanas nav paveicams vienā gadā un tāpēc nerisina tuvāko gadu finansēšanas jautājumu. Līdz ar to attiecībā uz tuvākajiem gadiem ir izšķiršanās – vai nu piešķirt veselības aprūpes reformai finansējumu esošā deficīta mērķu robežās, vai nu veikt izrāvienu – izmantojot SIP elastības instrumentu. Pirmajā gadījumā būtiski uzlabojumi veselības aprūpē kavēsies, otrajā gadījumā reformas mērķus būs iespējams sasniegt. Papildus izdevumi veselības aprūpē dos pozitīvu ilgtermiņa efektu uz publiskajām finansēm, tāpat SIP elastības mehānisma izmantošana pašlaik radīs nepieciešamo motivāciju pāriet uz obligāto veselības apdrošināšanas mehānismu pēc tam, kad SIP elastības instrumenta atkāpe beigsies.

Veselības sistēmas uzlabošana ir viens no būtiskākajiem uzdevumiem, lai sekmētu dzīves kvalitāti un palielinātu potenciālo izaugsmi.

Latvijas veselības sistēmas vājās puses galvenokārt saistītas ar šādiem rādītājiem:

- **Zems publiskais finansējums.** Publiskais finansējums veselībai procentos pret IKP ir būtiski zemāks par vidējo rādītāju ES valstīs un norāda uz nepietiekamu finansējumu nozarei (sk. 3.4.attēlu).
- **Nevienlīdzība.** Publiskā finansējuma īpatsvars kopējā veselības sistēmas finansējumā ir būtiski zem ES vidējā līmeņa (Latvijā – 58%, ES – 77%)¹³. Tas nozīmē, ka ārstniecības pakalpojumu pieejamība vairāk kā citās valstīs ir atkarīga no personas ienākumiem.
- **Augsts veselības problēmu dēļ priekšlaicīgi mirušo skaits.** 2012.gadā kopējais PZDG bija 5960 gadi uz 100 000 iedzīvotājiem, kas starp attīstītajām valstīm ir augsts rādītājs. Būtiska šī rādītāja daļa skaidrojama ar veselības problēmām.

¹³ Pasaules Veselības organizācijas dati, 2011.gads.

3.4.attēls. Publiskie izdevumi veselības aprūpei 2014.gadā ES valstīs¹⁴, % no IKP

Jāatzīmē, ka šie faktori ir savstarpēji saistīti. Zems publiskā finansējuma līmenis rada nepieciešamību daļu no ārstniecības pakalpojumiem finansēt ar privāto finansējumu, bet tas, savukārt, tos iedzīvotājus, kas nevar atļauties ieguldīt privāto finansējumu, attur no savlaicīgas ārstēšanās un palielina PZDG.

Minētie Latvijas veselības sistēmas izaicinājumi ir identificēti jau 2014.gada valsts specifisko rekomendāciju kontekstā, Padomei nosakot, ka ir sasniegts ierobežots progress, uzlabojot veselības aprūpes sistēmas izmaksu lietderību, kvalitāti un pieejamību. Turklāt tiek atzīmēts, ka veselības aprūpes nozarei ir atvēlēts pārāk mazs finansējums, atstājot negatīvu ietekmi uz neaizsargāto sabiedrības locekļu piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem.

Savukārt 2015.gada valsts specifiskajās rekomendācijās Padome ir atkārtoti ieteikusi Latvijai uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, izmaksu lietderību un kvalitāti. Rekomendāciju izpildes analīzē tiek norādīts, ka lielai daļai iedzīvotāju ir samazinājusies pieejamība veselības aprūpes pakalpojumiem, kas saistīts ar mazo publisko finansējumu nozarei, augstajiem pacientu līdzmaksājumiem, kā arī vājo aprūpes koordinācijas un nozares efektivitātes līmeni.

Latvija nopietni izturas pret nepieciešamību uzlabot veselības pakalpojumu kvalitāti un pieejamību. Tas pilnībā atbilst Latvijas fiskālās politikas mērķim kāpināt iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Veselības pakalpojumu kvalitāte un pieejamība, kā arī iedzīvotāju informētība un izglītošana veselības profilakses jomā ir būtiski nosacījumi, lai celtu dzīves kvalitāti gan tiešā, gan netiešā veidā. Tiešā veidā dzīves kvalitāte ir uzlabojama, palielinot veselīgi nodzīvoto gadu skaitu. Savukārt netiešā veidā dzīves kvalitāte ir kāpināma ar lielāku potenciālā IKP pieaugumu, kas tiek nodrošināta ar lielāku iedzīvotāju skaitu darba tirgū, samazinoties PZDG.

Šī izpratne ir nostiprināta vairākos politikas plānošanas dokumentos. Proti, veselības jomā sasniedzamie mērķi un pasākumi ir definēti Latvijas galvenajā vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentā – **NAP 2020**, kas ir sasaistīts ar valdības rīcības plānā noteiktajiem pasākumiem un citiem veselības nozares plānošanas dokumentiem. NAP 2020 rīcības virziena „vesels un darbaspējīgs cilvēks” ietvaros ir noteikts sekojošs mērķis: „*veicinot veselīgu dzīvesveidu, uzlabojot plānošanu un koordinēšanu veselības aprūpes sistēmā, kā arī*

¹⁴ Datu avots: Eurostat

ambulatorās veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību, mazināt hronisko slimību un ārējo nāves cēloņu riska faktoru izplatību sabiedrībā, tādā veidā sekmējot iedzīvotāju veselības saglabāšanu un uzlabošanu, kas ir pamats ilgam un produktīvam darba mūžam". Lai novērtētu mērķa izpildi, kā viens no rezultatīvajiem rādītājiem ir noteikts PZDG, paredzot, ka līdz 2020.gadam PZDG uz 100 000 iedzīvotājiem jāsamazina līdz **5 300 no 6 746** 2010.gadā. Šī rīcības virziena īstenošanai 7 gadu periodam NAP 2020 ir noteikts indikatīvais papildu nepieciešamais finansējums **462,87 milj. euro** apmērā.

Pamatojoties uz NAP 2020, 2014.gada oktobrī MK tika apstiprinātas jau minētās „Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam”, kuru ietvaros paredzēts īstenot pasākumus, kas vērsti uz mērķtiecīgu pasākumu realizāciju ar lielākiem atdeves rādītājiem, risinot konkrētas problēmas iedzīvotāju kā darbaspēka labākas veselības nodrošināšanai.

„Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam” izstrādes ietvaros Veselības ministrija pasūtīja pētījumu “Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam izstrādei”, kuru izstrādāja Latvijas Universitāte. Pētījums sniedz uz pierādījumiem balstītus priekšlikumus ilgtspējīgas veselības politikas ieviešanai kontekstā ar NAP 2020 un ES fondu plānošanas dokumentu projektos noteikto, sagatavot secinājumus un rekomendācijas „Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam” izstrādei. Augstākminētais pētījums arī ir izmantots par pamatu tam, lai novērtētu veselības nozarē īstenoto reformu ekonomiskos ieguvumus un izmaksas (detalizētāku aprakstu skatīt pētījumā¹⁵ un Stabilitātes programmā 2015.-2018.gadam).

Pētījuma ietvaros tika veikta „Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam” iekļaujamo mērķa rādītāju **ekonomiskā ieguvuma novērtējums**, kas izriet no NAP 2020. Tā rezultātā tiek secināts, ka nodrošinot nepieciešamo finansējumu NAP 2020 noteikto PZDG rādītāja samazinājuma sasniegšanai līdz 2020.gadam, diskontētā ekonomiskā ieguvuma vērtība 2014.gadā veidos 137,4 milj. euro. Vienlaicīgi, pētījumā tiek norādīts, ka pozitīva ietekme uz tautsaimniecības attīstību veidotos no tā, ka līdz 2020.gadam “izglābtie” iedzīvotāji nākamos 20 gadus spēs sniegt produktīvu atdevi kā darba spēks, tādējādi nodrošinot IKP pieaugumu vismaz 443,8 milj. euro apmērā (2014.gada diskontētā vērtība). Pētījuma ietvaros tika veikta arī **izmaksu - ieguvumu analīze**, kuras rezultātā tika konstatēts, ka mērķa sasniegšanai attiecināmais papildu izdevumu apmērs vecuma grupai līdz 64 gadiem laika posmā no 2013.gada līdz 2020.gadam tagadnes vērtībā sastāda 577 milj. euro. Tādējādi atbilstoši pētījumam var secināt, ka papildu paredzamais izmaksu apmērs no 2013.gada līdz 2020.gadam pārsniedz ekonomiskos ieguvumus atbilstošajā laika periodā.

3.7.tabula. Pētījuma ieguvumu un izmaksu kopsavilkums, milj. euro

Rādītājs	Ekonomiskais ieguvums		Izmaksas
	2013.- 2020.gads	2013. - 2040.gads	2013.- 2020.gads
NAP 2020 noteiktais PZDG rādītāja samazinājums līdz 2020.gadam – <u>pesimistiskais scenārijs</u> ¹⁶	137,4	443,8	577
NAP 2020 noteiktais PZDG rādītāja samazinājums līdz 2020.gadam – <u>reālistiski optimistiskais scenārijs</u> ¹⁷	254,9	823,5	

¹⁵ http://www.vm.gov.lv/lv/nozare/attistibas_planosanas_dokumenti1/latvijas_universitates_izvertejums_sabiedribas_veselibas_pam/

¹⁶ Ieguvumu apmērs, pieņemot, ka tiek izpildīts NAP 2020 mērķis samazināt PZDG (līdz 64 g.v.) rādītāju līdz 5300 uz 100 000 iedzīvotāju 2020.gadā.

¹⁷ Ieguvumu apmērs, pieņemot, ka tiek sasniegts Slimību profilakses un kontroles centra prognozēto PZDG samazinājums līdz 4786 gadiem uz 100 000 iedzīvotājiem 2020.gadā.

Apskatot pētījuma rezultātus attiecībā no veikto reformu izmaksu efektivitātes aspekta, tiek secināts, ka līdz 2020.gadam pesimistiskā scenārija gadījumā tiks novērsti 10 059 PZDG, bet reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā – 18 666 PZDG, tādējādi vidējās izmaksas par vienu novērstu PZDG šajā vecuma grupā ir attiecīgi 57 361 *euro* pesimistiskā un 30 925 *euro* reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā. Saskaņā ar Pasaules Veselības organizācijas vadlīnijām par izmaksu efektīvām uzskatāmas tādas veselības aprūpes intervences, kuru izmaksas ir noteiktā intervālā, proti, IKP uz vienu iedzīvotāju, kas reizināts ar koeficientu no 1 līdz 3. IKP izpilde 2014.gadam ir novērtēta 23 581 milj. *euro* apjomā, kas, attiecinot uz 2011.gada tautas skaitīšanas iedzīvotāju skaitu, veidotu 11 390 *euro* uz vienu iedzīvotāju, tādējādi trīs reizes lielāks rādītājs sasniedz 34 170 *euro*.

Līdz ar to arī pēc Pasaules Veselības organizācijas vadlīnijām reālistiski optimistiskā scenārija gadījumā Latvijas veselības sistēmas reforma ir vērtējama kā **izmaksu efektīva**. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka ir augsta varbūtība, ka pie plānoto resursu investīciju līmeņa PZDG samazinājums notiks atbilstoši reālistiski optimistiskajam scenārijam: pētījumā tika analizēts arī ekonomiskais ieguvums no cita rādītāja – Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” ieviešanas rezultātā prognozētā priekšlaicīgas mirstības (līdz 64 gadu vecumam) samazinājums, kur nāves cēloņi ir sirds un asinsrites slimības, onkoloģijas slimības un pašnāvības. Kopumā sagaidāmais līdz 2020.gadam novērsto nāves gadījumu skaits vecumgrupā līdz 64 gadiem saskaņā ar pesimistisko scenāriju, kas atbilst NAP 2020 definētajam PZDG samazinājuma mērķim, ir tikai par 9% lielāks par sagaidāmo novērsto letālo iznākumu skaitu gadījumā, ja tiks izpildīts priekšlaicīgas mirstības rādītāja trīs prioritāro cēloņu dēļ samazināšanas mērķis, kas ir definēts Darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātība”. 2012.gadā no trim analizējamajiem cēloņiem dotajā iedzīvotāju vecumgrupā mirušo īpatsvars sastādīja 64% no visiem mirušajiem. Pārējie 35% pienākas uz citām cēloņu grupām, un var sagaidīt, ka mirstības līmenis no tiem tāpat pazemināsies. **Līdz ar to, ja Darbības programmā „Izaugsme un nodarbinātība” iekļautais mērķis tiks veiksmīgi izpildīts, var sagaidīt straujāku PZDG samazinājumu nekā ir paredzēts saskaņā ar NAP 2020 izvirzīto mērķi.**

Turklāt novērtētais IKP pieaugums ir tikai daļa no taustāmās ekonomiskās atdeves, kas tiks iegūta iedzīvotāju veselības veicināšanas rezultātā, jo faktiski ietekme uz IKP būs ievērojami lielāka, kaut arī to kvantitatīvi novērtēt ir sarežģīti. Kā daži no papildu IKP pieauguma sekmējošiem faktoriem minami šādi apstākļi:

- pētījumā veiktais ekonomiskā ieguvuma novērtējums tika veikts par sagaidāmā darbaspēka pieaugumu periodā no 2012.gada līdz 2020.gadam. Taču pozitīvais efekts no investīcijām iedzīvotāju veselībā būs lielāks pateicoties tam, ka arī pēc 2020.gada PZDG rādītāji būs zemāki par 2012.gadu. Pat tad, ja 2020.gadā PZDG rādītāja līmenis vairs nepazemināsies, pateicoties līdz 2020.gadam veiktajām investīcijām **arī turpmākajos gados tiks "papildus" novērsti priekšlaicīgas nāves gadījumi** un tāad izglābtas "papildus" cilvēku dzīvības (salīdzinājumā ar 2012.gadu). Tas arī turpmāk pozitīvi ietekmēs darbaspēka piedāvājumu, veicinot ekonomikas izaugsmi;
- iedzīvotāju vispārējam veselības līmenim uzlabojoties, samazinās ne tikai mirstības rādītāji, kas tiešā veidā ietekmē darbaspēka piedāvājumu. Kļūstot retākām un īsākām slimības lapām, paaugstināsies strādājošo **produktivitāte** un līdz ar to palielināsies IKP;
- iedzīvotāju vispārējam veselības līmenim uzlabojoties, tiks veicināta **pirmspensijas un pensijas vecuma cilvēku ekonomiskā aktivitāte**.

Savukārt, kā publiskā finansējuma samazinošais faktors minams sekojošais apstāklis:

- Iedzīvotāju vispārējam veselības līmenim uzlabojoties, **samazināsies izdevumi sociāliem pabalstiem un slimības lapām**.

Atbilstoši veiktajam novērtējumam (sk. pielikuma 9.tabulu) veselības reformas veiksmīga īstenošana līdz 2023.gadam nodrošinās IKP līmeņa pieaugumu par 2,2% un palielinās iedzīvotāju nodarbinātību par 0,6%. Savukārt reformas pozitīvā ietekme līdz 2038.gadā varētu nodrošināt IKP līmeņa pieaugumu jau par 11,28% un nodarbinātības kāpumu attiecīgi par 1,82%. Ņemot vērā fiskālās izmaksas, neto pozitīvā ietekme uz tautsaimniecību 2038.gadā sasniegs 3,87% no IKP.

Papildus izdevumi veselības aprūpei

NAP 2020 izvirzītā un “Sabiedrības veselības pamatnostādnes 2014.-2020.gadam” detalizētā **veselības sistēmas reformas** ir MK apstiprināta un tās ieviešana ir uzsākta 2014.gadā, attiecīgi piešķirot būtiskus papildu resursus Ietvaru likumu ietvaros. Trijos secīgos Ietvara likumu sagatavošanas ciklos, proti, Ietvara likumā 2014.-2016. gadam, Ietvara likumā 2015.-2017. gadam un Ietvara likumā 2016.-2018. gadam valdība lēma par papildus finanšu resursu piešķiršanu veselības nozarei. Jāatzīmē, ka zemāk minētie papildu izdevumu piešķirumi veselības nozarei ir veikti attiecībā pret sākotnēji definēto bāzes izdevumu līmeni¹⁸.

Ietvara likumā 2014.-2016. gadam valdība apstiprināja JPI veselības nozarei kopumā **42 milj. euro 2014.gadam, kā arī 48,9 milj. euro 2015.gadam un 51 milj. euro 2016.gadam**, lai veicinātu veselības aprūpes pieejamības, kvalitātes un izmaksu lietderības kāpināšanu. Aplūkojot detalizētāk, iepriekšminētais finansējums tika piešķirts sekojošiem galvenajiem pasākumiem:

- ārstniecības personu un pārējā personāla darba samaksas paaugstināšanai, kā arī mēneša darba algas atšķirību izlīdzināšanai starp dažādām veselības aprūpes jomā nodarbināto kategorijām (aptuveni 30 milj. euro, 2016.gadam – 32,2 milj. euro);
- ambulatorajai ārstniecībai paredzēto zāļu iegādes izdevumu kompensācijai un centralizēto medikamentu iegādes nodrošināšanai (4,5 milj. euro katram gadam);
- ambulatoro un stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu gaidīšanas rindu mazināšanai (attiecīgi 2,1 milj. euro un 1,3 milj. euro katram gadam).

Ietvara likumā 2015.-2017. gadam valdība lēma par papildu finansējuma novirzīšanu veselības nozarei **30,6 milj. euro** apmērā minētajiem trim gadiem, lai veicinātu izmaksu efektīvu, fiziski un finansiāli pieejamu un kvalitatīvu veselības aprūpes pakalpojumu nodrošināšanu, tādējādi turpinot veselības aprūpes jomā uzsākto reformu īstenošanu. Piešķirtā finansējuma ietvaros tiks nodrošināti sekojoši galvenie pasākumi:

- ambulatoro veselības aprūpes pakalpojumu gaidīšanas rindu samazināšana un reģionālās pieejamības uzlabošana (9,8 milj. euro katram gadam);
- minimālās mēneša darba algas pieauguma kompensācija veselības aprūpes pakalpojumu tarifu (7,7 milj. euro katram gadam);
- stacionāro pakalpojumu apjoma palielināšana, kāpinot plānveida hospitalizāciju apjomu (4,4 milj. euro katram gadam).

Savukārt Ietvara likumā 2016.-2018. gadam veselības nozarei tika piešķirti papildu 23,3 milj. euro ik gadu, lai veicinātu turpmākas veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības un kvalitātes uzlabošanu. Galvenie papildu pasākumi, kam piešķirts papildu finansējums, ir sekojoši:

- ārstniecības personu un pārējo veselības aprūpes sistēmā nodarbināto darba samaksas paaugstināšana (10 milj. euro katram gadam);
- valsts galvoto aizdevumu slimnīcām atmaksas nodrošināšana (no 7,8 līdz 8,2 milj. euro vidējā termiņā);
- kompensējamo medikamentu apmaksas C-hepatīta un HIV/AIDS pacientiem nodrošināšana (no 3,8 līdz 4,2 milj. euro vidējā termiņā).

¹⁸ Nozares funkciju pildīšana nemainīgā līmenī.

3.8.tabula. Veselības nozares piešķirtie papildu finanšu līdzekļi, milj. euro

	2014	2015	2016	2017	2018
Ietvara likums 2014-2016	42	48,9	51	-	-
Ietvara likums 2015-2017	-	30,6	30,6	30,6	-
Ietvara likums 2016-2018	-	-	23,3	23,3	23,3
Papildu izdevumu palielinājums pret iepriekšējo gadu (kumulatīvi)	42	37,5	25,4	0	0

Veselības nozarei līdz šim piešķirtie papildu budžeta finanšu līdzekļi kumulatīvi pārsniedz pētījumā noteikto nepieciešamo finansējuma līmeni, kas nodrošinātu PZDG mērķa sasniegšanu. Vienlaicīgi skatoties nākotnē, jāatzīmē, ka valdība arī turpmāk ir apņēmusies nodrošināt veselības reformu īstenošanu, paredzot nozarei finansējuma palielinājumu.

Atbilstoši pašreizējam fiskālajam scenārijam 2017.gadā un 2018.gadā ir pieejami papildus sadalāmie līdzekļi valdības prioritātēm. Turklāt nozarei papildu finansējums var tikt pārdalīts no citām jomām vai radot ietaupījumus pašreizējā budžeta izdevumu pārskatīšanas procesā. Lai gan lēmumi par turpmākiem izdevumu pasākumiem būtiskām tautsaimniecības nozarēm tiks pieņemti šā gada rudenī, proti, uz budžeta un Ietvara likuma sagatavošanu, vadoties no iepriekšējos gados piešķirtā papildus finansējuma, ar pietiekoši augstu varbūtību var paredzēt, ka veselības nozare būs viena no prioritārajām finansējuma saņēmējām, līdz ar to uzsāktais veselības nozares reformu kurss tiks turpināts.

3.3. FISKĀLĀS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

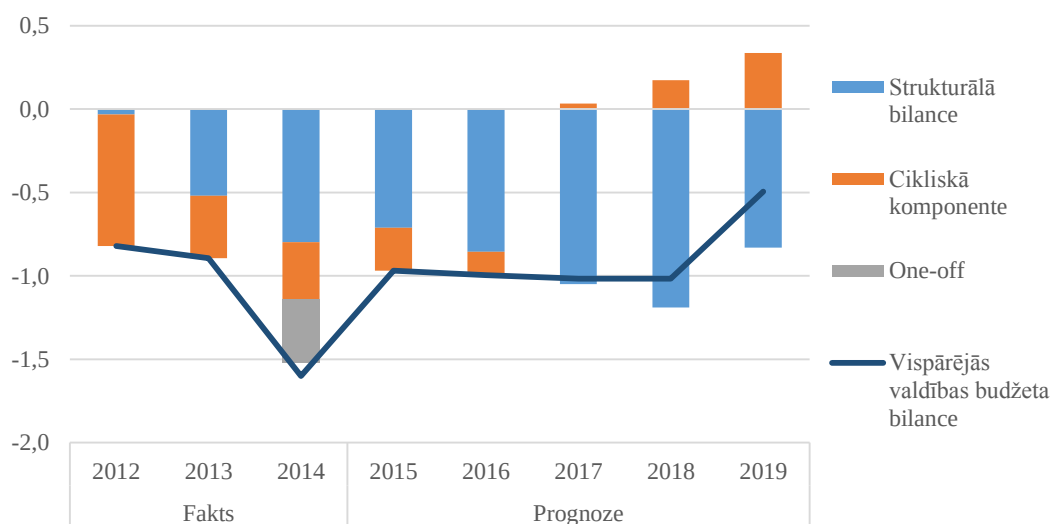
Fiskālās attīstības scenārija pamatā ir nosacījums par fiskālās disciplīnas ievērošanu un atbildīgas fiskālās politikas īstenošanu Latvijā. Saskaņā ar FDL nosacījumiem fiskālās politikas principi paredz ekonomiskajā ciklā sabalansēta budžeta veidošanu jeb nosacījumu, ka strukturālais deficīts ilgtermiņā nedrīkst pārsniegt 0,5% no IKP.

Scenārijs vidējam termiņam ir veidots, balstoties uz noteiktajiem vispārējās valdības budžeta bilances mērķiem strukturālā izteiksmē un ņemot vērā budžeta bilances ciklisko komponenti atbilstoši aktualizētajam makroekonomiskās attīstības scenārijam. Salīdzinājumā ar straujās ekonomiskās izaugsmes un lejupslīdes gadiem, kad bilances cikliskā komponente bija ievērojama, ņemot vērā būtiskas svārstības ekonomikā, 2016. un 2017.gadā bilances cikliskā komponente tiek prognozēta tuvu nullei, bet nākamajos divos gados tā kļūst pozitīva (0,2-0,3% no IKP).

Izstrādājot vispārējās valdības budžeta bilances prognozes vidējam termiņam, atbilstoši jaunākajām ieņēmumu un izdevumu prognozēm tika atjaunota prognoze 2016.gadam. Sagaidāms, ka vispārējās valdības budžeta deficīts 2016.gadā būs 1% no IKP un tas ir vienā līmenī ar budžeta sagatavošanas laikā, t.i. 2015. gada rudenī, noteikto pieļaujamo deficīta apmēru.

Vispārējās valdības budžeta bilances prognozes vidējam termiņam pie valdības nemainīgas politikas tika sagatavotas, ņemot vērā aktualizētās ieņēmumu prognozes atbilstoši jaunākajam makroekonomiskās attīstības scenārijam, apstiprinātos centrālās valdības bāzes izdevumus turpmākajiem trim gadiem, aktualizētās prognozes izdevumiem sociālajiem pabalstiem un sagaidāmo izdevumu attīstību vietējās valdības budžetā. Jāatzīmē, ka scenārijs pie nemainīgas politikas ietver straujāku izdevumu pieaugumu aizsardzībai, finansējumam 2018.gadā sasniedzot 2% no IKP un turpmāk saglabājot tādā pašā līmenī. Rezultātā scenārijā pie nemainīgas politikas 2017.gadā vispārējās valdības budžeta deficīts tiek prognozēts 0,8%

no IKP, 2018.gadā 0,2% no IKP, savukārt, 2019.gadā paredzams budžeta pārpalikums 0,8% no IKP.

3.5. attēls. Vispārējās valdības budžeta bilance sadalījumā pa komponentēm¹⁹, % no IKP

Atbilstoši fiskālās disciplīnas normām turpmākajos trīs gados vispārējās valdības budžetā ir pieļaujams lielāks deficīts nekā tiek paredzēts scenārijā pie nemainīgas politikas. Pie pašreiz prognozētā ekonomikas izaugsmes tempa tas rada iespēju valdībai pieņemt lēmumus par papildu finansējuma piešķiršanu nozaru politikai īstenošanai. Tā kā šobrīd, veidojot fiskālās attīstības scenāriju, diskusija par šo jautājumu valdībā nav notikusi, tiek pieņemts, ka visa izveidojusies fiskālā telpa, kas 2017. gadā ir 0,2% no IKP, 2018.gadā 0,8% no IKP un 2019.gadā 1,2% no IKP (visos gados nosakot fiskālo telpu jau ņemta vērā FDL definētā minimālā fiskālā nodrošinājuma rezerve 0,1% no IKP apmērā), tiek izmantota papildu izdevumiem. Tomēr ir jāatzīmē, ka fiskālās telpas apmērs ir definēts pieņemot, ka EK atbalsta Latvijas pieteikumu veselības sistēmas reformai SIP elastības izmantošanā atbilstoši EK komunikācijai un Padomes kopējai izpratnes nostājai par elastības piemērošanu. Līdz ar to, ja EK neatbalsta Latvijas pieteikumu, pieejamās fiskālās telpas apmērs samazinās attiecīgi par 0,1% no IKP 2017.gadā, 0,4% no IKP 2018.gadā un 0,3% no IKP 2019.gadā (2019.gadā fiskālās telpas apmērs nesamazinās par papildus atkāpi no VTM, kas minēta 3.1.tabulā, ņemot vērā to, ka veicot fiskālo nosacījumu pārbaudi 2019.gadā kā stingrākais fiskālais nosacījums tika izvēlēts izdevumu nosacījums, kurš paredzēja veikt sākotnēji definētā strukturālās bilances mērķa koriģēšanu par 0,2% no IKP stingrāku).

Tādējādi, **fiskālās attīstības scenārijs paredz vispārējās valdības budžeta deficītu 2016., 2017. un 2018.gadā 1% no IKP un 2019.gadā 0,5% no IKP.**

¹⁹ Budžeta bilances cikliskās komponentes aprēķinā izmantota budžeta pus-elastība 0,38 (Datu avots: Adjusting the budget balance for the business cycle: the EU methodology, Economic Papers 536, November 2014).

3.9. tabula. Vidējā termiņa fiskālās attīstības scenārijs

		2015	2016	2017	2018	2019
	EKS kods	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem						
Vispārējā valdība	S.13	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-0,5
Centrālā valdība	S.1311	-1,4	-1,1	-1,3	-1,2	-0,6
Vietējā valdība	S.1313	0,3	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	0,1	0,0	0,3	0,3	0,3
Vispārējā valdība (S.13)						
Kopējie ieņēmumi	TR	35,3	35,1	35,3	35,5	34,5
Kopējie izdevumi	TE	36,3	36,1	36,3	36,5	35,0
Procentu izdevumi	D.41	1,5	1,2	1,0	1,0	1,0
Cikliskā attīstība						
Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,3	-0,1	0,0	0,2	0,3
Strukturālā bilance		-0,7	-0,9	-1,1	-1,2	-0,8
Cikliski koriģētā primārā bilance		0,7	0,3	0,0	-0,2	0,2
Prognozes pie nemainīgas politikas						
Vispārējās valdības bilance	B.9	-1,0	-1,0	-0,8	-0,2	0,8
Kopējie ieņēmumi	TR	35,3	35,1	35,3	35,5	34,5
Kopējie izdevumi	TE	36,3	36,1	36,1	35,6	33,7

Vispārējās valdības budžeta attīstību turpmākajos gados noteiks situācija centrālās valdības, sociālās nodrošināšanas fondu un vietējās valdības budžetos. Tiek prognozēts, ka vidējā termiņā vispārējās valdības ieņēmumu īpatsvars pret IKP saglabāsies stabils – ap 35% no IKP, tai skaitā nodokļu slogs būs ap 29,5% no IKP. Nodokļu ieņēmumu pieaugums vispārējās valdības budžetā nākamajos divos gados sasniegs 6,4%, bet 2019.gadā tas tiek prognozēts mērenāks – 4,4%. Zemāku pieaugumu galvenokārt noteiks izmaiņas ražošanas un importa nodokļos, jo saskaņā ar pašreiz spēkā esošo kārtību ieņēmumi no subsidētās elektroenerģijas nodokļa tiek plānoti līdz 2018.gadam. Tāpat mērenāks pieaugums tiek prognozēts arī ieņēmumos no ienākumiem un mantas, ņemot vērā lēnāku darba samaksas fonda pieaugumu. Sagaidāms, ka vispārējās valdības izdevumi nākamajos divos gados būs nedaudz virs 36% no IKP, bet 2019.gadā samazināsies, ņemot vērā nelielu pieļaujamo vispārējās valdības budžeta deficīta līmeni, kas izriet no strukturālās budžeta bilances mērķa.

Centrālās valdības budžetā:

- 2016.gadā tiek prognozēts deficīts 1,1% no IKP apmērā, paredzot, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ieņēmumi pieaugs straujāk nekā izdevumi. Centrālās valdības budžeta prognožu pamatā ir likumā “Par valsts budžetu 2016.gadam” plānotais izdevumu līmenis, kā arī iekļauts prognozētais ietaupījums no izdevumiem parāda apkalpošanai un zemākām iemaksām ES budžetā. Ietaupījums no parāda apkalpošanas skaidrojams ar 2015.gada nogalē veikto ASV dolāros uzņemto parāda saistību daļēju pārfinansēšanu ar atbilstoša termiņa *euro* obligācijām, kas sekmēs ietaupījumu arī ilgtermiņā;
- 2017.-2019.gadā centrālās valdības budžetā sagaidāms deficīts. Ieņēmumu pieaugumu nodrošinās ražošanas un importa nodokļi, kā arī ieņēmumi no ienākumiem un mantas. 2019.gadā pieauguma temps ražošanas un importa nodokļiem sagaidāms lēnāks jau iepriekš minētu iemeslu dēļ – saskaņā ar pašreiz spēkā esošo kārtību ieņēmumi no subsidētās elektroenerģijas nodokļa tiek plānoti līdz 2018.gadam. Tāpat nodokļu ieņēmumu pieaugumu tempu ietekmēs prognozētais samazinājums ieņēmumos no īpašuma, ko galvenokārt veido saņemtie maksājumi par valsts kapitāla izmantošanu, jo pašreiz apstiprinātā kārtība paredz

budžetā iemaksājamās peļņas daļas samazināšanu (2017.gadā 75% no gūtās peļņas, 2018.gadā – 70% un 2019.gadā – 50%). Centrālās valdības budžeta izdevumi 2017. un 2018.gadā pieaugs un procentuāli no IKP saglabāsies vienā līmenī. Lai īstenotu normatīvo aktu prasības attiecībā uz fiskālās disciplīnas nodrošināšanu, 2019.gadā centrālās valdības izdevumi tiek prognozēti zemāki gan attiecībā pret iepriekšējo gadu, gan pret IKP. Izdevumu prognozēs tiek ņemts vērā nozaru ministriju iesniegtais un valdībā apstiprinātais bāzes finansējums turpmākajiem trim gadiem, tai skaitā straujāks finansējuma pieaugums aizsardzības jomai, gan 2018., gan 2019. gadā nodrošinot 2% no IKP. Vienlaicīgi izdevumu prognozēs ir iekļauts iespējamais papildu finansējums (fiskālā telpa), par kura izmantošanu lēmums tiks pieņemts nākamā Ietvara likuma izstrādes laikā.

Sociālās nodrošināšanas fondos:

- 2016.gadā ieņēmumi un izdevumi tiek prognozēti vienādā līmenī. Turpinoties darba samaksas pieaugumam, tiek prognozēts arī sociālās apdrošināšanas iemaksu pieaugums. Taču, ņemot vērā iemaksu likmes 2.pensiju līmenī palielinājumu no 2016. gada par vienu procentpunktu līdz 6%, lielāks ieņēmumu apjoms tiks novirzīts fondēto pensiju shēmā, tādējādi 1.līmenī jeb sociālās nodrošināšanas fondu ieņēmumos sagaidāms vien neliels pieaugums. Savukārt izdevumu pieaugumu ietekmēs gan sociālo pabalstu vidējā apmēra pieaugums, gan lielāks pabalstu saņēmēju skaits, īpaši bērna kopšanas, slimības un bezdarba gadījumā;
- 2017.-2019.gadā sociālās nodrošināšanas fondos tiek prognozēts pārpalikums. Vidējā termiņā ieņēmumi, ko pamatā veido sociālās apdrošināšanas iemaksas, uzrādīs stabilu pieaugumu. Tāpat arī izdevumos sagaidāms pieaugums, kur ņemtas vērā prognozētās izmaiņas pabalstu saņēmēju skaitā un pabalstu vidējā apmērā. Jāatzīmē, ka prognozētajos izdevumos ir iekļauta šā gada martā Saeimā apstiprinātā jaunā pensiju indeksācijas kārtība, kas paredz pensiju indeksēšanā ņemt vērā patēriņa cenu indeksu un 50% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma līdzšinējo 25% vietā.

Vietējās valdības budžetā:

- 2016.gadā tiek prognozēts, ka budžets būs sabalansēts. Ieņēmumos ir sagaidāms pieaugums, taču izdevumu attīstība tiek prognozēta atbilstoši iepriekšējos gados novērotajām tendencēm. Jāatzīmē, ka atšķirībā no iepriekšējiem gadiem lielāka aktivitāte tiek prognozēta investīciju projektu īstenošanā, finansējot no saņemtajiem nodokļu ieņēmumiem un aizņēmumiem. Savukārt izdevumos, kas saistīti ar 2014.-2020.gada plānošanas perioda ES fondu līdzfinansēto projektu apguvi, straujāks pieaugums sagaidāms šā gada otrajā pusē. Vienlaikus, 2016.gadā vietējās valdības budžeta izdevumus atslogos maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta faktiskās būvniecības laikā;
- 2017.-2019.gadā vietējās valdības budžetā tiek prognozēts neliels deficīts. Attiecībā uz nodokļiem no ienākumiem, kas ir lielākā vietējās valdības budžeta ieņēmumu pozīcija, tiek ņemta vērā iespējamā darba tirgus attīstība. Vidējā termiņā ieņēmumos no nodokļiem tiek prognozēts stabils pieaugums – 5-6% apmērā. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka saskaņā ar atjaunotajām prognozēm, pārējās ieņēmumu pozīcijās būtiskas izmaiņas nav sagaidāmas. Tiek prognozēts, ka vietējās valdības budžeta izdevumi vidējā termiņā pieaugs visās pozīcijās, izņemot sociālajiem pabalstiem un subsīdijām komersantiem. Izdevumu līmenis investīcijām

turpmākajos gados pieaugs galvenokārt dēļ pieaugošas aktivitātes ES fondu līdzfinansēto projektu īstenošanā. Vienlaikus, arī vidējā termiņā vietējās valdības budžeta izdevumus turpinās atslēgot maksājumi par Dienvidu tilta būvniecību, jo izdevumi tika atzīti iepriekšējos gados objekta būvniecības laikā.

3.4. VALDĪBAS PARĀDA VIDĒJA TERMIŅA ATTĪSTĪBAS TENDENCES

Saskaņā ar vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda 2016.gada aprīļa notifikācijas datiem, kuri sagatavoti atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai, vispārējās valdības parāds 2015.gada beigās sasniedza 8 871,7 milj. *euro* jeb 36,4% no IKP. Vispārējās valdības parāda līmeni galvenokārt ietekmē valsts parāds, kas uz 2015.gada beigām bija 8 412,0 milj. *euro*.

Valsts parāda vadības pamatprincipus un uzdevumus vidējam termiņam nosaka Valsts parāda vadības stratēģija, kuru apstiprina finanšu ministrs. Saskaņā ar Valsts parāda vadības stratēģiju valsts parāda vadības mērķis ir nodrošināt nepieciešamos finanšu resursus valsts parāda pārfinansēšanai, valsts budžeta izpildei un aizdevumu nodrošināšanai ar iespējami zemākām izmaksām, ierobežojot finanšu riskus, kā arī ņemot vērā Latvijas tautsaimniecības attīstību un finanšu tirgus integrāciju kopējā *euro* zonas finanšu tirgū. Valsts parāda un budžeta saistību izpildē tiek izmantota stratēģiska pieeja valsts aizņemšanās un parāda vadības procesa nodrošināšanā, saglabājot pēc iespējas lielāku elastību finanšu tirgos veicamo aizņēmumu nosacījumu (aizņemšanās laiks, valūta, apjoms, termiņš) izvēlē. Tas ļauj ierobežot finanšu riskus vidējā termiņā, kā arī nodrošināt kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai nepieciešamos resursus ar pēc iespējas labvēlīgākiem un izdevīgākiem nosacījumiem.

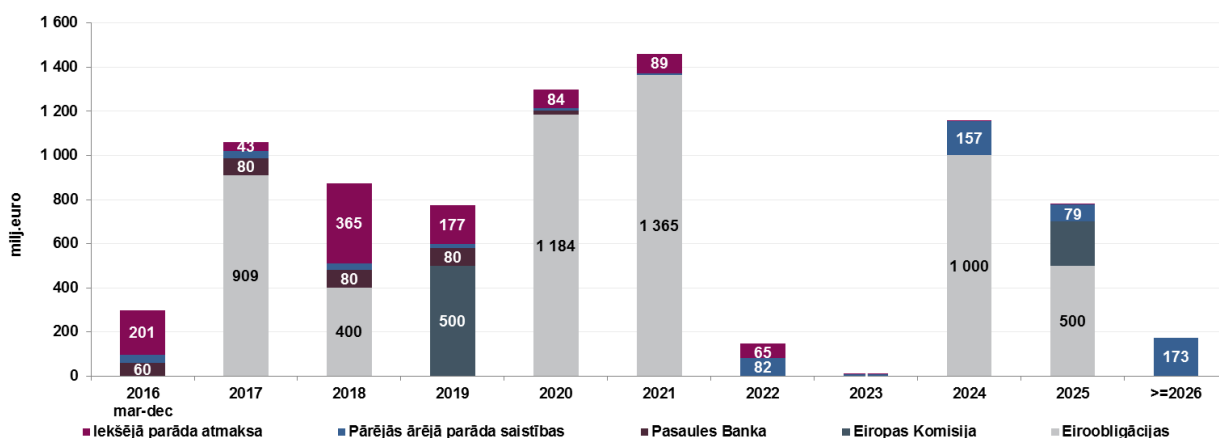
2015.gada septembrī Latvija emitēja 10 gadu obligācijas 500 milj. *euro* apmērā ar vēsturiski viszemāko fiksēto procentu (kupona) likmi 1,375% gadā (ienesīgums 1,449%), tādējādi apliecinot starptautisko investoru augsto novērtējumu Latvijas kredītspējai.

2015.gada nogalē, lai kapitalizētu ieguvumus no unikālas situācijas finanšu tirgos, pastāvēt Latvijas kredītriska uzcenojuma atšķirībām *euro* un ASV dolāros, Latvija veikusi 2020.gadā un 2021.gadā dzēšamo ASV dolāros emitēto obligāciju daļēju pārfinansēšanu ar jaunām līdzīga termiņa *euro* obligācijām. 2015.gada decembrī tika atpirktas 2011.gadā un 2012.gadā emitētās obligācijas 650 milj. ASV dolāru apjomā, vienlaicīgi pārtraucot attiecīgo ASV dolāru obligāciju valūtas riska vadībai noslēgtos valūtas mijmaiņas darījumus un emitējot jaunas piecu gadu *euro* obligācijas 550 milj. *euro* apmērā ar jaunu vēsturiski zemāko fiksēto procentu (kupona) likmi 0,5% gadā (ienesīgums 0,532%). Veikto darījumu rezultātā panākts valsts parāda apkalpošanas izdevumu samazinājums un līdz ar to arī pozitīva ietekme uz valsts budžeta bilanci vidējā termiņā (2016.-2021.gadā), kas novērtēta aptuveni 85 milj. *euro* apmērā. Veiktais darījumu kopums tika starptautiski atzīmēts kā pirmais šāda veida valsts parāda pārfinansēšanas darījums Centrālajā un Austrumeiropā, kas kalpo kā etalons līdzīgu darījumu veikšanai arī citām valstīm.

Iekšējā finanšu tirgū 2015.gadā tika turpinātas regulāras valsts iekšējā aizņēmuma vērtspapīru izsoles, investoriem izsolēs piedāvājot gan parādzīmes, gan obligācijas. Latvijas valsts vērtspapīru piedāvājums iekšējā tirgū uzturēts līmenī, kas 2015.gada beigās nodrošināja vērtspapīru apjoma pieaugumu apgrozībā salīdzinājumā ar apjomu 2014.gada beigās, ļaujot investoriem pārfinansēt savas ekspozīcijas. Liela investoru konkurence visās izsolēs, kā arī ECB kopš 2015.gada sākuma īstenotie monetārās stimulēšanas pasākumi veicināja finanšu resursu piesaisti ar vēsturiski zemākām izmaksām, t.sk. pirmo reizi Latvijas vēsturē fiksējot negatīvās likmes valsts vērtspapīru sākotnējās izvietošanā. 2015.gadā VK uzsāka divas jaunas obligāciju programmas – ar trīs un piecu gadu dzēšanas termiņiem, kā arī turpināja sešu un 12 mēnešu parādzīmju izsoles, lai pārfinansētu iekšējo īstermiņa parādu. Pastāvēt iespējai pašreizējā finanšu tirgus situācijā piesaistīt īstermiņa resursus ar negatīvām procentu likmēm, lai iespējami efektīvi nodrošinātu valsts budžeta izpildes cikla finansēšanu, VK 2016.gada

sākumā ir ieviesusi jaunu īstermiņa aizņemšanās instrumentu – parādzīmes ar dzēšanas termiņu 21 diena, kuras, patiecoties negatīvām likmēm, ar prēmiju tiek emitētas katra mēneša sākumā, kā arī likviditātes vadības ietvaros aktīvi izmanto īstermiņa aizņemšanās iespējas no vietējām un ārvalstu kredītiestādēm.

Nemot vērā līdz 2016.gada 29.februārim uzņemtās valsts parāda saistības, saskaņā ar valsts parāda atmaksas grafiku 2016.gada martā – 2019.gada decembrī jāpārfinansē valsts parāda saistības ~3,0 mljrd. *euro* apmērā (sk. 3.6.attēlu). Ievērojamu daļu no pārfinansējamā parāda apjoma veido starptautiskajos finanšu tirgos emitētās *euro* obligācijas, starptautiskā aizņēmuma programmas ietvaros saņemtais finansējums no Pasaules Bankas un EK.

* nav iekļauti sektori S130130, S130140, S130330, S130340, kā arī pieprasījuma un īstermiņa noguldījumi aprēķinos tika izmantoti ECB 26.02.2016. noteiktie valūtu kursi

3.6.attēls. Centrālās valdības aizņēmumu atmaksas grafiks (līdz 2016.gada 29.februārim uzņemtās saistības, nominālvērtībā)

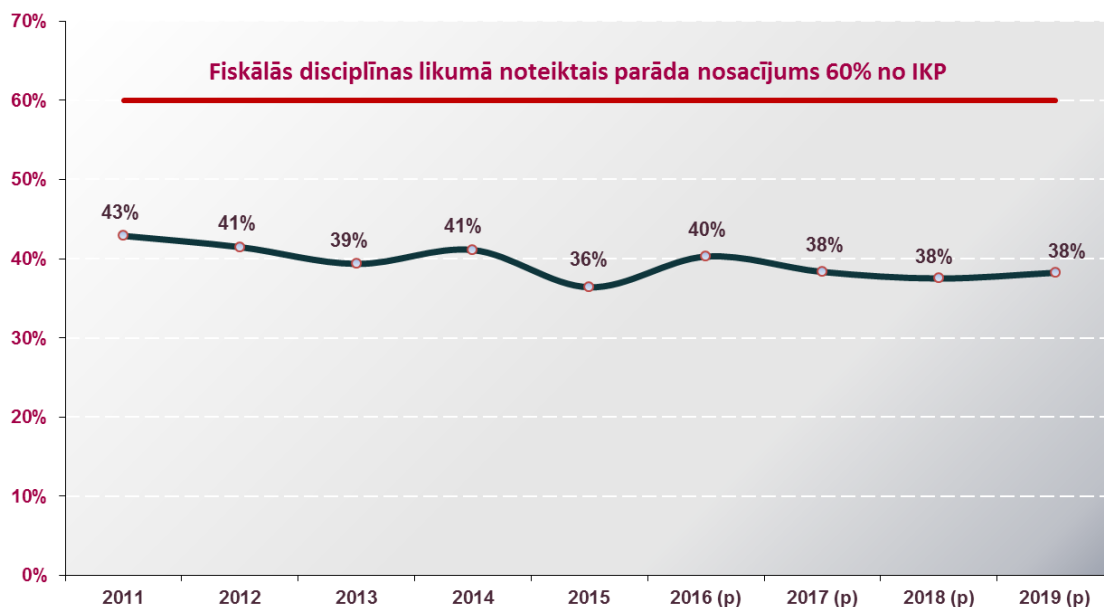
Kopējās finansēšanas nepieciešamības segšanai vidējā termiņā plānots veikt šādus pasākumus aizņemšanās jomā:

- nodrošināt aizņemšanos starptautiskajos finanšu tirgos ar publiskajām valsts parāda vērtspapīru emisijām, saglabājot elastību attiecībā uz aizņēmumu veikšanas laiku, valūtu un atmaksas termiņu izvēli, lai nodrošinātu aizņemšanos ar labvēlīgiem nosacījumiem;
- nodrošināt valsts vērtspapīru investoru loka diversifikāciju un paplašināšanu, īstenojot regulāru, pastāvīgu dialogu un ilgtermiņa darbu ar investoru sabiedrību un sadarbības partneriem, lai veicinātu dažādu pasaules reģionu investoru aktīvu dalību valsts ārējā aizņēmuma vērtspapīru sākotnējā izvietojumā;
- veicināt iekšējā finanšu tirgus attīstību un nodrošināt atbilstošas ieguldījumu iespējas iekšzemes finanšu tirgus dalībniekiem, lai pilnvērtīgāk izmantotu aizņemšanās iekšējā finanšu tirgū potenciālu un sekmētu iekšējā finanšu tirgus attīstību.

Nemot vērā aizņemšanās stratēģiskos mērķus un valsts parāda atmaksas grafiku vidējam termiņam (skat.3.6.attēlu), tuvākajos gados tieši ārējā aizņēmuma instrumenti veidos būtiskāko daļu no kopējā piesaistāmā finanšu resursu apjoma. Aizņēmumus starptautiskajos tirgos plānots balstīt uz publiskiem darījumiem globālajos finanšu tirgos, veicot etalona *euro* obligāciju emisijas galvenokārt Eiropas finanšu tirgū, kā arī vērsties pie citu reģionu investoriem. Iekšējā finanšu tirgū arī turpmāk plānots uzturēt pieprasījumam atbilstošu vērtspapīru piedāvājumu, sekmējot valsts vērtspapīru tirgus aktivitāti primāro dīleru sistēmas ietvaros.

2015.gada sākumā nodrošinot EK aizdevuma atmaksu 1,2 mljrd. *euro* apmērā, kuras veikšanai nepieciešamie resursi tika piesaistīti ar *euro* obligācijām jau 2014.gadā, vispārējās valdības parāds 2015.gada beigās ir samazinājies līdz 36% no IKP, kas ir zemākais līmenis

kopš 2010.gada (skat. 3.7.attēlu). 2016.gadā ir plānota finansējuma piesaiste ne tikai kārtējā gada finansēšanas nepieciešamības segšanai, bet arī 2017.gada sākumā plānotajai valsts parāda atmaksai 1 mljrd. ASV dolāru apmērā, kā rezultātā sagaidāms vispārējās valdības parāda līmeņa pieaugums 2016.gadā un attiecīgi samazinājums 2017.gadā. Vidējā termiņā tiek prognozēta vispārējās valdības parāda līmeņa stabilizēšanās ilgtspējīgā līmenī, pārliecinoši ievērojot FDL noteikto parāda nosacījumu.

3.7.attēls. Vispārējās valdības parāda attīstības tendences (% no IKP)

4. JUTĪGUMA ANALĪZE UN SALĪDZINĀJUMS

4.1. MAKROEKONOMISKĀ SCENĀRIJA RISKI

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības scenārijs veidots uz piesardzīgiem pieņēmumiem. Tomēr, ņemot vērā lielo nenoteiktību ārējā ekonomiskajā vidē, makroekonomiskās attīstības scenārija riski ir vairāk lejupvērsti. Piemēram, ārējās vides riski, kas saistīti ar ģeopolitisko situāciju reģionā – ekonomisko recesiju Krievijā, vājo ekonomikas izaugsmi *euro* zonā, joprojām neatrisināto imigrācijas problēmu, kā arī izaugsmes tempu bremsēšanos pasaules otrajā lielākajā ekonomikā Ķīnā.

Papildus ārējās vides riskiem makroekonomiskā scenārija izpildi ietekmēs arī iekšējie faktori, tajā skaitā situācija darba tirgū, uzņēmumu spējas piesaistīt finanšu līdzekļus un īstenot investīciju projektus, lai palielinātu ražošanas jaudas, kreditēšanas attīstība u.c. faktori, kas tiešā veidā ietekmē valsts kredītreitingu, procentu likmes, konfidences rādītājus un iekšzemes pieprasījumu.

Pozitīvie riski:

- Latvijas uzņēmēji straujāk investētu, gan izmantojot ES struktūrfondus, gan savus līdzekļus, tādējādi kāpinot konkurētspēju, veiksmīgi diversificējot un atrodot jaunus tirgus saviem produktiem. Tas veicinātu eksportu un Latvijas potenciālo izaugsmi nākotnē.
- Kreditēšanas apjomu straujāks pieaugums, tajā skaitā alternatīvās finansēšanas attīstība un kopfinansēšanas platformu attīstība. Tas veicinātu gan investīciju, gan privātā patēriņa pieaugumu.
- Sekmīga EK investīciju plāna realizēšana, kā arī ECB turpinātu īstenot monetārās stimulēšanas pasākumus. Veiksmīgi realizētas strukturālās reformas varētu nodrošināt straujāku nekā prognozēts *euro* zonā un visas ES ekonomikas izaugsmi, kas ļautu arī Latvijas ekonomikai attīstīties straujāk, nekā prognozēts bāzes scenārijā.
- Ģeopolitiskās situācijas stabilizēšanās palielinātu reģionālo drošību un kooperāciju, kā arī reģiona pievilcību investoriem.
- Augstāka nekā prognozēta pasaules ekonomikas attīstība, t.sk. ASV un attīstības valstīs, dodot papildu stimulu Eiropas un Latvijas eksporta attīstībai.
- Latvijā īstenotās strukturālās reformas (piem., izglītībā, veselības aprūpē, valsts pārvaldē) nodrošinās efektīvāku finanšu pārvaldību un spēcīgāku ekonomisko potenciālu nākotnē.

Negatīvie riski:

- Būtiskākais negatīvais risks Latvijas ekonomikas attīstībai joprojām ir ģeopolitiskā situācija reģionā. Krievijas un rietumvalstu konflikta tālāka saasināšanās var būtiski samazināt gan vietējās, gan ārvalstu investīcijas reģionā, vājinot Latvijas ekonomikas izaugsmi īstermiņā un mazinot izaugsmes potenciālu vidējā termiņā un ilgtermiņā.
- Jaunu ES un Krievijas savstarpējo ekonomisko sankciju ieviešana var negatīvi skart vēl sankciju neskartos Latvijas ekonomikas sektorus, tajā skaitā ar Krieviju saistītās apstrādes rūpniecības nozares, piemēram, mašīnbūve, metālu, elektronisko iekārtu, farmaceitiskā rūpniecība. Potenciālās sankcijas var nopietnāk skart arī transporta nozari, kas nodrošina kravu tranzītu uz un no Krievijas caur Latvijas ostām. Negatīvi varētu ietekmēt arī finanšu pakalpojumu nozari, kurā salīdzinoši augsts īpatsvars ir

nerezidentu apkalpošanai. Krievijas rubļa vērtības turpmāks samazinājums vēl vairāk samazinātu pieprasījumu pēc Latvijas precēm Krievijas tirgū.

- Ilgstoši zema inflācija un vāja izaugsme *euro* zonā var būtiski ietekmēt Latvijas ekonomikas attīstību. Cenu samazinājums palielina reālās procentu likmes, bremzējot investīcijas un patēriņu.
- Produktivitātes pieaugumam neatbilstošs ilgstošs algu kāpums var mazināt uzņēmumu konkurētspēju.
- Ilgstoši zems investīciju pieaugums var negatīvi ietekmēt ekonomikas izaugsmes potenciālu vidējā termiņā un spēju ātri reaģēt uz ārējā tirgus izmaiņām zaudējot eksporta tirgus daļas.
- Lēnāka ES fondu līdzekļu apguve jaunā plānošanas perioda sākumā 2016.gadā var negatīvi ietekmēt kopējo investīciju apjomu Latvijā un atsevišķu tautsaimniecības nozaru, tajā skaitā būvniecības attīstību.
- Sabiedrības noskaņojumu ES var ietekmēt pieaugošais patvēruma meklētāju pieplūdums no Āfrikas un Tuvo Austrumu valstīm, vājinot patērētāju konfidenci. Savukārt uzņēmēju darbību var apgrūtināt migrācijas ierobežošanai atjaunotās robežkontroles uz atsevišķu Šengenas zonas valstu robežām. Pieaugot politiskajiem riskiem, ES un *euro* zonas ekonomikas izaugsme var nesasniegt prognozēto, bet monetārās stimulēšanas pasākumi var izrādīties nepietiekami, lai novērstu ilgstošas stagnācijas iestāšanos.
- Pasaules kopējo ekonomikas izaugsmi var negatīvi ietekmēt ekonomiskās izaugsmes vēl straujāka bremzēšanās Ķīnā, gan samazinot pieprasījumu pēc pārējo pasaules valstu eksporta, gan izraisot krasas svārstības finanšu tirgos.

4.2. JUTĪGUMA ANALĪZE

Balstoties uz iepriekšējā nodaļā apskatīto makroekonomisko risku iespējamo ietekmi uz tautsaimniecību, ir izstrādāti divi alternatīvie makroekonomiskās attīstības scenāriji. Scenāriji paredz, ka uz gadu īstenojas viens vai vairāki riska faktori. Lielākā ietekme ir paredzēta 2016. gadā, un turpmākajos gados ekonomiskā attīstība atgriežas pie bāzes scenārija izaugsmes tempiem.

4.1.1. OPTIMISTISKAIS SCENĀRIJS

Straujāka ekonomikas izaugsme nekā bāzes scenārijā jeb optimistiskā scenārija īstenošanās iespējama, ja 2016.gada pirmajā pusē būs vērojami būtiski uzlabojumi ārējā ekonomiskajā vidē. Šī gada sākumā nozīmīgākie faktori, kas varētu uzlabot Latvijas ekonomikas izaugsmes rādītājus ir straujāka pasaules un ES ekonomiskā izaugsme. Sākot ar gada otro pusi un 2017.gadā varētu mazināties ģeopolitiskā spriedze, kā rezultātā tiktu atceltas Krievijas un ES savstarpējās sankcijas, kas atjaunotu pārtrauktās tirdzniecības plūsmas. Papildus tam ES dalībvalstis turpinātu īstenot strukturālās reformas, kas kopā ar ECB īstenotajiem monetārās stimulēšanas pasākumiem un EK investīciju plāna ieviešanu ievērojami palielinātu ekonomikas izaugsmes tempus ES.

Šāda notikumu attīstība būtiski palielinātu pieprasījumu pēc Latvijas eksporta precēm. Rezultātā uzlabotos uzņēmēju un investoru noskaņojums, veicinot investīcijas. Tādējādi salīdzinājumā ar centrālo scenāriju būtu sagaidāms straujāks investīciju un eksporta pieauguma temps, kas vienlaikus ar patēriņu stimulējošiem faktoriem, kā darba algu pieaugumu, veicinātu straujāku nekā bāzes scenārijā prognozēts privātā patēriņa izaugsmi.

4.1.tabula. Optimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2015	2016	2017	2018	2019
IKP, faktiskajās cenās, milj. <i>euro</i>	24376	25807	27467	29189	31077
pieaugums faktiskajās cenās, %	3,4	5,9	6,4	6,3	6,5
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,7	4,0	3,5	3,4	3,4
PCI, (gada vidējā), %	0,2	0,6	2,5	2,5	2,5
Vidējā darba samaksa tautsaimniecība, <i>euro</i>	818	867	919	970	1023
pieaugums faktiskajās cenās, %	6,8	6,0	6,0	5,5	5,5
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	896	899	901	901	902
pieaugums, %	1,3	0,3	0,2	0,1	0,1
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	9,9	8,6	8,2	7,7	7,2
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	1,7	6,1	6,6	6,2	6,7
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	0,6	7,6	8,1	7,7	7,6

Optimistiskā scenārija gadījumā IKP salīdzināmās cenās 2016.gadā palielinātos līdz 4% un vidējā termiņā pieauguma temps pamazām samazinātos līdz 3,4%.

Īstenojoties optimistiskajam scenārijam, nodokļu ieņēmumi 2016.gadā būtu par 111,7 milj. *euro*, jeb 0,4% no IKP augstāki nekā bāzes scenārijā. Savukārt 2017., 2018. un 2019.gadā nodokļu ieņēmumi būtu par attiecīgi 0,6% (166,8 milj. *euro*), 0,6% (178,8 milj. *euro*) un 0,6% (190,4 milj. *euro*) no IKP augstāki nekā bāzes scenārijā.

4.1.2. PESIMISTISKAIS SCENĀRIJS

Pesimistiskā scenārija viens no būtiskākajiem riskiem ir reģiona ģeopolitiskās situācijas pasliktināšanās. Tā rezultātā starp ES un Krieviju varētu tikt noteiktas jaunas abpusējas sankcijas un šo sankciju rezultātā turpinātu samazināties Latvijas eksports uz Krieviju. Pieprasījums pēc Latvijas eksporta netiešā veidā mazinātos arī dēļ Latvijas tirdzniecības partnervalstu zemāka eksporta uz Krieviju.

Scenārijs paredz arī pasaules ekonomisko sabremzēšanos, ko izsauktu gan Ķīnas ekonomikas straujāka sabremzēšanās (2016.gadā no prognozētajiem 6,5% līdz 5%), gan arī attīstības valstu pieprasījuma kritums, ko izraisītu joprojām zemās izejvielu cenas. Tas tiešā veidā ietekmētu pieprasījumu pēc ES eksporta, kā rezultātā caur tirdzniecības kanālu bremsētu ekonomisko izaugsmi arī Latvijā.

Papildus ārējiem faktoriem ekonomikas turpmāko izaugsmi ietekmētu arī iekšējie faktori. Ekonomikas izaugsmei vēl vairāk sabremzējoties, pasliktinātos patērētāju un uzņēmēju noskaņojums. Rezultātā mazinātos investīciju pieaugums, pasliktinātos situācija darba tirgū, uzņēmējiem izvēloties nogaidīt ar darba samaksas turpmāku paaugstināšanu vai arī atlaist darbiniekus. Tādējādi mazinātos iedzīvotāju ieņēmumi un pieaugtu piesardzība tēriņiem, bremsējot privātā patēriņa attīstību.

4.2.tabula. Pesimistiskais makroekonomiskais scenārijs

	2015	2016	2017	2018	2019
IKP, faktiskajās cenās, milj. <i>euro</i>	24376	24979	26186	27804	29586
pieaugums faktiskajās cenās, %	3,4	2,5	4,8	6,2	6,4
pieaugums salīdzināmās cenās, %	2,7	2,0	3,1	3,3	3,4
PCI, (gada vidējā), %	0,2	0,0	1,5	2,5	2,5
Vidējā darba samaksa tautsaimniecībā, <i>euro</i>	818	851	876	924	975
pieaugums faktiskajās cenās, %	6,8	4,0	3,0	5,5	5,5
Nodarbinātība, tūkst. cilvēku	896	896	897	898	899
pieaugums, %	1,3	0,0	0,1	0,1	0,1
Bezdarba līmenis (gada vidējais), % no ekon. aktīviem iedzīvotājiem	9,9	10,0	9,8	9,7	9,6
Eksporta pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	1,7	0,1	4,9	6,1	6,7
Importa pieauguma tempi faktiskajās cenās, %	1,6	-1,2	5,2	6,1	6,0

Negatīvā scenārija gadījumā Latvijas IKP izaugsme salīdzināmās cenās 2016.gadā būtu par 1 procentpunktu zemāka nekā pamata scenārijā un 2017.gadā – par 0,2 procentpunktiem zemāka. Nākamajos gados ekonomika atgrieztos pie iepriekš prognozētajiem izaugsmes tempiem, bet neatgriežoties uz iepriekšējā attīstības trenda.

Īstenojoties negatīvajam scenārijam, ievērojami samazinātos nodokļu ieņēmumi. Salīdzinājumā ar bāzes scenāriju negatīvā scenārija gadījumā nodokļu ieņēmumi 2016.gadā būtu par 130,2 milj. *euro* jeb 0,5% no IKP zemāki nekā bāzes scenārijā. Savukārt 2017., 2018. un 2019.gadā nodokļu ieņēmumi būtu par attiecīgi 0,8% (212,2 milj. *euro*), 0,8% (231,2 milj. *euro*) un 0,8% (247,9 milj. *euro*) no IKP zemāki nekā bāzes scenārijā.

5. VISPĀRĒJĀS VALDĪBAS BUDŽETA BILANCES UN PARĀDA PROGNOŽU SALĪDZINĀJUMS AR LATVIJAS STABILITĀTES PROGRAMMU 2015.-2018.GADAM

IKP pieaugums 2015.gadā ir bijis straujāks, nekā to paredzēja Stabilitātes programmas 2015.-2018.gadam scenārijs. Spēcīgāka ekonomikas izaugsme saistīta galvenokārt ar augstāku nekā prognozēts privātā patēriņa pieaugumu, kā arī investīciju pieaugumu, kas tika sasniegts, neskatoties uz negatīvo ģeopolitisko situāciju. Arī eksporta pieaugums bijis nedaudz straujāks nekā prognozēts, tajā pašā laikā importa pieaugums prognozēto apsteidzis vēl straujāk. 2016.gadā IKP pieaugums tiek prognozēts tikpat liels kā Stabilitātes programmas 2015.-2018.gadam scenārijā, bet nākamajos gados prognozētā izaugsme būs nedaudz zemāka, nekā bija prognozēts Stabilitātes programmas 2015.-2018.gadam scenārijā.

5.1.tabula. Salīdzinājums ar 2015. – 2018.gada Stabilitātes programmas prognozēm

	EKS kods	2015	2016	2017	2018	2019
IKP pieaugums (%)	B1g					
2015. gads		2,1	3,0	3,6	3,6	-
2016. gads		2,7	3,0	3,3	3,4	3,4
Izmaiņas		0,6	0,0	-0,3	-0,2	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2015. gads		-1,5	-1,6	-1,3	-1,7	-
2016. gads		-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-0,5
Izmaiņas		0,5	0,6	0,3	0,7	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2015. gads		37,0	40,0	37,3	34,1	-
2016. gads		36,4	40,3	38,3	37,5	38,2
Izmaiņas		-0,6	+0,3	+1,0	+3,4	-

FM vērtējumā vispārējās valdības budžeta deficīts 2015.gadā bija par 0,5 procentpunktiem zemāks nekā tika prognozēts Stabilitātes programmas 2015.-2018.gadam. Mazāku deficītu nekā prognozēts ietekmēja lielāki nodokļu ieņēmumi, ņemot vērā straujāku ekonomikas izaugsmi, kā arī mazāki izdevumi, jo tika ietaupīti līdzekļi galvenokārt precēm un pakalpojumiem, iemaksām ES budžetā, kā arī bija labāki vispārējās valdības komersantu darbības rezultāti.

Aktualizētās vispārējās valdības budžeta prognozes paredz deficītu 2016.-2018. gadā 1,0% no IKP apmērā un 2019.gadā 0,5% no IKP apmērā. Vispārējās valdības budžeta deficīta prognozes ir balstītas uz aktualizētajiem strukturālās budžeta bilances mērķiem, kā arī ņemot vērā izmaiņas budžeta bilances cikliskajā komponentē.

Vispārējās valdības parāda prognoze 2016.-2018.gadā ir palielināta, salīdzinot ar Stabilitātes programmas 2015.-2018.gada prognozēm, ņemot vērā aktualizētās valsts budžeta izpildes prognozes un precizētu aizņemšanās stratēģiju vidējam termiņam, kā arī aktualizētās ekonomikas attīstības prognozes.

6. VALSTS FINANŠU KVALITĀTE

6.1. VALSTS BUDŽETA LĪDZEKĻU EFEKTIVITĀTE UN IZLIETOJUMA KONTROLE

Valsts budžeta izstrādāšanas, apstiprināšanas un izpildes kārtību un atbildību budžeta procesā nosaka LBFV. Par valsts budžeta izpildes procesa organizāciju un vadību, kā arī VK darbības uzraudzību atbilstoši LBFV prasībām ir atbildīgs finanšu ministrs.

Saskaņā ar LBFV budžeta finansētu institūciju, budžeta nefinansētu iestāžu un pašvaldību, kā arī kapitālsabiedrību, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, vadītāji ir atbildīgi par minētajā likumā noteiktās kārtības un prasību ievērošanu, izpildi un kontroli, kā arī par budžeta līdzekļu efektīvu un ekonomisku izlietošanu atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Saskaņā ar LBFV finanšu ministrs nodrošina gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādi, pamatojoties uz Ietvara likumu un budžeta pieprasījumiem. Finanšu ministrs izvērtē budžeta pieprasījumu atbilstību Ietvara likumā noteiktajiem budžeta mērķiem un prioritārajiem attīstības virzieniem, kā arī ekonomiskuma un efektivitātes principiem un, ja nepieciešams, pieprasa papildu informāciju. Pamatojoties uz izvērtējumu un sniegto informāciju, finanšu ministrs (līdz gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta iesniegšanai MK) pieņem lēmumu par budžeta pieprasījumu iekļaušanu gadskārtējā valsts budžeta likuma projektā. Finanšu ministrs jebkurā valsts budžeta likuma projekta izskatīšanas stadijā var izteikt savu viedokli, pievienot nepieciešamos atzinumus, kā arī atsevišķu revīziju rezultātus.

Ar 2016.gada 1.janvāri LBFV ir iekļauta norma, kas paredz MK nodrošināt pastāvīgu un sistemātisku valsts budžeta izdevumu pārskatīšanu, ļaujot efektīvāk un ekonomiskāk īstenot valsts politiku, kā arī optimizēt budžeta izdevumus un izvērtēt to atbilstību attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem. MK ik gadu pieņems lēmumu par valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas tvērumu vienlaikus ar Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafika apstiprināšanu. Savukārt, finanšu ministrs atbilstoši minētajam grafikam iesniegs MK valsts budžeta izdevumu pārskatīšanas rezultātus un priekšlikumus par šo rezultātu izmantošanu Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes procesā.

Saskaņā ar LBFV valsts budžeta izpildītāji var veikt valsts budžeta izdevumus vai uzņemties īstermiņa saistības tikai to finansēšanas plānos noteikto asignējumu ietvaros, kurus izsniedz VK. Savukārt VK piešķir asignējumus izdevumiem, pamatojoties uz gadskārtējā valsts budžeta likumā noteikto apropriāciju un nodrošina to izpildi MK noteiktajā kārtībā. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes ir atbildīgas par gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās apropriācijas izpildes kontroles sistēmas izveidi un par VK norēķinu kontos ieskaitīto valsts budžeta līdzekļu izlietojuma kontroli atbilstoši paredzētajiem mērķiem.

Budžeta iestādes var uzņemties valsts budžeta ilgtermiņa saistības, nepārsniedzot saimnieciskā gada valsts budžeta likumā noteiktos valsts budžeta ilgtermiņa saistību maksimāli pieļaujamus apjomus.

Bez tam LBFV ir noteikts, ka valsts budžeta iestādes asignējumu saņemšanai un izdevumu veikšanai no valsts budžeta līdzekļiem atver valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta kontus tikai VK. Budžeta nefinansētas iestādes atver norēķinu kontus tikai VK. Valsts budžeta līdzekļu saņemšanai un no tiem finansēto izdevumu izdarīšanai budžeta finansētas institūcijas (izņemot valsts budžeta iestādes) atver norēķinu kontus tikai VK, ja citos normatīvajos aktos nav noteikts citādi. Pašvaldības un no valsts budžeta daļēji finansētas atvasinātas publiskas personas, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, var atvērt norēķinu kontus VK.

Ministrijas un citas centrālās valsts budžeta iestādes un pašvaldības MK noteiktajā kārtībā sagatavo un iesniedz VK mēneša, ceturkšņa un gada pārskatus, savukārt, VK kārtā valsts budžeta finanšu uzskaiti. VK sagatavo regulārus oficiālos un operatīvos pārskatus un

sniedz informāciju par valsts un pašvaldību budžetu izpildi, nodrošinot FM, citu iestāžu, kā arī sabiedrības informēšanu par budžeta izpildes gaitu.

Vienlaikus budžeta mērķu sasniegšanai nozaru ministrijas un citas centrālās valsts iestādes reizi ceturksnī sagatavo pārskatus par valsts budžeta izpildes gaitu un iesniedz tos FM. Pārskatos tiek sniegta informācija par valsts budžeta izpildi attiecīgajā pārskata periodā – veikto izdevumu salīdzinājums ar iepriekšējā gada pārskata periodu, salīdzinājums ar pārskata perioda plānu, pārskats par veiktajām un neveiktajām aktivitātēm, informācija par finanšu vadības uzlabošanas pasākumiem u.c.

Finanšu ministrs informē Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta vai tā grozījumu izstrādes procesa laikā par valsts budžeta plānošanas gaitu, kā arī ne retāk kā reizi ceturksnī — par valsts budžeta izpildes gaitu.

Saskaņā ar 2012.gada 31.jūlija MK noteikumiem Nr.523 “Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem” budžeta programmu struktūra tiek noteikta atbilstoši institūcijas darbības stratēģijā definētajiem darbības (rīcības) virzieniem vai atbilstoši ministrijas vai citas centrālās valsts iestādes nolikumā noteiktajām funkcijām. Ministrijas un citas centrālās valsts iestādes to izpildē esošajām budžeta programmām un apakšprogrammām izvirza noteiktu mērķi ar tā sasniegšanas pakāpi raksturojošiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, kuriem tiek plānotas tendences arī vidējā termiņā un vienlaikus atspoguļota vēsturiskā informācija trīs gadu periodam.

Sagatavojot pārskatu par valsts budžeta izpildes analīzi, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sniedz skaidrojumus par iepriekš plānotajiem darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, to izpildi gada laikā, kā arī par rezultatīvo rādītāju vērtību izpildes novirzēm no plānotajām rezultatīvo rādītāju vērtībām, kas pārsniedz 15 procentus (gan pozitīvā, gan negatīvā nozīmē). FM apkopo, izvērtē un nodrošina valsts budžeta programmu (apakšprogrammu) darbības rezultātu un to rezultatīvo rādītāju uzkrāšanu.

Politikas rezultātus primāri plāno attīstības plānošanas dokumentos. Par politikas plānošanas dokumentiem tiek sagatavoti pārskata dokumenti informatīvo ziņojumu veidā gan politikas plānošanas dokumenta ieviešanas vidus posmā, gan arī pēc tā darbības termiņa beigām.

Lai stiprinātu līdzekļu izlietojuma kontroles iespējas, LBFV ir ietverta norma, kas nosaka, ka finanšu ministram ir tiesības dot rīkojumu VK aizkavēt vai samazināt asignējumu uz laiku līdz trim mēnešiem, ja finanšu ministrs ir saņēmis rakstveida ziņojumu par vismaz viena šāda nosacījuma iestāšanos:

- triju mēnešu periodā valsts budžeta nodokļu un nenodokļu faktiskie ieņēmumi attiecībā pret attiecīgajā periodā paredzētajiem ieņēmumiem samazinās vairāk nekā par 0,5 % no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- faktiskais uzkrātais valsts budžeta finansiālais deficīts triju mēnešu periodā pārsniedz attiecīgajam periodam paredzēto valsts budžeta finansiālo deficītu vairāk nekā par 0,5 % no gadskārtējā valsts budžeta likumā noteiktās IKP prognozes;
- ja VK budžeta kontos nav pietiekama līdzekļu apjoma, lai segtu nākamajam mēnesim plānotās maksājumu saistības.

Galvenās LBFV noteiktās sankcijas par neatbilstošu rīcību ar budžeta līdzekļiem:

- par valsts budžetam pienākošos summu nesavlaicīgu vai nepilnīgu iemaksu VK budžeta kontos – VK (ja tas nav paredzēts citas valsts institūcijas kompetencē) piedzen iemaksāšanai pamatbudžeta ieņēmumos neiemaksāto summu un var piedzīt nokavējuma naudu 0,1 % apmērā no laikā nenomaksātās summas par katru nokavēto maksājuma dienu, ja normatīvajos aktos nav noteikta cita kārtība;
- ja jāsedz budžetam radušies zaudējumi – VK var ieskaitīt summas pamatbudžeta ieņēmumos, atsaukt vai apturēt asignējumus, ja nav laikā iesniegti vai ir nepilnīgi ziņojumi par budžetu un finanšu vadību, ja likumā noteiktajā kārtībā nav reģistrēti

budžeta līdzekļi un darījumi ar šiem līdzekļiem, kā arī nav ziņots par tiem, ja uzskaitē neatbilst noteiktajai kārtībai un tādējādi tiek slēpti budžetam pienākošie līdzekļi, kā arī, ja budžeta finansētas institūcijas vadītājs ir uzņēmies saistības, pārsniedzot VK sniegto asinājumu;

- ja budžeta finansētas institūcijas, budžeta nefinansētas iestādes un pašvaldības, kā arī kapitālsabiedrības, kurās ir ieguldīta valsts vai pašvaldību kapitāla daļa, ir pārkāpušas LBFV paredzētos finanšu vadības noteikumus, finanšu ministrs, VK pārvaldnieks, ministriju un citu centrālo valsts iestāžu vadītāji (atbilstoši savai kompetencei) var uz laiku atņemt pilnvarojumu asinēt vai rīkot budžeta ieņēmumus vai izdevumus, noteikt kontu lietošanas ierobežojumus, atsaukt vai apturēt asinējumus, lai tiktu atlīdzināti nelikumīgi izlietotie līdzekļi, vai arī pieprasīt nelikumīgi izlietoto līdzekļu atmaksāšanu, iesniegt tiesā civilprasību vai nodot materiālus kompetentajām amatpersonām jautājuma par kriminālprocesa uzsākšanu izlemšanai, kā arī atsaukt vai apturēt maksājumus;
- VK atbilstoši Pašvaldību finanšu izlīdzināšanas likumam ir tiesības bezstrīdus kārtībā piedzīt no pašvaldības budžeta līdzekļiem naudas summas, ko attiecīgā pašvaldība nav savlaicīgi vai pilnā apmērā ieskaitījusi pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondā, norakstot šīs summas no attiecīgās pašvaldības budžeta.

Lai saglabātu vispārējo ekonomisko līdzsvaru un nodrošinātu vienotu valsts finansiālo politiku, gadskārtējā valsts budžeta likumā atsevišķi tiek noteikti pašvaldību aizņēmumu un galvojumu kopējā palielinājuma apjomi.

No summas, kas pašvaldībai pienākas no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, vai no pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fonda dotācijas VK ir tiesības ieturēt summas šādos gadījumos un šādā apmērā:

- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevumu līgumos noteikto saistību savlaicīgu izpildi – savlaicīgi nesamaksātās summas apmērā;
- ja pašvaldība nenodrošina valsts aizdevuma izmantošanu atbilstoši aizdevumu līgumā noteiktajam mērķim – pēc finanšu ministra rīkojuma neatbilstoši līgumā noteiktajam mērķim izmantotās aizdevuma summas apmērā.

6.2. IENĒMUMU STRUKTŪRAS UN SISTĒMAS EFEKTIVITĀTE

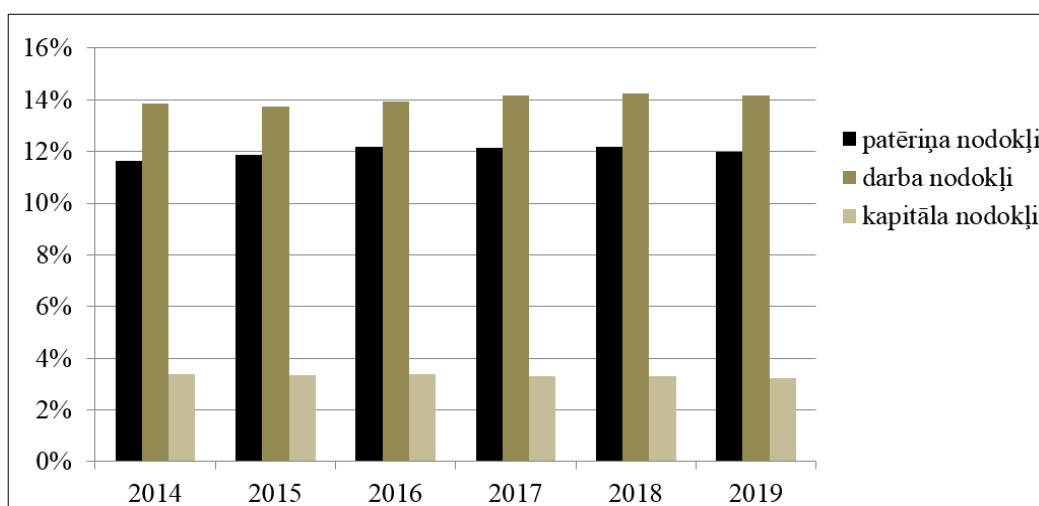
2015.gadā ir uzsākts un 2016.gadā tiek turpināts darbs pie valsts nodokļu politikas pamatnostādņu 2017.-2021.gadam izstrādes. Valsts nodokļu politikas pamatnostādņu mērķis ir ieviest stabilu un prognozējamu nodokļu politiku, kas vērsta uz tautsaimniecības izaugsmi un konkurētspēju, kā arī ienākumu nevienlīdzības ierobežošanu valstī, vienlaikus nodrošinot stabilus un pietiekamus nodokļu ieņēmumus publiskās pārvaldes un pakalpojumu finansēšanai.

6.1.tabula. Nodokļu ieņēmumi vispārējās valdības budžetā (S.13), milj. euro

	Kods (EKS)	2015	2016	2017	2018	2019
Nodokļu ieņēmumi						
1. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	3 085,0	3 300,4	3 490,2	3 701,3	3 839,4
2. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	1 912,1	2 087,0	2 180,0	2 330,9	2 458,4
3. Kapitāla nodokļi	D.91	2,6	2,6	2,8	3,0	3,3
4. Sociālās iemaksas	D.61	2 108,9	2 143,8	2 333,1	2 495,4	2 643,5
<i>No tā faktiskās sociālās iemaksas</i>	<i>D.611 un D.613</i>	<i>2 028,5</i>	<i>2 063,4</i>	<i>2 252,7</i>	<i>2 414,9</i>	<i>2 563,1</i>

Latvijā lielāko daļu no visiem nodokļu ieņēmumiem veido darba nodokļi. Pēdējos gados nodokļu politika tika vērsta uz darba nodokļu īpatsvara samazināšanu kopējos nodokļu ieņēmumos, bet, lai novērstu regresīvo darbaspēka nodokļu sistēmu, ar 2016.gadu ir ieviests solidaritātes nodoklis, savukārt sociālās aizsardzības nodrošināšanai ar 2017.gadu tiks ieviests darba ņēmēja un darba devēja mēneša minimālais valsts sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts. Minētie pasākumi palielina darba nodokļu īpatsvaru kopējos nodokļu ieņēmumos, taču tie ieviesti ar mērķi mazināt nodokļu regresivitāti nodarbinātajiem un pašnodarbinātajiem ar augstāku ienākuma līmeni un nodrošināt sociālo aizsardzību. Veikto izmaiņu rezultātā darba nodokļu īpatsvars palielinās no 47,4% 2015.gadā līdz 48,2% 2019.gadā, līdz ar to patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars kopējos nodokļu ieņēmumos pakāpeniski samazinās no 52,6% 2015.gadā līdz 51,8% 2019.gadā.

Līdz ar to arī darbaspēka nodokļu ieņēmumi no IKP 2019.gadā, salīdzinot ar 2015.gadu, būs lielāki nekā patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumu īpatsvars no IKP. Darba nodokļu ieņēmumi no IKP attiecīgajā periodā pieaugs par 4 procentpunktiem, bet patēriņa un kapitāla nodokļu ieņēmumi no IKP paliks 2015.gada līmenī.

6.1.attēls. Nodokļu ieņēmumi atbilstoši ekonomiskajām funkcijām, % no IKP

Vidēja termiņa nodokļu politikas izmaiņas ir vērstas uz darbaspēka nodokļu sloga, ienākumu nevienlīdzības samazināšanu un ēnu ekonomikas ierobežošanu.

Lai samazinātu **darbaspēka nodokļu slogu**, ar 2016.gada 1.janvāri ir paaugstināts nodokļa atvieglojums par apgādībā esošu personu no 165 euro līdz 175 euro un ieviests diferencētais neapliekamais minimums, kas paredz, ka neapliekamā minimuma apmērs atkarīgs no nodokļu maksātāja ar nodokli apliekamo ienākumu apmēra.

No 2016.gada 1.janvāra ir paaugstināta minimālā mēneša darba alga no 360 *euro* līdz 370 *euro*, bet IIN likme ir saglabāta 2015.gada līmenī – 23%, iepriekš plānoto 22% vietā (grozījumi likumā “Par iedzīvotāju ienākuma nodokli”, kas stājas spēkā ar 2014.gada 1.janvāri, noteica, ka IIN likme 2016.gadā tiks samazināta līdz 22 procentiem). Kā arī ir veiktas likumdošanas izmaiņas IIN atvieglojumos un attaisnotajos izdevumos.

Vidējā termiņā būtiskākie uzdevumi ir turpināt darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu- saskaņā ar Valdības rīcības plāna Deklarācijas (“Deklarācija par Māra Kučinska vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību”) 24.punktu tiks izvērtētas iespējas īstenot nodokļu sloga pārvešanu no darbaspēka uz ienākumu no kapitāla un kapitāla pieauguma, uz patēriņu, uz nekustamo īpašumu un uz dabas resursu izmantošanu, vienlaikus nodrošinot nodokļu ieņēmumu stabilitāti.

2016.gadā stājas spēkā arī citi nodokļu ieņēmumus ietekmējošie pasākumi:

- ar 2016.gada 1.janvāri:
 - palielināta akcīzes nodokļa likme svinu nesaturošam benzīnam, dīzeļdegvielai, petrolejai, degvielaļļai, kuras kolorimetriskais indekss ir mazāks par 2,0 un kinemātiskā viskozitāte 50⁰C ir mazāka par 25 mm²/s, sašķidrinātajām naftas gāzēm un benzīna un etilspirta maisījumam, kam pievienotā etilspirta saturs veido no 70 līdz 85 tilpumprocentiem no kopējā produktu daudzuma;
 - paplašināts ar akcīzes nodokli neapliekamo bezalkoholisko dzērienu klāsts, iekļaujot dzērienus, kuru sastāvā ir ne mazāk kā 10% sulas (izņemot augļu sulas, kas gatavotas no koncentrāta), ne vairāk kā 10% pievienotā cukura un kuri nesatur pārtikas piedevas un aromatizētājus;
 - noteikts 50% priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojums komersantiem par vieglo pasažieru automašīnu iegādes un ekspluatēšanas izdevumiem iepriekšējo 20% vietā;
 - palielināta akcīzes nodokļa likme smēķējamai tabakai un tabakas lapām;
 - paaugstinātas transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa likmes kravas automobiļiem ar pilnu masu līdz 12 000 kg;
 - paaugstinātas nodokļa likmes vieglajiem transportlīdzekļiem, kuri pirmo reizi reģistrēti pēc 2005.gada 1.janvāra;
 - tiek piemērots uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodoklis kravas automašīnām ar pilnu masu līdz 3 000 kg (N1 kategorija) un taksometriem;
 - pārceļta transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa maksāšanas kārtības maiņa no 2016. uz 2017.gadu;
 - palielinātas azartspēļu nodokļa likmes.
- ar 2016.gada 1.martu:
 - palielināta akcīzes nodokļa likme alkoholiskajiem dzērieniem un alum;
 - ieviests jauns akcīzes nodokļa objekts – karsējamā tabaka.
- ar 2016.gada 1.jūliju:
 - tiks piemērots akcīzes nodoklis elektroniskajās cigaretēs izmantojamiem šķidrumiem;
 - tiks piemērots pievienotās vērtības nodoklis dzīvojamo telpu apsaimniekošanai un tiks noteikta īpaša nodokļa maksāšanas kārtības piemērošana mājas pārvaldīšanas pakalpojumiem.

Ēnu ekonomika atstāj negatīvu ietekmi uz kopējo valsts ekonomikas izaugsmi, kā arī apdraud valsts tiesiskumu un godīgu konkurenci uzņēmējdarbībā. Līdz ar to viena no valdības darbības prioritātēm ir ēnu ekonomikas mazināšana valstī, kuras īstenošanai 2014.gada 16.septembrī ir izveidota Ēnu ekonomikas apkarošanas padome. Padomes uzdevums ir ēnu ekonomikas apkarošanas jomā koordinēt un uzraudzīt atbildīgo institūciju darbību ar mērķi

būtiski mazināt “aplakšņu algas”, apkarot nodokļu izkrāpšanas shēmas un citus negodprātīgas uzņēmējdarbības principus, kam vidējā termiņā tiks pievērsta pastiprināta uzmanība - it īpaši VID aktīva vēršanās pret nodokļu nemaksāšanu, tādējādi uzlabojot nodokļu iekasēšanu.

Ar 2016.gadā stājas spēkā šādi ēnu ekonomikas apkarošanas pasākumi:

- pastiprināti noteikumi par kases aparātu, kases sistēmu, specializēto ierīču un iekārtu tehnisko prasību pilnveidošanu, novēršot to ļaunprātīgas izmantošanas pārkāpumus, kā arī ieviesta reversā PVN maksāšanas kārtība datortehnikai (planšetdatoriem un klēpj datoriem) un sakaru līdzekļiem;
- informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm un VID, kas paredz elektroniskās informācijas apmaiņas nodrošināšanu starp kredītiestādēm un VID.

Valdības rīcības plāna Deklarācija nosaka, ka vidējā termiņā tiks veikts uzņēmēju un sabiedrības motivāciju veicinošs pasākumu kopums ēnu ekonomikas mazināšanai, ik gadu palielinot nodokļu iekasējamību un 2018.gadā sasniedzot 1 procentpunkta nodokļu iekasējamības pieaugumu pret IKP.

Tostarp ar 2017.gada 1.janvāri tiks ieviests darba ņēmēja un darba devēja minimālais valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts.

Pievienotās vērtības nodoklis

Neskatoties uz PVN ieņēmumu pieauguma tempa samazinājumu, sagaidāms stabils PVN ieņēmumu kāpums, atbilstoši prognozētajai valsts ekonomikas izaugsmei.

Turklāt PVN ieņēmumu pieaugums vidējā termiņā tiks veicināts, turpinot īstenot valdības pieņemtos pasākumus - cīņu pret nodokļu nemaksāšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, uzlabojot nodokļa iekasēšanas efektivitāti. Uzlabojot nodokļa iekasējamību, pakāpeniski pieaugs nodokļa ieņēmumu apjoms pret IKP. PVN ieņēmumus ietekmē arī pasākumi, kas nav tieši saistīti ar PVN likuma izmaiņām, bet veicinās tā ieņēmumu pieaugumu.

6.2.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme²⁰ uz PVN ieņēmumiem, milj. euro

	2016	2017	2018	2019
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (nodokļu administrēšanas uzlabošanas pasākumi u.c. pasākumi)	+1,4			
Kases aparātu, hibrīda kases aparātu, kases sistēmu, specializēto ierīču un iekārtu tehnisko prasību pilnveidošana		+18,1		
Mēneša minimālās algas paaugstināšana no 360 euro līdz 370 euro	+0,7			
PVN piemērošana dzīvojamo telpu apsaimniekošanai (atbilstoši EK pārkāpumu procedūrai)	+11,2	+11,2		
PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojuma 50% apmērā noteikšana par pasažieru vieglo automašīnu iegādes, uzturēšanas un ekspluatācijas izdevumiem iepriekšējo 20% vietā	+11,0			
PVN apgrieztās maksāšanas kārtības ieviešana mobilajiem telefoniem, klēpj datoriem, planšetdatoriem un integrālās shēmas ierīcēm	+3,0	+1,0		
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana cigaretēm, cigāriem un cigarillām un smēķējamai tabakai	+0,7	+0,9	+0,9	+0,3
Akcīzes nodokļa paaugstināšana alkoholiskajiem dzērieniem un alum	+1,5	+1,2	+1,2	+0,2
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana degvielai	+2,4			
Pārējās izmaiņas (akcīzes nodokļa piemērošana elektroniskās smēķēšanas ierīču uzpildes šķidrumiem u.c. izmaiņas)	+1,1	-0,5		
Izmaiņu ietekme kopā:	+33,0	+31,8	+2,1	+0,5

²⁰ Šeit un turpmākajās nodokļu politikas izmaiņu ietekmes tabulās atspoguļota ieviešanas gada ietekme

Uzņēmumu ienākuma nodoklis

UIN likme – 15 %, kas ir spēkā no 2004.gada un ir viena no zemākajām ES, arī turpmāk saglabāsies nemainīga. Pēc ekonomiskās lejupslīdes, ekonomikai sekmīgi attīstoties un uzlabojoties uzņēmumu finanšu rādītājiem, kopš 2011.gada uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumi ir būtiski pieauguši un tiek prognozēts arī to pieaugums turpmākajos gados.

Izmaiņas, kas ietekmēs UIN ieņēmumus 2016.gadā, saistās ar atvieglojuma pētniecības un attīstības izmaksām atcelšanu ar 2015.gada 1.janvāri, kā arī cīņu ar ēnu ekonomiku un citiem pasākumiem, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu.

Tāpat ir veiktas likumdošanas izmaiņas 2016.gadā, kas ietekmē arī turpmāko gadu UIN ieņēmumus – cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu, PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumi par pasažieru vieglo automobili, kā arī darba ņēmēja un darba devēja minimālā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta noteikšana.

6.3.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz UIN ieņēmumiem, milj. euro

	2016	2017	2018	2019
UIN atvieglojuma pētniecības un attīstības izmaksām atcelšana	+0,03			
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu	+3,1	+1,4		
PVN priekšnodokļa atskaitīšanas ierobežojumi par pasažieru vieglo automobili		-1,2		
Darba ņēmēja un darba devēja minimālā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta noteikšana		+0,2	-0,4	
Izmaiņu ietekme kopā:	+3,1	+0,3	-0,4	

Akcīzes nodoklis

Saskaņā ar 2015.gada 18.jūnijā pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2015.gada 1.augustu tika paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem un alum.

Vīnam, raudzētajiem dzērieniem ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem un starpproduktiem ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem nodokļa likme tika paaugstināta no 64,03 euro līdz 70,0 euro par 100 litriem, starpproduktiem ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem līdz 22 tilpumprocentiem no 99,6 euro līdz 110,0 euro par 100 litriem un pārējiem alkoholiskajiem dzērieniem no 1 337,5 euro līdz 1 360,0 euro par 100 litriem absolūtā spirta, savukārt raudzētajiem dzērieniem ar absolūtā spirta saturu līdz 6 tilpumprocentiem likme tika saglabāta iepriekšējā līmenī (to noapaļojot) – 64,0 euro par 100 litriem. Alum likme tika paaugstināta no 3,1 euro līdz 3,8 euro par katru absolūtā spirta tilpumprocentu, vienlaikus paaugstinot arī minimālo likmi no 5,69 euro līdz 7,4 euro par 100 litriem.

Ar 2015.gada 30.novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” paredzēta arī turpmāka akcīzes nodokļa alkoholiskajiem dzērieniem un alum likmju paaugstināšana – likmes tika paaugstinātas ar 2016.gada 1.martu un tās paaugstinātas arī ar 2017. un 2018.gada 1.martu (sk. 6.4. tabulu).

6.4.tabula. Akcīzes nodokļa likmes alkoholiskajiem dzērieniem, euro

	01.06.2011.	01.08.2015.	01.03.2016.	01.03.2017.	01.03.2018.
Vīns, raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu virs 6 tilpumprocentiem un starpprodukti ar absolūtā spirta saturu līdz 15 tilpumprocentiem, par 100 litriem	64,03	70,0	74,0	78,0	82,0
Raudzētie dzērieni ar absolūtā spirta saturu līdz 6 tilpumprocentiem, par 100 litriem	64,03	64,0	64,0	64,0	64,0
Starpprodukti ar absolūtā spirta saturu no 15 tilpumprocentiem līdz 22 tilpumprocentiem, par 100 litriem	99,6	110,0	120,0	130,0	135,0
Pārējie alkoholiskie dzērieni, par 100 litriem absolūta spirta	1 337,5	1 360,0	1 400,0	1 450,0	1 500,0
Alus, par katru absolūtā spirta tilpumprocentu par 100 litriem	3,1	3,8	4,2	4,5	4,8
Akcīzes nodokļa minimālais līmenis par 100 litriem alus	5,69	7,4	7,8	8,2	8,6

Ar 2015.gada 30.novembrī pieņemtajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” noteiktas arī citas izmaiņas akcīzes nodokļa piemērošanā:

- ar 2016.gada 1.janvāri paaugstinātas akcīzes nodokļa likmes atsevišķiem naftas produktiem:
 - svinu nesaturošam benzīnam no 411,21 *euro* līdz 436,0 *euro* par 1 000 litriem;
 - dīzeļdegvielai (gāzeļļai), tās aizstājējproduktiem un komponentiem, petrolejai, tās aizstājējproduktiem un komponentiem, degvielleļļai, kuras kolorimetriskais indekss ir mazāks par 2,0 un kinemātiskā viskozitāte 500C ir mazāka par 25 mm²/s, tās aizstājējproduktiem un komponentiem no 332,95 *euro* līdz 341,0 *euro* par 1 000 litriem;
 - naftas gāzēm (autogāzei) un pārējiem gāzveida ogļūdeņražiem no 161,0 *euro* līdz 206,0 *euro* par 1 000 kg;
 - benzīna un etilspirta maisījumam, kam pievienotā etilspirta saturs veido no 70 līdz 85 tilpumprocentiem no kopējā produktu daudzuma no 123,36 *euro* līdz 131,0 *euro* par 1 000 litriem;
- paredzēts straujāks akcīzes nodokļa likmju pieaugums smēķējamai tabakai un tabakas lapām, ar 2016.gada 1.janvāri likmi paaugstinot no 55,49 *euro* līdz 58,0 *euro*, ar 2017.gada 1.janvāri līdz 60,0 *euro* un ar 2018.gada 1.janvāri līdz 62,0 *euro* par 1 000 gramiem tabakas. Iepriekš bija plānots likmi paaugstināt tikai 2018.gada 1.janvārī līdz 60,0 *euro*;
- ar 2016.gada 1.janvāri paplašināts ar akcīzes nodokli neapliekamo bezalkoholisko dzērienu klāsts, iekļaujot tajos dzērienus, kuru sastāvā ir ne mazāk kā 10% sulas (izņemot augļu sulas, kas gatavotas no koncentrāta), ne vairāk kā 10% pievienotā cukura un kuri nesatur pārtikas piedevas un aromatizētājus;
- ar 2016.gada 1.martu ieviests jauns nodokļa objekts – karsējamā tabaka, kam tiek piemērota likme 62,0 *euro* par 1 000 gramiem;
- ar 2016.gada 1.jūliju akcīzes nodokli piemēros elektroniskajās cigaretēs izmantojamajiem šķidrumiem. Nodokļa likmi veido divu komponentu – likmes par 1 mililitru šķidruma – 0,01 *euro* un likmes par 1 miligramu nikotīna – 0,005 *euro* – summa.

Saskaņā ar 2013.gada 6.novembra likumu „Grozījumi likumā "Par akcīzes nodokli" ar 2014.gada 1.jūliju tika mainīta akcīzes nodokļa cigaretēm struktūra, 2014. un 2015.gadā paaugstinot nodokļa specifiskās likmes daļu, bet samazinot procentuālo daļu līdz 25 procentiem. Atbilstoši likuma „Par akcīzes nodokli” pārejas noteikumiem akcīzes nodokļa specifisko likmi un minimālo nodokļa līmeni par 1 000 cigaretēm paredzēts paaugstināt arī turpmākajos gados:

- ar 2016.gada 1.jūliju specifiskā likme noteikta 56,2 *euro* un minimālais nodokļa līmenis 93,70 *euro* par 1 000 cigaretēm;
- ar 2017.gada 1.jūliju specifiskā likme noteikta 58,2 *euro* un minimālais nodokļa līmenis 97,00 *euro* par 1 000 cigaretēm;
- ar 2018.gada 1.jūliju specifiskā likme noteikta 60,0 *euro* un minimālais nodokļa līmenis 100,00 *euro* par 1 000 cigaretēm.

Saskaņā ar 2011.gada 14.aprīlī veiktajiem grozījumiem likumā „Par akcīzes nodokli” ar 2016.gada 1.janvāri tika paaugstināta akcīzes nodokļa likme cigāriem un cigarillām no 39,84 *euro* līdz 42,69 *euro*, bet ar 2018.gada 1.janvāri tā tiks paaugstināta līdz 45,0 *euro* par 1 000 cigāriem vai cigarillām.

6.5.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz akcīzes nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2016	2017	2018	2019
Akcīzes nodokļa likmes paaugstināšana cigaretēm, cigāriem un cigarillām un smēķējamai tabakai	+3,3	+4,1	+4,2	+1,3
Akcīzes nodokļa paaugstināšana naftas produktiem	+11,3			
Akcīzes nodokļa paaugstināšana alkoholiskajiem dzērieniem un alum	+7,0	+5,5	+5,6	+0,9
Akcīzes nodokļa piemērošana elektroniskās smēķēšanas ierīču uzpildes šķidrumiem	+0,3	+0,3		
No akcīzes nodokļa atbrīvoto bezalkoholisko dzērienu loka paplašināšana	-0,003			
Izmaiņu ietekme kopā:	+21,9	+9,9	+9,8	+2,2

Nekustamā īpašuma nodoklis

No 2012.gada pašvaldībām ir tiesības ar saistošiem noteikumiem noteikt nodokļa likmi no 0,2% līdz 3,0% no nekustamā īpašuma kadastrālās vērtības. Nodokļa likme var pārsniegt 1,5% robežu tikai gadījumos, ja nekustamais īpašums netiek apsaimniekots atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kārtībai. Pašvaldības arī ir tiesīgas turpināt piemērot nodokļa apmēra pieauguma ierobežojumu zemei vai saglabāt nodokļa apmēru zemei iepriekšējā taksācijas gada līmenī, kā arī noteikt ierobežojuma apmēru un piemērošanas nosacījumus.

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas, kas ir spēkā ar 2016.gada 1.janvāri, nosaka, ka lauku zemes, kuru platība pārsniedz 3 ha, kadastrālās vērtības pieaugums nedrīkst pārsniegt 10% no iepriekšējā taksācijas gada noteiktās lauku zemes kadastrālās vērtības.

6.6.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz nekustamā īpašuma nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2016
Lauku zemes (virs 3 ha) kadastrālās vērtības pieauguma ierobežošana	-5,2
Izmaiņu ietekme kopā:	-5,2

Iedzīvotāju ienākuma nodoklis

Sākoties ekonomikas lejupslīdei, 2009.gadā ieņēmumi būtiski samazinājās, tomēr, ekonomikai atgūstoties, 2011.gadā IIN ieņēmumi pieauga, neskatoties uz 2011.gadā veiktajām izmaiņām likumdošanas normās, tai skaitā, likmes samazināšanu no 26% uz 25%, neapliekamā minimuma palielināšanu no 49,80 *euro* uz 64,03 *euro* mēnesī un atvieglojuma apmēra par apgādībā esošu personu palielināšanu no 89,64 *euro* uz 99,60 *euro* mēnesī.

Būtiskākās izmaiņas, kas ietekmēs IIN ieņēmumus 2016.gadā, saistāmas ar IIN atvieglojumu atcelšanu par pilngadīgām un darbaspējīgām personām, saglabājot atvieglojumu nepilngadīgiem bērniem (tostarp bērniem līdz 24 gadiem, kamēr turpina vispārējās, profesionālās, augstākās vai speciālās izglītības iegūšanu) un sociāli jūtīgām grupām.

Papildus IIN ieņēmumus 2016.gadā ietekmēs arī citas likumdošanas izmaiņas, kas stājas spēkā ar 2016.gada 1.janvāri:

- minimālās mēneša darba algas palielināšana no 360 *euro* līdz 370 *euro*;
- informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm un VID;
- solidaritātes nodokļa ieviešana;
- diferencētā neapliekamā minimuma ieviešana (gada garumā visiem nodokļu maksātājiem tiek piemērots minimālais mēneša neapliekamais minimums, bet gada beigās VID, balstoties uz apkopotajiem datiem par personas ienākumiem, pārrēķina IIN, piemērojot diferencēto neapliekamo minimumu un nodokļa maksātāji ar zemākām algām, iesniedzot VID Gada ienākumu deklarāciju, var saņemt pārmaksāto nodokli. Līdz ar to katram nodokļu maksātājam neapliekamā minimuma apmērs atšķiras atkarībā no nodokļu maksātāja ar nodokli apliekamo ienākumu apmēra):
 - ar 2016.gada 1.janvāri minimālais mēneša neapliekamais minimums ir 75 *euro*, bet personām, kuru apliekamie ienākumi ir līdz 380 *euro*, tiek piemērots maksimālais neapliekamais minimums 100 *euro* mēnesī, strādājošajiem, kas saņem darba algu no 380 līdz 1 000 *euro* mēnesī, neapliekamais minimums, piemērojot formulu, pakāpeniski samazinās, un mēneša ienākumiem virs 1 000 *euro* tiek piemērots mēneša neapliekamais minimums 75 *euro* apmērā;
 - ar 2017.gada 1.janvāri mēneša neapliekamais minimums tiks samazināts no 75 *euro* līdz 60 *euro* un to piemēros darba algai virs 1 100 *euro* mēnesī, kā arī tiks palielināts maksimālais neapliekamais minimums no 100 *euro* līdz 115 *euro* mēnesī un to piemēros apliekamajiem ienākumiem līdz 400 *euro* mēnesī;
 - ar 2018.gada 1.janvāri un ar 2019.gada 1.janvāri tiks samazināts maksimālais neapliekamais minimums, palielināts minimālais neapliekamais minimums un tiks veiktas izmaiņas apliekamā ienākuma robežās, kam piemēro neapliekamo minimumu (sk. 6.7. tabulu). Ar 2020.gada 1.janvāri mēneša neapliekamais minimums būs nulle un to piemēros ienākumiem virs 1 500 *euro* mēnesī, bet maksimālais neapliekamais minimums būs 160 *euro* mēnesī, kuru piemēros ienākumiem līdz 460 *euro* mēnesī;

6.7.tabula Diferencētais neapliekamais minimums 2016.-2020.gadam

Kritēriji	2016	2017	2018	2019	2020
Maksimālais neapliekamais minimums	100	115	130	145	160
Minimālais neapliekamais minimums	75	60	40	20	0
Apliekamā ienākuma maksimālā robeža	1 000	1 100	1 200	1 350	1 500
Apliekamā ienākuma minimālā robeža	380	400	420	440	460

- IIN atvieglojuma par apgādībā esošu personu palielināšana no 165 *euro* līdz 175 *euro* mēnesī;
- līdz 2018.gadam pagarināts IIN atbrīvojums saņemtajām summām, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai;
- attaisnoto izdevumu piemērošana bērnu interešu izglītības programmu apgūšanai;
- attaisnoto izdevumu piemērošana ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodotajām summām Latvijas Republikā reģistrētai politiskajai partijai vai politisko partiju apvienībai;
- plānveida veselības aprūpes pakalpojumu (olšūnu iegūšana (folikula iegūšanu) punkcijas ceļā un cita veida ar cilvēka organismu savienotu protēžu izgatavošana un iegāde) iekļaušana pilnā apmērā IIN attaisnotajos izdevumos;
- IIN attaisnotajos izdevumos ietveramo izdevumu par izglītības un ārstniecisko pakalpojumu izmantošanu apmēra noapaļošana no 213,43 uz 215 *euro*.

6.8.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz IIN ieņēmumiem, milj. *euro*

	2016	2017	2018	2019
IIN atvieglojuma par apgādībā esošām personām atcelšana par pilngadīgām un darbaspējīgām personām	+25,0			
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (t.sk., informatīvās deklarācijas ieviešana līzinga un kredītēšanas pakalpojumu sniedzējiem un informācijas apmaiņas procesa uzlabošana starp finanšu iestādēm un VID)	+5,3			
Minimālās mēneša darba algas paaugstināšana no 360 <i>euro</i> līdz 370 <i>euro</i>	+2,7			
Pensiju indeksācija 2016. un 2017. gadā	+1,9	+1,7		
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana 2015. gadā 48 600 <i>euro</i> apmērā	-0,2			
Solidaritātes nodokļa ieviešana	-3,3			
Atvieglojuma par apgādībā esošu personu paaugstināšana (no 165 līdz 175 <i>euro</i>)	-5,5			
Mēneša minimālā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta noteikšana ar 2017.gadu		+8,7	-3,3	
Diferencētā neapliekamā minimuma ieviešana		+2,7	+5,6	-0,5
Attaisnoto izdevumu piemērošana ziedojuma vai dāvinājuma veidā nodotajām summām Latvijas Republikā reģistrētai politiskajai partijai vai politisko partiju apvienībai		-0,3		
Likumdošanas izmaiņas IIN attaisnotajos izdevumos par izglītības un ārstniecisko pakalpojumu izmantošanu		-4,3		
Pagarināts IIN atbrīvojums saņemtajām summām, kas izmaksātas kā valsts vai ES atbalsts lauksaimniecībai un lauku attīstībai			-2,2	
Izmaiņu ietekme kopā:	+25,9	+8,4	+0,2	-0,5

Vidēja termiņa makroekonomiskās attīstības prognozes 2016.gadā paredz stabilu darba samaksas fonda palielināšanos, kas savukārt palielinās darba nodokļu ieņēmumus turpmāko gadu laikā, kā arī iedzīvotāju IIN ietekmēs veiktās likumdošanas izmaiņas.

Sociālās apdrošināšanas iemaksas²¹

Vidēja termiņa sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumu dinamiku noteiks ne tikai prognozētais darba samaksas fonda pieaugums, bet arī veiktās izmaiņas likumdošanā un izmaiņas iemaksu likmēs valsts fondēto pensiju shēmā.²²

Būtiskākās likumdošanas izmaiņas 2016.gadā, kas ietekmē sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumus, attiecas uz minimālās mēneša darba algas palielināšanas no 360 *euro* līdz 370 *euro*.

Turklāt ar 2017.gada 1.janvāri tiks ieviests darba ņēmēja un darba devēja minimālais valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts, kas paredz, ka darba devējam ir noteikts minimālais valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekts par katru darbinieku, kas nav mazāks par MK noteiktās minimālās mēneša darba algas apmēru. 2017.gadā – 3/4 no minētās summas un 2018.gadā pilnā apmērā.

6.9.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz sociālās apdrošināšanas iemaksu ieņēmumiem²³, milj. *euro*

	2016	2017	2018
Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu griestu noteikšana 2015.gadā 48 600 <i>euro</i> apmērā	+3,2		
Mēneša minimālās algas paaugstināšana no 360 <i>euro</i> līdz 370 <i>euro</i>	+3,8		
Cīņa ar ēnu ekonomiku un citi pasākumi, lai uzlabotu nodokļu administrēšanu (Informatīvās deklarācijas ieviešana līzinga un kreditēšanas pakalpojumu sniedzējiem)	+0,8		
Iemaksu likmes valsts fondēto pensiju shēmā paaugstināšana 2016.gadā no 5% līdz 6%	-73,6		
Mēneša minimālā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta noteikšana ar 2017.gadu		+76,3	+21,7
Izmaiņu ietekme kopā:	-65,8	+76,3	+21,7

Sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēru valsts speciālajā budžetā ne tikai 2015.gadā, bet arī vidējā termiņā, būtiski ietekmē iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā, kas 2015.gadā tika paaugstināta no 4% līdz 5%, savukārt 2016.gadā tā ir paaugstināta līdz 6%.

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis

Subsidētās elektroenerģijas nodokli piemēro apliekamajiem ienākumiem, kas gūti no 2014.gada 1.janvāra līdz 2017.gada 31.decembrim. Nodoklis ir ieviests uz laiku līdz 2017.gada beigām, paredzot tā samazinājumu vai izbeigšanu, ja tiek faktiski panākts obligātā iepirkuma komponentes ietvaros izmaksājamo subsīdiu apjoma samazinājums.

Ar subsidētās elektroenerģijas nodokli apliekami ienākumi, kas saņemti no obligātā iepirkuma ietvaros pārdotās elektroenerģijas, no saņemtās garantētās maksas par koģenerācijas stacijā vai elektrostacijā uzstādīto elektrisko jaudu, kā arī no pārdotās elektroenerģijas, kas tiek pārdota publiskajam tirgotājam (licencētam elektroenerģijas pārvades vai sadales uzņēmumam) saskaņā ar Enerģētikas likuma 40.panta redakcijām, kas bija spēkā no 1998.gada 6.oktobra līdz 2005.gada 7.jūnijam, un attiecīgo MK noteikto kārtību.

Subsidētās elektroenerģijas nodoklis tika ieviests, lai ierobežot elektroenerģijas kopējās cenas pieaugumu, un tādejādi nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju un nepalielinātu mājtsaimniecību enerģētisko nabadzību, kā arī nodrošinātu valsts budžetu ar papildu

²¹ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

²² Saskaņā ar EKS metodoloģiju, sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas tiek novirzītas valsts fondēto pensiju shēmā, netiek uzskaitītas kā vispārējās valdības budžeta ieņēmumi.

²³ Neskaitot iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā.

ieņēmumiem, kas ļautu finansiāli nodrošināt elektroenerģijas lietotāju atbalsta pasākumu īstenošanu. Netieši subsidētās elektroenerģijas nodokļa mērķis ir veicināt konkurētspējīgu elektroenerģijas ražošanu no atjaunojamiem energoresursiem un efektīvā koģenerācijā, motivējot ražot enerģiju visefektīvākajā veidā un nodrošinot, ka turpmāk tirgū ienāk tikai konkurētspējīgas tehnoloģijas.

Subsidētās elektroenerģijas nodoklim ir noteiktas trīs diferenciētas likmes – 15% dabasgāzes stacijām, 10% atjaunojamo energoresursu stacijām un 5% stacijām, kas nodrošina ar siltumenerģiju centralizētās sistēmas un kuru subsidētās elektroenerģijas nodokļa likmei ir tieša ietekme uz siltumenerģijas gala tarifu lietotājiem.

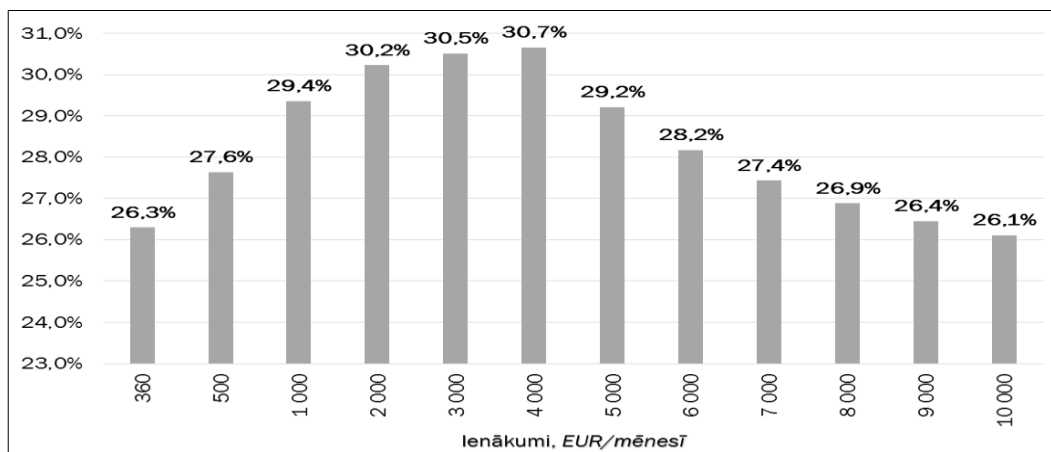
Saskaņā ar MK 2015.gada 17.septembra rīkojumu Nr.567 (prot. Nr.43 2.§) Par konceptuālo ziņojumu "Kompleksi pasākumi elektroenerģijas tirgus attīstībai" subsidētās elektroenerģijas nodokļa prognoze 2018.gadā palielināta par 30,0 milj. *euro*.

6.10. tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz subsidētās elektroenerģijas nodokļa ieņēmumiem, milj. *euro*

	2014	2019
Subsidētā elektroenerģijas nodokļa ieviešana	+35,8	-35,8
Izmaiņu ietekme kopā:	+35,8	-35,8

Solidaritātes nodoklis

Ar 2016.gada 1.janvāri ir ieviests jauns darba spēka nodoklis - solidaritātes nodoklis, tā mērķis ir novērst regresīvo darbaspēka nodokļu sistēmu, kas radusies no valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālā apmēra atjaunošanas 2014.gada 1.janvārī. Atjaunojot valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo apmēru, nodokļu maksātājiem, kuru ienākumi bija virs noteiktā iemaksu objekta maksimālā apmēra, nodokļu slogs kļuva mazāks, salīdzinot ar tām personām, kas nodokļu maksājumus veica no visiem darba ienākumiem (skat. 6.2.attēlu).

6.2. attēls. Darbaspēka nodokļu slogs pie dažādiem ienākumu līmeņiem 2015.gadā

Solidaritātes nodokļa likme ir tādi pati kā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likme (34,09%) un to piemēro ienākumu daļai, kas pārsniedz valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu maksimālo objektu. Solidaritātes nodokļa maksājumi tiek ieskaitīti valsts speciālajā budžetā kopā ar valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām. Pēc tam, pamatojoties uz VID sniegto informāciju, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra, ņemot vērā valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu objekta maksimālo

apmēru, katrai personai aprēķina valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu pārsnieguma daļu (solidaritātes nodokli), kuru pārskaita valsts pamatbudžetā.

6.11.tabula. Nodokļu politikas izmaiņu ietekme uz solidaritātes nodokļa ieņēmumiem, milj. euro

	2016
Solidaritātes nodokļa ieviešana	+49,4
Izmaiņu ietekme kopā:	+49,4

7. PUBLISKO FINANŠU ILGTSPĒJA

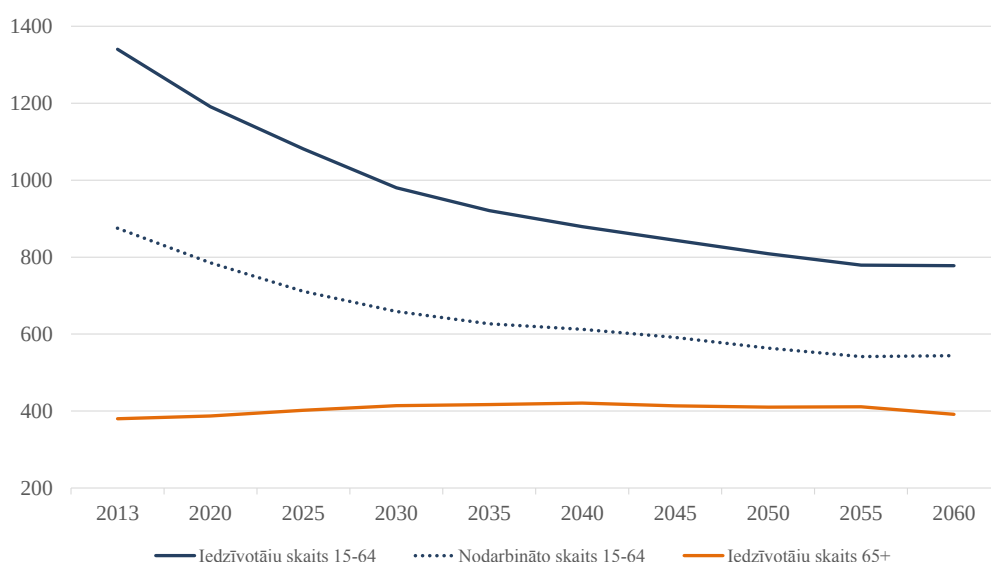
7.1. PUBLISKO FINANŠU ILGTERMIŅA ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJS

Valsts finanšu ilgtspējai ir būtiska nozīme tautsaimniecības attīstībā. Fiskālo ilgtspēju ietekmē esošais vispārējās valdības budžeta un parāda stāvoklis, to tendences un nākotnes saistības, piemēram, pensiju un pabalstu izmaksai. Budžeta izdevumu pieaugumu ilgtermiņā var ietekmēt demogrāfiskās izmaiņas. Gan iedzīvotāju novecošanās process, gan nepietiekamais finansējums sociālās aizsardzības un veselības aprūpes sistēmās ir ilgtermiņa izaicinājumi Latvijas valsts finanšu ilgtspējai.

2016.gadā EK publicēja aktualizēto Fiskālās ilgtspējas ziņojumu (*Fiscal Sustainability Report 2015*), kurā sniegts publisko finanšu ilgtspējas novērtējums 26 dalībvalstīm, t.i., tām dalībvalstīm, kurām šobrīd netiek piemērotas makroekonomiskās korekcijas programmas. Salīdzinājumā ar iepriekšējo ziņojumu (2012) ir uzlabota dalībvalstu fiskālās ilgtspējas risku novērtējuma metodoloģija. Risku novērtējums ir sadalīts trijās riska kategorijās: īstermiņa, vidējā termiņa un ilgtermiņa. Vidējā termiņa novērtējumā ir iekļauta arī parāda ilgtspēja, kas līdz šim nebija. Ziņojuma galvenie rezultāti atspoguļo, ka visām dalībvalstīm ir novērtēti zemi īstermiņa riski, 11 dalībvalstīm ir augsti vidēja termiņa riski, kas saistīti ar lieliem parādiem un sliktu sākotnējo fiskālo pozīciju, un vienai dalībvalstij – Slovēnijai ir augsts ilgtermiņa risks, kura novērtējuma pamatā ir lieli izdevumi pensijām un veselībai saistībā ar iedzīvotāju novecošanos.

Latvijai, tāpat kā Dānijai, Vācijai un Igaunijai ir zems fiskālās ilgtspējas risks visās riska kategorijās. Tā pamatā ir zems vispārējās valdības budžeta deficīts un parāds, kā arī zemi ar iedzīvotāju novecošanos saistītie izdevumi ilgtermiņā.

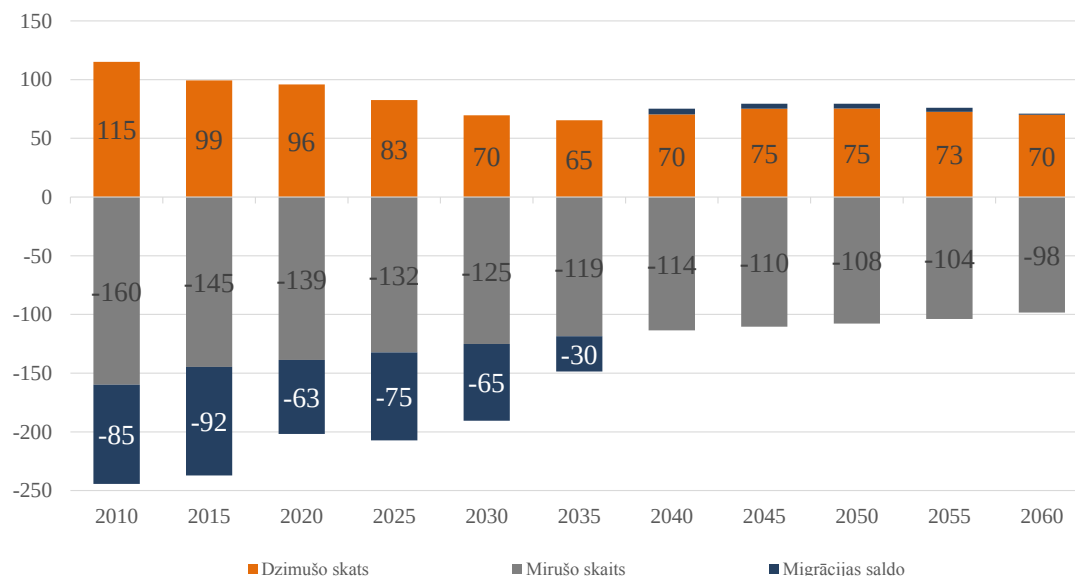
Aktualizētajā Fiskālās ilgtspējas ziņojumā iekļautais risku novērtējums balstās uz rezultātiem, kas ir publicēti 2015.gada Novecošanās ziņojumā (*Ageing Report 2015*), kuru izstrādāja EK sadarbībā ar dalībvalstīm AWG. Ilgtermiņa budžeta prognožu pamatā ir demogrāfiskās prognozes *EUROPOP2013*, ko izstrādāja *Eurostat*, un pieņēmumi par ekonomikas izaugsmi un tās noteicošajiem faktoriem ilgtermiņā.

7.1. attēls. Iedzīvotāju un nodarbināto skaits vecumā 15-64 un iedzīvotāju skaits 65+ Latvijā, tūkst. (Datu avots: Eurostat, EK).

Atbilstoši *Eurostat* prognozēm Latvijā līdz 2060.gadam, neskatoties uz tendenci ES kopumā iedzīvotāju skaitam pieaugt, tiek prognozēta iedzīvotāju skaita samazināšanās.

Eurostat bāzes scenārijā prognozē, ka kopējais Latvijas iedzīvotāju skaits samazināsies no 2,0 miljoniem 2013.gadā līdz 1,4 miljoniem 2060.gadā. Tajā skaitā tiek prognozēts (skat. 7.1. attēlu), ka darbspējas vecuma (15-64) iedzīvotāju skaits samazināsies par 42,0% jeb no 1,3 miljoniem 2013.gadā līdz aptuveni 0,8 miljoniem iedzīvotāju 2060.gadā. Savukārt iedzīvotāju skaits vecumā virs 65 gadiem 2060.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu palielināsies par 3,0% un kopumā būs 0,4 miljoni iedzīvotāju.

7.2. att. Iedzīvotāju skaita izmaiņu ietekme kumulatīvi 5 gadu laikā līdz t gada 1.janvārim pa faktoriem: dzimušo skaits, mirušo skaits un migrācijas saldo, tūkst. (Datu avots: CSP, Eurostat).

Kopējā iedzīvotāju skaita samazināšanos nākamajos gados (skat. 7.2. attēlu) nosaka gan negatīvs dabiskais pieaugums, gan negatīvs migrācijas saldo. Atbilstoši *Eurostat* prognozēm līdz 2060. gadam mirušo skaits Latvijā pakāpeniski samazināsies, taču turpinās pārsniegt dzimušo skaitu. Iedzīvotāju skaita dabisko samazināšanos pastiprina negatīvais migrācijas saldo, kas nozīmē izbraukušo iedzīvotāju pārsvaru pār iebruukušo skaitu, un tas Latvijā atbilstoši *Eurostat* prognozēm turpināsies līdz pat 2035.gadam.

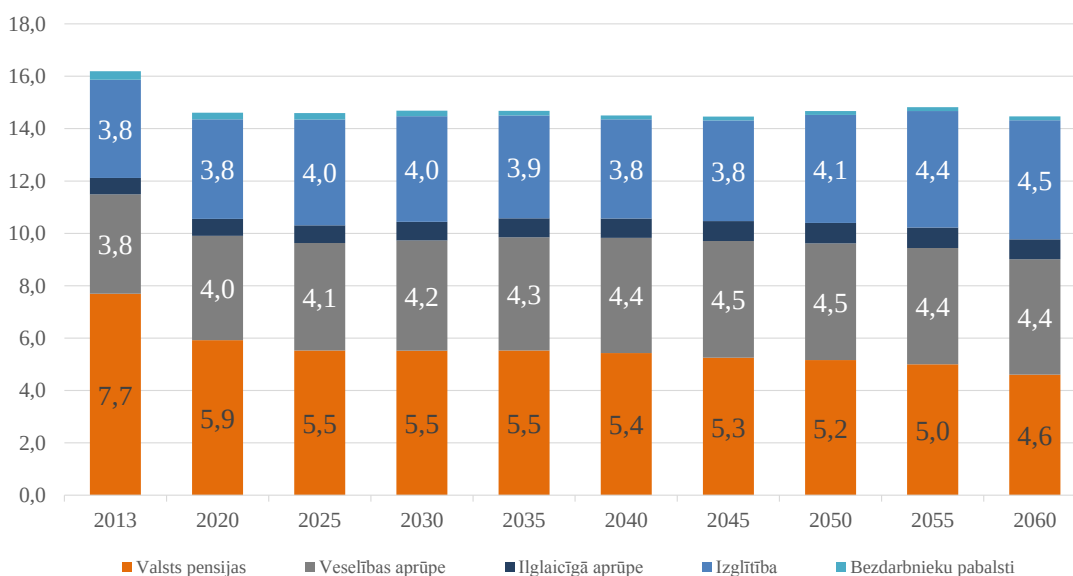
Samazinoties iedzīvotāju skaitam darbspējas vecumā no 15 līdz 64 gadiem, būs vērojamas izmaiņas arī nodarbināto skaitā (skat. 7.1. attēlu). Taču saskaņā ar AWG makroekonomiskajiem pieņēmumiem tiek prognozēts, ka ilgtermiņā pieaugs gan nodarbinātības līmenis šajā vecuma grupā (no 65,3% 2013.gadā līdz 69,9% 2060. gadā), gan samazināsies bezdarbs. Tiek prognozēts, ka ilgtermiņā noteicošais ekonomiskās izaugsmes faktors būs produktivitāte.

Aktualizētās ilgtermiņa vispārējās valdības budžeta izdevumu prognozes tika publicētas 2015.gada Novembris zīņojumā un atbilstoši AWG bāzes scenārijam tiek prognozēts, ka Latvijā 2060.gadā salīdzinājumā ar 2013.gadu ar sabiedrības novecošanos saistīto izdevumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā samazināsies no 16,2% no IKP līdz 14,5% no IKP. Samazinājumu pamatā noteiks izdevumu valsts pensijām īpatsvara kritums iekšzemes kopproduktā.

Ilgtermiņa budžeta izdevumu bāzes scenārijs paredz, ka:

- Valsts pensiju izdevumu īpatsvars IKP samazināsies no 7,7% no IKP 2013.gadā līdz 4,6% no IKP 2060.gadā;
- Veselības aprūpes izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 3,8% no IKP 2013.gadā līdz 4,4% no IKP 2060.gadā;

- Ilglaicīgās aprūpes izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 0,6% no IKP 2013.gadā līdz 0,8% no IKP 2060.gadā;
- Izglītības izdevumu īpatsvars IKP palielināsies no 3,8% no IKP 2013.gadā līdz 4,5% no IKP 2060.gadā;
- Izdevumu bezdarbnieku pabalstiem īpatsvars IKP samazināsies no 0,3% no IKP 2013.gadā līdz 0,1% no IKP 2060.gadā.

7.3. attēls. Ar sabiedrības novecošanos saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi, % no IKP (Datu avots: 2015.gada Novecošanās ziņojums)

Lai ierobežotu sabiedrības novecošanās negatīvo ietekmi uz budžeta izdevumiem ilgtermiņā, 2012.gadā tika veikta būtiska reforma Latvijas pensiju sistēmā, nosakot pakāpenisku pensionēšanās vecuma paaugstināšanu līdz 65 gadu vecumam 2025.gadā. Tas arī pamatā ietekmēja prognozēto izdevumu valsts pensijām īpatsvara kritumu iekšzemes kopproduktā.

Likumdošanas izmaiņas, kas ir ņemtas vērā, sagatavojot pensiju izdevumu ilgtermiņa prognozes, paredz, ka:

- pakāpeniski par trīs mēnešiem katru gadu tiek paaugstināts pensionēšanās vecums, sasniedzot 65 gadus līdz 2025.gadam. Vienlaikus ir saglabāta iespēja pieprasīt vecuma pensiju priekšlaicīgi divus gadus pirms vispārējā pensionēšanās vecuma;
- pieaug minimālais nepieciešamais apdrošināšanas stāžs, kas ļauj kvalificēties vecuma pensijas saņemšanai, sākot ar 2025.gadu no 15 uz 20 gadiem. Palielinot nepieciešamo minimālo stāžu vecuma pensijas saņemšanai, tiek stimulēta arī valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu veikšana;
- kopš 2013.gada ir atjaunota piešķirto pensiju indeksācija, sākotnēji indeksējot mazās pensijas, bet jau ar 2014.gadu indeksējot pensijas vai tās daļas apmēru līdz 285 *euro*. Sākot ar 2015.gadu, valsts pensija vai tās daļas apmērs, kas nepārsniedz 50% no iepriekšējā kalendārā gada vidējās apdrošināšanas iemaksu algas valstī, tiek indeksēts reizi gadā 1.oktobrī, ņemot vērā faktisko patēriņa cenu indeksu un 25% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.

Neskatoties uz to, ka budžeta izdevumu valsts pensijām īpatsvars iekšzemes kopproduktā ilgtermiņā samazinās, kas uzlabo fiskālās ilgtspējas novērtējumu, vienlaicīgi ir jāvērtē pensiju pietiekamība jeb adekvātums. Saskaņā ar OECD prognozēm, kas ir iekļautas 2015.gada Pensiju adekvātuma ziņojumā (*Pension Adequacy Report 2015*), Latvijā teorētiskais ienākumu atvietojamības līmenis 65 gadus vecam iedzīvotājam ar 40 gadu darba stāžu būtiski

samazināsies, piemēram, zemo ienākuma grupā no 69,2% no bruto ienākumiem 2013.gadā līdz 43,9% 2053.gadā, vidējo ienākumu grupā no 52,9% 2013.gadā līdz 43,9% 2053.gadā, savukārt augsto ienākumu grupā no 44,8% 2013.gadā līdz 32,8% no bruto ienākumiem 2053.gadā.

Lai veicinātu lielākas vecuma pensijas, 2012.gadā tika veikti grozījumi Valsts fondēto pensiju likumā, kas pēc finanšu un ekonomiskās krīzes paredzēja pakāpeniski atjaunot un paaugstināt iemaksu likmi valsts fondēto pensiju shēmā. 2016.gadā iemaksu likme tika paaugstināta pēdējo reizi, līdz 6%. Saskaņā ar AWG prognozēm izdevumi vecuma pensijām, kas tiktu izmaksāti no fondēto pensiju shēmas jeb 2.līmeņa, 2060.gadā varētu sasniegt 2,2% no IKP.

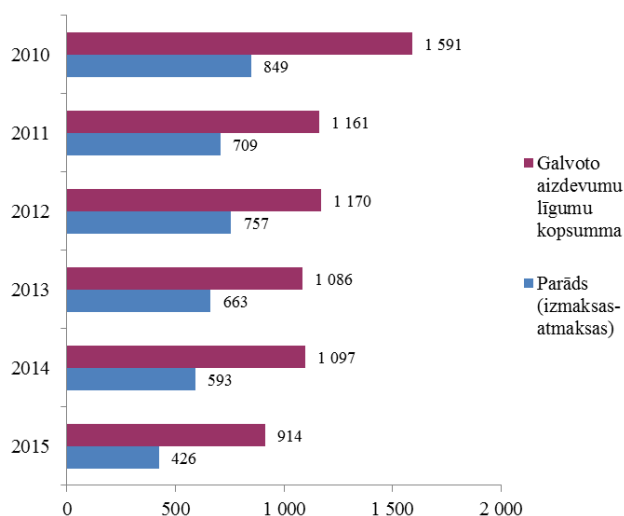
Jāatzīmē, ka 2015.gada Novecošanās ziņojumā iekļautajās ilgtermiņa pensiju izdevumu prognozēs nav ņemtas vērā jaunākās nozīmīgākās izmaiņas likumdošanā:

- Atbilstoši grozījumiem likumā „Par valsts pensijām” (apstiprināti Saeimā 2015.gada 18.jūnijā), kas paredz no 2009.gada līdz 2015.gada noteikto negatīvo un pozitīvo apdrošināšanas iemaksu algas indeksu aizstāšanu ar „1” un sekojošajos gados, kuros indekss, no 2016.gada 1.janvāra tiks veikts apdrošināto personu uzkrātā pensijas kapitāla pārrēķins par periodu no 1996.gada līdz 2014.gadam (ieskaitot);
- Atbilstoši grozījumiem likumā „Par valsts pensijām” (apstiprināti Saeimā 2016.gada 10.martā) no 2017.gada 1.janvāra ir palielināts pensiju indeksācijas apmērs no 25% uz 50% no apdrošināšanas iemaksu algas reālā pieauguma procentiem.

7.2. VALSTS SNIEGTIE GALVOJUMI

2015.gadā saskaņā ar likumu „Par valsts budžetu 2015.gadam” bija plānots izsniegt galvojumus 37,8 milj. *euro* apmērā, t.sk. studējošo kreditēšanas (10,8 milj. *euro*) un studiju kreditēšanas (25,2 milj. *euro*) programmu īstenošanai un Eiropas Investīciju bankas finansēto projektu finansēšanai Āfrikas, Karību jūras reģiona un Klusā okeāna valstīs un Aizjūras zemēs un teritorijās (1,8 milj. *euro*). 2015.gadā faktiski izsniegtie valsts galvojumi sasniedza 10,3 milj. *euro*, t.sk. par studiju un studējošo saistībām 8,5 milj. *euro*.

Valsts galvoto aizdevumu atlikums 2015.gada beigās sasniedza 426,3 milj. *euro*, kas salīdzinājumā ar valsts galvoto aizdevumu atlikumu 2014.gada beigās ir samazinājies par 166,2 milj. *euro*, ko noteica 2015.gadā veikto valsts galvoto aizdevumu atmaksas, t.sk. VAS "Privatizācijas aģentūra" veiktā valsts galvotā aizdevuma atmaksa 126,6 milj. *euro* apmērā.

7.4.attēls. Valsts galvoto aizdevumu atlikums attiecīgā gada beigās (milj. *euro*)

Likumā „Par valsts budžetu 2016.gadam” paredzēti valsts galvojumi 36,0 milj. *euro* apmērā tikai studējošo kreditēšanai 10,8 milj. *euro* apmērā un studiju kreditēšanai 25,2 milj. *euro* apmērā.

Izvērtējot informāciju par aizņēmēju finansiālo stāvokli, līdzšinējo kredītvēsturi, nodrošinājuma likviditāti un apjomu, kā arī citu pieejamo informāciju, uz 2015.gada 31.decembri tika izveidoti uzkrājumi septiņiem galvojumiem. Minētajiem galvojumu saņēmējiem valsts galvoto aizdevumu neatmaksātais atlikums 2015.gada 31.decembrī veidoja 21,8% no kopējā galvoto aizdevumu neatmaksātā atlikuma. Ņemot vērā minēto izvērtējumu, pastāv varbūtība, ka septiņu valsts galvoto aizdevumu saistības vai to daļa varētu netikt izpildītas līgumos noteiktajā termiņā un apjomā. Likumā „Par valsts budžetu 2016.gadam” valdības rīcības pieļaujamās robežas, lai segtu izdevumus, kas var rasties, pildot uz valsts budžetu attiecināmās valsts galvotā parāda saistības 2016.gadā, ir noteiktas 5,3 milj. *euro* apmērā (~0,02 % no IKP).

8. VALSTS FINANŠU INSTITUCIONĀLĀS IEZĪMES

8.1. VALSTS BUDŽETA NOTEIKUMU IEVIEŠANA UN CITAS INSTITUCIONĀLĀS ATTĪSTĪBAS ATTIECĪBĀ UZ VALSTS FINANSĒM

Līdz ar ES ekonomiskās un fiskālās pārvaldības stiprināšanu, ņemot vērā jaunus ES fiskālās disciplīnas nosacījumus, FDL tika izstrādāts saskaņā ar SIP nosacījumiem. Kopš FDL stāšanās spēkā 2013.gadā valsts budžeta un Ietvara likuma veidošanas procesā tiek nodrošināta fiskālo nosacījumu ieviešana:

1. **Bilances nosacījums.** FDL paredz sabalansētu budžetu strukturālajā izteiksmē, nosakot, ka strukturālā balance nedrīkst būt mazāka par -0,5% no IKP;
2. **Izdevumu pieauguma tempa nosacījums.** FDL paredz, ka papildus tam, ka tiek ierobežots strukturālais deficīts, tiek noteikts arī, ka izdevumi, izslēdzot IKP deflatoru, nedrīkst augt ātrāk kā vidējais potenciālā IKP pieaugums. Jāmin, ka šim nosacījumam ir paredzēti izņēmumi saskaņā ar Padomes Regulas Nr. 1175/2011 9.pantā noteiktajām atkāpēm;
3. **Valsts budžeta izdevumu sliekšņu noteikšana vidējā termiņā.** FDL dod sākotnējos fiskālos rādītājus, saskaņā ar kuriem tiek izstrādāts Ietvara likums. Šajā likumā viens no būtiskākajiem rādītājiem ir valsts izdevumu sliekšņi turpmākajiem 3 gadiem. FDL nosaka, ka kā standarta nosacījums darbojas šo izdevumu sliekšņu stabilitātes nosacījums – Ietvara likuma pirmā un otrā gada izdevumu sliekšņi tiek pārmantoti no iepriekšējā Ietvara likuma otrā un trešā gada izdevumu sliekšņiem. Kā atkāpe no minētā nosacījuma – izdevumu sliekšņi netiek pārmantoti, ja sliekšņu lielums saskaņā ar atjaunotajām makroekonomiskajām prognozēm atšķiras no pārmantotajiem sliekšņiem vairāk kā par 0,1% no IKP.

Par fiskālās disciplīnas normu ievērošanas uzraudzību gan budžeta plānošanas procesā, gan arī izpildes stadijā ir atbildīga Fiskālā disciplīnas padome, kura sāka darboties 2014.gadā. 2015.gadā Fiskālā disciplīnas padome sagatavoja:

- fiskālās disciplīnas uzraudzības ziņojumu;
- neatbilstības ziņojumu, kas tiek sagatavoti atbilstoši fiskālās disciplīnas pārkāpuma situācijai;
- trīs viedokļus fiskālās politikas un makroekonomiskās attīstības jautājumos, kurus atzīst par būtiskiem FDL normu ievērošanai.

Savukārt, 2016.gada 8.februārī starp Fiskālās disciplīnas padomi un FM tika noslēgta vienošanās par sadarbību, kas paredz sadarbības un t.sk. informācijas apmaiņas kārtību, kā arī paredz, ka Fiskālās disciplīnas padome apstiprina FM sagatavotās makroekonomiskās prognozes divas reizes gadā - sagatavojot Stabilitātes programmu un gadskārtējo valsts budžetu un vidēja termiņa budžeta ietvaru.

8.2. VIDĒJA TERMIŅA BUDŽETA PLĀNOŠANA

Atbilstoši LBFV vidēja termiņa valsts budžeta plānošana ir process, kurā tiek noteikti pieejamie resursi vidējam termiņam un nodrošināta šo resursu izlietošana atbilstoši valdības noteiktajām prioritātēm. Vidējs termiņš – triju gadu periods, ko veido saimnieciskais gads, kuram plāno valsts budžetu, un tam sekojošie divi saimnieciskie gadi.

Kopš 2007.gada valstī tika sagatavots Ietvars nākamajiem trijiem saimnieciskajiem gadiem, iekļaujot tajā vidēja termiņa valsts makroekonomiskās situācijas analīzi, valdības fiskālās politikas mērķus vidējam termiņam, valsts budžeta ieņēmumu prognozes un maksimāli

pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam. Ņemot vērā, ka Ietvaram nebija juridiski saistošs raksturs un tas tikai indikatīvi norādīja maksimāli pieļaujamo valsts budžeta kopējo izdevumu apjomu vidējam termiņam, radās nepieciešamība nostiprināt vidējā termiņa budžeta plānošanas sistēmu. Līdz ar to tika veikti attiecīgi grozījumi LBFV un, sākot ar 2012.gada 1.janvāri, Ietvaru, ko kopš 2007.gada tika apstiprinājis MK, sāka izstrādāt likuma formā kā Ietvara likumu, kuru apstiprina Saeima. Tādējādi Ietvara likumā iekļautajiem sasniedzamajiem finanšu rādītājiem ir juridiski saistošs spēks un uz tiem ir jābalstās gadskārtējā valsts budžeta likuma izstrādāšanā, kā arī turpmāko Ietvara likumu izstrādāšanā.

Ietvara likumu izstrādā katru gadu nākamo triju gadu periodam, pie tam katra nākamā Ietvara likuma perioda pirmajam un otrajam gadam tiek izmantoti iepriekšējā Ietvara likumā noteiktie rādītāji, kas precizēti atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajiem gadījumiem, savukārt trešajā gadā plānotie rādītāji ir jauni. Turklāt Ietvara likums tiek sasaistīts ar attīstības plānošanas dokumentiem, nodrošinot pieejamo resursu sasaisti ar valdības politikas prioritātēm vidējā termiņā un tas pakļaujas FDL noteiktajiem fiskālajiem nosacījumiem, nodrošinot pārredzamu un atbildīgu fiskālo politiku. Tādējādi Ietvara likums ir galvenais instruments fiskālās disciplīnas ievērošanā.

Ietvara likuma darbības perioda pirmais gads tiek detalizēti izvērsts gadskārtējā valsts budžeta likumā. Ietvara likumā katram likuma perioda gadam tiek norādīti vidēja termiņa budžeta mērķi un Nacionālajā attīstības plānā noteiktie prioritārie attīstības virzieni, valdības fiskālās politikas mērķu formulējums, maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms (arī izdevumu kopapjoms katram budžeta resoram), iekšzemes kopprodukta prognozes, valsts budžeta ieņēmumu prognozes, valsts budžeta finansiālās bilances apjoms (maksimālais deficīta līmenis un vai minimālais pārpalikuma līmenis). Pirmais Saeimas apstiprinātais Ietvara likums tika izstrādāts 2013.-2015.gadu periodam, savukārt paskaidrojumus Ietvara likumam sāka pievienot, gatavojot Ietvara likumu 2014.-2016.gadam. Turklāt atbilstoši FDL nosacījumiem vienlaikus ar Ietvara likumu 2015.-2017.gadam tika pirmo reizi izstrādāta Fiskālo risku deklarācija, kuras mērķis ir nodrošināt fiskālo risku vispārēju vadību, kā arī fiskālo rādītāju stabilitāti vidējā termiņā.

Saskaņā ar normatīvajos aktos noteiktajiem termiņiem, Ietvara likumprojektu 2016.-2018.gadam un likumprojektu "Par valsts budžetu 2016.gadam" Saeima apstiprināja 2015.gada 30.novembrī.

Attiecībā uz vidēja termiņa mērķiem un iniciatīvām LBFV ir noteikts, ka ministrijas un citas centrālās valsts iestādes sagatavo priekšlikumus JPI, ja attiecīgajos nākamajos saimnieciskajos gados atbilstoši aktuālākajām makroekonomiskās attīstības prognozēm būs pieejami līdzekļi JPI finansēšanai. Priekšlikumus JPI iesniedz Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafikā noteiktajā termiņā. Priekšlikumus JPI gatavo, pamatojoties uz NAP 2020, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteiktajām prioritātēm un mērķiem, tostarp ņemot vērā nepieciešamību veikt budžeta iestāžu kapacitātes (administratīvās spējas) stiprināšanas pasākumus. Tādējādi tiek nodrošināta valstī noteikto prioritāšu sasaiste ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

8.3. BUDŽETA PROCEDŪRAS, T.SK. VALSTS FINANŠU STATISTIKAS PĀRVALDE

8.3.1. Budžeta procedūras

Latvijas Republikas Satversme nosaka, ka Saeima ik gadu pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz MK. **Gadskārtējo valsts budžeta likumu apstiprina Saeima.**

Valsts budžeta līdzekļu izdevumu plānošanā sākotnēji tiek aprēķināti un saskaņoti bāzes izdevumi. Bāzes izdevumu aprēķinu un to sasaistes principus ar Ietvara likumu nosaka MK 2012.gada 11.decembra noteikumi Nr.867 „Kārtība, kādā nosakāms maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopapjoms un maksimāli pieļaujamais valsts budžeta izdevumu kopējais apjoms katrai ministrijai un citām centrālajām valsts iestādēm vidējam termiņam”. Tādējādi tiek noteikts nepieciešamais izdevumu apjoms, lai nodrošinātu valsts funkciju izpildi nemainīgā līmenī.

Kopš 2016.gada kā budžeta procesa sastāvdaļa ir ieviesta pastāvīga un sistemātiska valsts budžeta izdevumu pārskatīšana, par kuru plašāka informācija ir sniegta 6.1.sadaļā.

Aprēķinot maksimāli pieļaujamo valsts budžeta izdevumu kopapjomu, kas sastāv no valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta bāzes izdevumiem un valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta attīstības izdevumiem, ja MK ir pieņemts lēmums par JPI, FM pamatojas uz Ietvara likumu, prognozēm par makroekonomisko attīstību, kā arī ievēro valstī noteiktos fiskālos nosacījumus.

Pamatojoties uz MK apstiprināto maksimāli pieļaujamo izdevumu apjomu katram budžeta resoram, ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM budžeta pieprasījumus saskaņā ar MK 2012.gada 31.jūlija noteikumiem Nr.523 „Noteikumi par budžeta pieprasījumu izstrādāšanas un iesniegšanas pamatprincipiem”. Noteikumi nosaka vienotus budžeta programmu veidošanas principus, valsts pamatbudžeta un valsts speciālā budžeta pieprasījumu sagatavošanas pamatprincipus, kā arī budžeta pieprasījuma sastāvu.

Lai nodrošinātu sabiedrībai uzskatāmu priekšstatu par to, kādi resursi ir iesaistīti valsts pamatfunkciju īstenošanā, un kādi – ES un citu ārvalstu politiku instrumentu pasākumu ieviešanā, budžets tiek sagatavots šādās sadaļās:

- Valsts pamatfunkciju īstenošana (izņemot ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansētos un finansētos projektus un pasākumus);
- ES politiku instrumentu un pārējās ārvalstu finanšu palīdzības līdzfinansēto un finansēto projektu un pasākumu īstenošana.

Valsts budžeta pieprasījumus ministrijas un citas centrālās valsts iestādes izstrādā un iesniedz FM saskaņā ar Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta izstrādes un iesniegšanas grafiku, kuru atbilstoši LBFV finanšu ministrs iesniedz MK.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta sagatavošanas procesā tiek kompleksi vērtēti un pēc tam atspoguļoti valsts budžeta likumā šādi rādītāji:

- valsts budžeta ieņēmumi sadalījumā pa ieņēmumu veidiem (sadalījumā pa atbildīgajām ministrijām);
- valsts budžeta izdevumi sadalījumā pa programmām (apakšprogrammām) un izdevumu veidiem atbilstoši ekonomiskajai būtībai;
- valsts budžeta finansiālā bilance;
- maksimālais valsts parāda maksimāli pieļaujamais apjoms saimnieciskā gada beigās;
- valsts vārdā izsniedzamo galvojumu apmērs;
- valsts budžeta aizdevumu kopējais palielinājums;
- valsts budžeta mērķdotāciju apmērs pašvaldībām, kā arī valsts budžeta dotācijas apmērs pašvaldību finanšu izlīdzināšanas fondam;
- pašvaldību aizņēmumu kopējais palielinājums un pašvaldību sniegto galvojumu kopējais palielinājums;
- citi nosacījumi, piemēram, valsts fondēto pensiju shēmas iemaksu likme un iemaksu summa.

Gadskārtējā valsts budžeta likumprojekta paskaidrojumos tiek ietverts makroekonomiskās attīstības scenārija apraksts, fiskālais apskats, ieņēmumu prognožu analīze, valsts budžeta izdevumu plānošanas būtiskākie elementi, budžeta programmu paskaidrojumi,

valsts budžeta izdevumi funkcionālajā, administratīvajā un ekonomisko kategoriju sadalījumā, kā arī informācija par plānotajiem investīciju projektiem, informācija par valsts finansiālajām saistībām (kopsavilkums), kā arī informācija par budžeta likumprojektu paketes ietvaros veiktajiem grozījumiem normatīvajos aktos. Katrai valsts budžeta likumprojektā ietvertajai pamatbudžeta vai speciālā budžeta programmai (apakšprogrammai) budžeta paskaidrojumi tiek sagatavoti atsevišķā sadaļā, kas satur informāciju par programmas (apakšprogrammas) mērķiem, galvenajām aktivitātēm un institūcijām, kas nodrošinās programmas (apakšprogrammas) izpildi, darbības rezultātiem un to rezultatīvajiem rādītājiem, papildus piešķirto finansējumu JPI realizācijai, finansiāliem rādītājiem un kopējo izdevumu izmaiņām. Tāpat paskaidrojumos ir pieejama arī informācija par vidējo amata vietu skaitu un atlīdzību budžeta resorā.

Valsts budžeta likumprojekta izstrādes gaitā notiek LPS un FM sarunas, kuru rezultātā tiek sagatavots MK un LPS protokola projekts. Protokola projektā tiek iekļauti jautājumi par pašvaldību nodokļu ieņēmumu, nenodokļu ieņēmumu un citu ieņēmumu prognozēm, valsts budžeta transfertiem pašvaldībām, pašvaldību aizņēmumiem, galvojumiem, ilgtermiņa saistību apmēru un nosacījumiem, pašvaldību finanšu izlīdzināšanu, kā arī citi ar pašvaldību darbību un finansēm saistīti jautājumi. Protokola projekts tiek iesniegts izskatīšanai paplašinātajā Ministru kabineta komitejas sēdē. Saskaņā ar likumu "Par pašvaldību budžetiem" protokola projekts jāpievieno gadskārtējā valsts budžeta likumprojektam, MK to iesniedzot Saeimā. LBFV paredz rīkot sarunas ar LPS arī Ietvara likumprojekta izstrādes gaitā par pašvaldību intereses skarošiem jautājumiem, un sarunu rezultātus protokola veidā pievieno likumprojektam, to virzot uz Saeimu.

Atbilstoši likumam "Par pašvaldību budžetiem", pašvaldības izstrādā savus budžetus ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc gadskārtējā valsts budžeta likuma izsludināšanas.

Ja, sākoties saimnieciskajam gadam, nav stājies spēkā gadskārtējais valsts budžeta likums, finanšu ministrs apstiprina nepieciešamos valsts budžeta izdevumus pašvaldībām ar noteikumu, ka izdevumi mēnesī nepārsniedz divpadsmito daļu no iepriekšējā gada apropriācijas.

Ja līdz saimnieciskā gada sākumam pašvaldības budžets nav apstiprināts, pašvaldības izdevumi mēnesī nedrīkst pārsniegt divpadsmito daļu no iepriekšējā gada izdevumiem ar noteikumu, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu pašvaldībai nesamazinās izpildāmo funkciju apjoms.

Pašvaldībām likumā "Par pašvaldību budžetiem" ir noteikti stingri nosacījumi budžeta plānošanas un izpildes jomā – pašvaldību budžeta asignējumi nedrīkst pārsniegt budžetā plānotos apjomus.

Neatkarīgo iestāžu (tiesas, Valsts kontroles, Tiesībsarga un citas) budžeta pieprasījumiem ir īpaša loma budžeta procesā. LBFV nosaka, ka MK, sagatavojot Ietvara likuma projektu un gadskārtējā valsts budžeta likuma projektu, ir jāuzklausā neatkarīgo iestāžu viedoklis par attiecīgo iestāžu finansējuma sadaļām, jāpamato MK viedoklis finansējuma samazinājuma gadījumā, kā arī minēto sarunu rezultāti protokola veidā ir jādara zināmi likumdevējam, pievienojot tos attiecīgajiem likumprojektiem.

Ar mērķi saskaņot Ietvara likuma projekta un gadskārtējā valsts budžeta likuma projekta sagatavošanas un iesniegšanas Saeimā termiņus ar Vispārējās valdības budžeta plāna iesniegšanas EK termiņiem, 2016.gadā tika ieviestas izmaiņas minēto likumprojektu iesniegšanas termiņos – turpmāk MK iesniegs gadskārtējo valsts budžeta likuma projektu (budžeta likumprojektu paketi) Saeimā līdz 15.oktobrim.

MK ir tiesības noteikt valsts un pašvaldību budžeta plānošanas un izpildes papildu nosacījumus, lai nodrošinātu makroekonomisko procesu izraisīto paaugstināto fiskālo, ekonomisko un sociālo risku ietekmes mazināšanas un novēršanas pasākumus un nodrošinātu starptautiskajās saistībās noteikto fiskālo kritēriju izpildi.

8.3.2. Valsts finanšu statistikas pārvaldība

CSP apkopo valdības finanšu statistiku atbilstoši Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 549/2013 (2013. gada 21. maijs) par Eiropas nacionālo un reģionālo kontu sistēmu ES prasībām.

Vispārējās valdības sektora (S.13) ietvars Latvijā atbilstoši EKS 2010 metodoloģijai sastāv no trim apakšsektoriem: centrālās valdības apakšsektora (S.1311), pašvaldību apakšsektora (S.1313) un sociālās apdrošināšanas apakšsektora (S.1314).

Atbilstoši MK 2013.gada 10.decembra noteikumu Nr. 1456 "Noteikumi par institucionālo sektoru klasifikāciju" 6.punktam, CSP sagatavo un uztur vispārējās valdības sektora sarakstu. Lai sagatavotu sarakstu un lemtu par tajā iekļaujamajām vienībām CSP ievēro EKS 2010 prasības, kā arī ES Statistikas biroja *Eurostat* Rokasgrāmatā par valdības deficītu un valsts parādu definētos principus, kas paredz uz vispārējās valdības sektoru attiecināt valsts un pašvaldību kontrolētas un pārsvarā finansētas kapitālsabiedrības.

Vispārējās valdības sektorā uz 2015.gada 31.decembri bija 1093 neatkarīgas budžeta iestādes, no tām centrālās valdības apakšsektorā - 247 iestādes, pašvaldību apakšsektorā – 845 iestādes un sociālās apdrošināšanas fonda apakšsektorā – viena iestāde, bez tam - 128 valsts un pašvaldību kontrolētas un finansētas kapitālsabiedrības, no tām valsts kontrolētas – 49 kapitālsabiedrības, pašvaldību kontrolētas – 79 kapitālsabiedrības.

CSP katru ceturksni aprēķina šādus vispārējās valdības sektora rādītājus - ieņēmumus, izdevumus, deficītu, parādu un sagatavo vispārējās valdības ceturkšņa finanšu kontus. Informācija tiek publicēta CSP mājaslapā un nosūtīta uz *Eurostat* trīs mēnešus pēc pārskata perioda beigām.

Bez tam CSP katru gadu noteiktajos termiņos līdz 1. aprīlim (operatīvie dati) un līdz 1. oktobrim (gala dati) sagatavo un iesniedz vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju (Notifikācija) *Eurostat*.

Notifikācija tiek sagatavota atbilstoši MK 2015.gada 22.decembra noteikumu Nr. 756 "Kārtība kādā sagatavo vispārējās valdības budžeta deficīta un parāda notifikāciju" prasībām. Par Notifikācijas sagatavošanu un iesniegšanu *Eurostat* atbildīgā iestāde ir CSP, kura vada regulāras starpinstitūciju darba grupas sanāksmes. Notifikācijas sagatavošanā ir iesaistīti speciālisti no FM, VK, Centrālās finanšu un līgumu aģentūras, Aizsardzības ministrijas un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras. Vajadzības gadījumā tiek piesaistīti speciālisti no citām institūcijām (Ekonomikas ministrijas, Labklājības ministrijas, Rīgas Domes u.c).

Notifikāciju rezultāti tiek izmantoti valstu izvērtēšanai par to, kā tiek nodrošināta ekonomisko rādītāju atbilstība Māstrihtas līgumā noteiktajiem kritērijiem, t.i., plānotā un faktiskā vispārējās valdības sektora budžeta deficīta attiecība pret iekšzemes kopproduktu tirgus cenās nedrīkst pārsniegt 3 % un valdības parāda attiecība pret iekšzemes kopproduktu tirgus cenās nedrīkst būt lielāka par 60 %, kas aprēķināti atbilstoši EKS 2010 prasībām.

Padomes Direktīva 2011/85ES (2011.gada 8.novembris) par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrām nosaka detalizētus noteikumus ES dalībvalstīm, lai stiprinātu ES fiskālo un ekonomikas pārvaldību, neveidotu pārmērīgu budžeta deficītu. Ar CSP administratīvo atbalstu tiek sagatavoti un publiskoti fiskālie dati. Tā FM mājas lapā pieejama detalizēta pārejas tabula budžeta datiem no naudas plūsmas pēc nacionālās klasifikācijas uz vispārējās valdības sektora datiem pēc EKS 2010 metodoloģijas. Regulāri tiek publiskota šāda informācija:

- fiskālie dati (mēneša un ceturkšņa dati);
- valdības galvojumi (gada dati);
- nedrošās prasības (aizdevumi) (gada dati);
- nenokārtotās saistības, kas attiecas uz ārpusbilances publiskajām un privātajām partnerībām (gada dati);

- ārpus vispārējās valdības sektora klasificētu valdības kontrolētu kapitālsabiedrību saistības
- (gada dati);
- vispārējās valdības sektora līdzdalības vērtība kapitālsabiedrību kapitālā (gada dati).

PIELIKUMI

1a.tabula. Izaugsme un ar to saistītie faktori

	EKS Kods	2015	2015	2016	2017	2018	2019
		milj. euro	Pieaugums %				
1. IKP 2010.gada cenās	B1*g	21448	2,7	3,0	3,3	3,4	3,4
2. IKP faktiskajās cenās	B1*g	24376	3,4	4,3	5,8	6,2	6,5
IKP pēc izlietojuma 2010. gada cenās							
3. Privātais patēriņš	P3	13458	3,3	3,4	3,3	3,4	3,5
4. Sabiedriskais patēriņš	P3	3742	3,1	3,1	2,8	2,8	2,8
5. Kopējā pamatkapitālā veidošana	P51	4778	2,6	4,6	7,0	8,0	6,5
6. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53	13	-	-	-	-	-
7. Eksports	P6	12457	1,0	3,0	4,1	4,5	5,0
8. Imports	P7	12999	1,6	3,8	5,3	6,1	6,0
Ieguldījums IKP izaugsmē							
9. Kopējais iekšzemes pieprasījums			3,2	3,6	4,2	4,6	4,4
10. Krājumu pārmaiņas un vērtslietu iegāde	P52+P53		0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0
11. Eksporta-importa balance	B11		-0,4	-0,6	-0,9	-1,2	-0,9

1b.tabula. Patēriņa cenu izmaiņas

	EKS Kods	2015	2015	2016	2017	2018	2018
		līmenis	Pieaugums %				
1. IKP deflators			0,6	1,3	2,4	2,8	2,9
2. Privātā patēriņa deflators			0,4	0,4	2,0	2,5	2,5
3. SPCI izmaiņas (gads pret gadu)			0,2	0,4	2,0	2,5	2,5
4. Sabiedriskā patēriņa deflators			2,6	2,2	3,1	3,3	4,0
5. Investīciju deflators			0,3	2,1	2,5	2,5	2,5
6. Eksporta (preču un pakalpojumu) deflators			0,7	1,0	1,6	1,6	1,6
7. Importa (preču un pakalpojumu) deflators			-1,0	1,0	1,5	1,5	1,5

1c.tabula. Darba tirgus attīstība

	EKS Kods	2015	2015	2016	2017	2018	2019
		Līmenis	Pieaugums %				
1. Nodarbinātība, cilvēki, tūkst		896	1,3	0,2	0,2	0,1	0,0
2. Nodarbinātība, darba stundas		1311479086	0,6	0,2	0,2	0,1	0,0
3. Bezdarba līmenis (%)			9,9	8,9	8,4	8,0	7,5
4. Darba ražīgums, uz nodarbināto			1,4	2,8	3,1	3,3	3,4
5. Darba ražīgums, uz darba stundu			2,1	2,8	3,1	3,3	3,4
6. Atlīdzība nodarbinātajiem, milj. euro, faktiskās cenās	D.1	10585	7,4	5,2	6,0	6,0	5,9
7. Atlīdzība nodarbinātajam, euro		818	6,8	5,5	5,5	5,5	5,5

1d.tabula. Sektoru bilances

% no IKP	EKS kods	2015	2016	2017	2018	2019
1. Tekošais un kapitāla kots	B.9	1,6	-0,4	-0,2	0,1	-1,4
t.sk.:						
- Preču un pakalpojumu bilance		-1,4	-1,9	-2,5	-3,4	-3,9
- Ienākumu un pārvedumu bilance		0,2	0,1	0,2	0,4	0,2
- Kapitāla kots		2,8	1,4	2,1	3,1	2,3
2. Neto aizdevumi/ aizņemšanās privātajā sektorā	B.9	2,5	0,6	0,8	1,1	-0,9
3. Neto aizdevumi/ aizņemšanās vispārējās valdības sektorā	EDP B.9	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-0,5
4. Statistiskā novirze		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

2a.tabula. Vispārējās valdības budžeta attīstība

	EKS kods	2015*	2015*	2016	2017	2018	2019
		milj. euro	% no IKP				
Neto aizdevumi (+) vai aizņēmumi (-) (B.9) pa apakšsektoriem							
1. Vispārējā valdība	S.13	-236,2	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-0,5
2. Centrālā valdība	S.1311	-349,2	-1,4	-1,1	-1,3	-1,2	-0,6
3. Pavalsts valdība	S.1312						
4. Vietējā valdība	S.1313	78,9	0,3	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
5. Sociālās nodrošināšanas fondi	S.1314	34,1	0,1	0,0	0,3	0,3	0,3
Vispārējā valdība (S.13)							
6. Kopējie ieņēmumi	TR	8 604,1	35,3	35,1	35,3	35,5	34,5
7. Kopējie izdevumi	TE	8 840,3	36,3	36,1	36,3	36,5	35,0
8. Budžeta bilance	B.9	-236,2	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-0,5
9. Procentu izdevumi	D.41	353,6	1,5	1,2	1,0	1,0	1,0
10. Primārā bilance		117,4	0,5	0,2	0,0	0,0	0,5
11. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi							
Ieņēmumu sadaļas							
12. Nodokļi kopā (12=12a+12b+12c)		4 965,8	20,4	21,2	21,1	21,1	20,7
12a. Ražošanas un importa nodokļi	D.2	3 076,9	12,6	13,0	13,0	12,9	12,6
12b. Ienākuma un mantas kārtējie nodokļi	D.5	1 886,6	7,7	8,2	8,1	8,2	8,1
12c. Kapitāla nodokļi	D.91	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Sociālās iemaksas	D.61	2 065,4	8,5	8,4	8,7	8,7	8,7
14. Īpašuma ienākumi	D.4	184,8	0,8	0,8	0,7	0,7	0,4
15. Pārējie ieņēmumi		1 388,0	5,7	4,7	4,8	5,0	4,7
16. Kopējie ieņēmumi	TR	8 604,1	35,3	35,1	35,3	35,5	34,5
Nodokļu slogs (D.2**+D.5+D.61+D.91-D.995)		7 009,5	28,8	29,5	29,6	29,7	29,3
Izdevumu sadaļas***							
17. Atlīdzība nodarbinātajiem un starppatēriņš	D.1+P.2	3 941,9	16,2	16,2	16,2	16,1	15,6
17a. Atlīdzība nodarbinātajiem	D.1	2 414,8	9,9	10,0	10,0	9,8	9,5
17b. Starppatēriņš	P.2	1 527,1	6,3	6,1	6,2	6,3	6,1
18. Sociālie maksājumi (18=18a+18b)		2 812,8	11,5	11,5	11,4	11,6	11,6
tai skaitā bezdarbnieku pabalsti		102,1	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
18a. Sociālie pārvedumi piegādāti caur tirgus ražotājiem	D.6311, D.63121, D.63131	266,5	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
18b. Sociālie pārvedumi, kas nav sociālie pārvedumi natūrā	D.62	2 546,4	10,4	10,4	10,4	10,5	10,5
19.=9. Procentu izdevumi	D.41	353,6	1,5	1,2	1,0	1,0	1,0
20. Subsīdijas	D.3	144,5	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5
21. Bruto kopējā pamatkapitāla veidošana	P.51	1 104,4	4,5	3,7	4,5	4,8	4,3
22. Kapitālo izdevumu transferti	D.9	19,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
23. Pārējie izdevumi		464,0	1,9	2,9	2,5	2,4	1,9
24.=7. Kopējie izdevumi	TE	8 840,3	36,3	36,1	36,3	36,5	35,0
Valdības patēriņš	P.3	4 469,0	18,3	18,4	18,3	18,0	17,2

* FM novērtējums

** Ieskaitot ES budžetā iekasēto nodokļu daļu

*** Tiek pieņemts, ka visa izveidojusies fiskālā telpa 2017. – 2019.gadā tiek izmantota papildus izdevumiem. Tā kā pašlaik valdības nav pieņēmusi politiskus lēmumus par šīs starpības sadalījumu, tiek pieņemts, ka tā tiek sadalīta proporcionāli pa izdevumu kategorijām attiecīgajos gados, par pamatu pieņemot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija. Aprēķinot atsevišķu izdevumu kategoriju proporciju pret kopējiem izdevumiem pie nemainīgas politikas scenārija, no aprēķina tiek izslēgtas sekojošas izdevumu kategorijas: procentu izdevumi un kapitālo izdevumu transferti. Šāda pieeja tiek izmantota, jo tiek pieņemts, ka fiskālā telpa uz šīm izdevumu kategorijām netiek pārdalīta.

2b.tabula. Prognozes pie nemainīgas politikas

	2015	2015	2016	2017	2018	2019
	milj. euro	% no IKP				
1. Kopējie ieņēmumi pie nemainīgas politikas	8 604,1	35,3	35,1	35,3	35,5	34,5
2. Kopējie izdevumi pie nemainīgas politikas	8 840,3	36,3	36,1	36,1	35,6	33,7

2c.tabula. Izdevumi, kas tiek izslēgti no izdevumu kritērija

	2015	2015	2016	2017	2018	2019
	milj.euro	% no IKP				
1. Izdevumi ārvalstu finanšu palīdzības projektiem, kas atbilst saņemtajiem ārvalstu finanšu palīdzības ieņēmumiem	1108,1	4,5	4,0	4,1	4,3	3,9
2. Cikliskie izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	-12,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
3. Diskrecionāri ieņēmumu pasākumi	-29,4	-0,1	0,6	1,1	0,2	-0,4
4. Ieņēmumu palielinājums, kas apstiprināts ar likumu						

3.tabula. Vispārējās valdības izdevumi funkciju sadalījumā

% no IKP	COFOG kods	2014	2019
1. Vispārējie sabiedriskie pakalpojumi	1	4,9	4,5
2. Aizsardzība	2	0,9	2,0
3. Sabiedriskā kārtība un drošība	3	2,0	1,8
4. Ekonomiskā darbība	4	4,9	4,4
5. Vides aizsardzība	5	0,7	0,6
6. Mājoklis un komunālā saimniecība	6	1,1	1,0
7. Veselība	7	3,8	3,4
8. Atpūta, kultūra un reliģija	8	1,7	1,5
9. Izglītība	9	5,9	5,3
10. Sociālā aizsardzība	10	11,5	10,4
11. Kopējie izdevumi	TE	37,3	35,0

4.tabula. Vispārējās valdības parāda attīstība un parāda izmaiņas ietekmējošie faktori 2015.-2019.gadā

% no IKP	EKS Kods	2015	2016	2017	2018	2019
1. Bruto parāds		36,4	40,3	38,3	37,5	38,2
2. Bruto parāda izmaiņas		-4,7	3,9	-1,9	-0,8	0,7
Kopējā parāda izmaiņas ietekmējošie faktori						
3. Primārā balance		0,5	0,2	0,0	0,0	0,5
4. Procentu maksājumi	EDP D.41	1,5	1,2	1,0	1,0	1,0
5. Krājumu izmaiņas, t.sk.		-5,7	2,9	-3,0	-1,8	0,2
Valsts parāda netiešā procentu likme		3,6	3,3	2,7	2,7	2,9
Citi mainīgie						
6. Likvīdi finanšu aktīvi		5,0				
7. Neto finansiālais parāds (7=1-6)		31,4				
8. Parāda amortizācija		3,2	1,0	3,6	2,7	0,5
9. Ārvalstu valūtā denominētā parāda īpatsvars		23,1	21,2	14,2	16,2	16,3
10. Vidējā dzēšana		5,07 gadi				

5.tabula. Cikliskā attīstība

% no IKP	EKS Kods	2015	2016	2017	2018	2019
1. IKP pieaugums salīdzināmās cenās (%)	B1g	2,7	3,0	3,3	3,4	3,4
2. Faktiskā budžeta bilance	B.9	-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-0,5
3. Procentu izdevumi	D.41	1,5	1,2	1,0	1,0	1,0
4. Vienreizēji un citi īslaicīgi pasākumi						
5. Potenciālā IKP pieaugums (%)		2,5	2,7	2,9	3,0	3,0
ieguldījums:						
- nodarbinātības		-0,2	-0,1	0,0	0,1	0,1
- kapitāla		0,9	1,0	1,1	1,3	1,4
- kopējās ražošanas faktoru produktivitāte		1,7	1,7	1,7	1,6	1,5
6. Starpība starp faktisko un potenciālo IKP (% no potenciālā IKP)		-0,7	-0,4	0,1	0,5	0,9
7. Budžeta bilances cikliskā komponente		-0,3	-0,1	0,0	0,2	0,3
8. Cikliski koriģētā bilance (2-7)		-0,7	-0,9	-1,1	-1,2	-0,8
9. Cikliski koriģētā primārā bilance (8+3)		0,7	0,3	0,0	-0,2	0,2
10. Strukturālā bilance (8-4)		-0,7	-0,9	-1,1	-1,2	-0,8

6.tabula. Salīdzinājums ar Stabilitātes programmas 2015.-2018.gadam prognozēm

	EKS kods	2015	2016	2017	2018	2019
IKP pieaugums (%)	B1g					
2015. gads		2,1	3,0	3,6	3,6	-
2016. gads		2,7	3,0	3,3	3,4	3,4
Izmaiņas		0,6	0,0	-0,3	-0,2	-
Faktiskā budžeta bilance (% no IKP)	B.9					
2015. gads		-1,5	-1,6	-1,3	-1,7	-
2016. gads		-1,0	-1,0	-1,0	-1,0	-0,5
Izmaiņas		0,5	0,6	0,3	0,7	-
Vispārējās valdības kopējais parāds (% no IKP)						
2015. gads		37,0	40,0	37,3	34,1	-
2016. gads		36,4	40,3	38,3	37,5	38,2
Izmaiņas		-0,6	+0,3	+1,0	+3,4	-

7.tabula. Publisko finanšu ilgtspēja²⁴

% no IKP	2013	2020	2030	2040	2050	2060
Ar vecumu saistītie vispārējās valdības budžeta izdevumi	16,2	14,6	14,7	14,5	14,7	14,5
Pensiju izdevumi (valsts pensijām)	7,7	5,9	5,5	5,4	5,2	4,6
Sociālās apdrošināšanas pensijas	7,6	5,9	5,5	5,4	5,1	4,6
Vecuma un priekšlaicīgās pensijas	6,9	5,2	4,9	4,9	4,7	4,1
Citas pensijas (t.sk. invaliditātes, apgādnieka zaudējuma)	0,7	0,6	0,6	0,5	0,4	0,4
Ne-sociālās apdrošināšanas pensijas (iesk. minimālās pensijas un minimālā ienākuma nodrošināšanu)	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Veselības aprūpes izdevumi	3,8	4,0	4,2	4,4	4,5	4,4
Ilglaiīgās aprūpes izdevumi	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,8
Izglītības izdevumi	3,8	3,8	4,0	3,8	4,1	4,5
Izdevumi bezdarbnieku pabalstiem	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts pensiju speciālajā budžetā	7,0	6,3	6,2	6,3	6,2	6,2
Sistēmiskas pensiju reformas						
Sociālās apdrošināšanas iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā	0,8	1,6	1,7	1,6	1,7	1,7
Pensiju izdevumi no valsts fondēto pensiju shēmas	-	0,0	0,3	0,7	1,5	2,2
Pieņēmumi						
Darba produktivitātes (stundā) pieaugums, %	2,4	4,0	2,4	1,9	1,8	1,5
Potenciālā IKP pieaugums, % salīdzināmās cenās	1,9	2,6	1,1	1,3	0,9	1,6
Līdzdalības līmenis, vīrieši (vecuma grupa 20-64)	82,7	84,1	84,7	84,9	84,8	86,4
Līdzdalības līmenis, sievietes (vecuma grupa 20-64)	76,2	77,6	78,6	78,5	78,8	80,6
Līdzdalības līmenis, kopā (vecuma grupa 20-64)	79,3	80,8	81,6	81,7	81,8	83,6
Bezdarba līmenis (vecuma grupa 20-64)	11,9	12,2	10,1	7,3	7,3	7,3
Iedzīvotāji (vecuma grupa 65+), % no kopējā iedzīvotāju skaita	18,9	20,7	25,5	27,9	28,3	28,0

7a.tabula Netiešās saistības

% no IKP	2015
Valsts un pašvaldību galvojumi	1,6
No kurām saistīti ar finanšu sektoru	0,5

²⁴ Datu avots: AWG, The 2015 Ageing Report: Underlying Assumptions and Projection Methodologies, 2014; The 2015 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the 28 EU Member States (2013-2060)

8.tabula. Ārējās vides pamata pieņēmumi

	2015	2016	2017	2018	2019
Īstermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)		-0,2	-0,2	0,0	0,1
Ilgtermiņa procentu likme <i>euro</i> zonā (gada vidējā)		0,6	0,9	0,9	1,0
EUR/USD kurss (gada vidējais)	1,11	1,08	1,08	1,08	1,08
Nominālais efektīvais maiņas kurss ES	-7,4	0,4	0,0	0,0	0,0
Pasaules IKP, izņemot ES, pieaugums salīdzināmās cenās, %	3,2	3,6	3,8	3,8	3,8
ES IKP pieaugums salīdzināmās cenās, %	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0
Pasaules preču un pakalpojumu tirdzniecības apjomu izmaiņas ES eksporta tirgos, izslēdzot ES, %	1,6	2,9	3,6	3,6	3,6
Pasaules preču un pakalpojumu importa apjomu izmaiņas, izslēdzot ES, %	0,8	2,9	3,7	3,7	3,7
Naftas cena (<i>Brent</i> , USD par barelu)	53,4	35,8	42,5	42,5	42,5

9.tabula. Strukturālās reformas

Reformas apraksts (1)	Metodoloģiskie elementi		Kvantitatīvie elementi					Ex-ante ieviešanas gadījumā			
			Galvenie makroekonomiskās simulācijas rezultāti (4)					Cita ietekme/ indikatori (7)	Pasākumu apstiprināšanas un ieviešanas laika grafiks (8)	Pasākumu institucionālās apstiprināšanas process (9)	
	Apraksts (5)	Ikgadējā un kumulatīvā ietekme uz IKP un citiem galvenajiem makroekonomiskajiem mainīgajiem ²⁵ (6)									
			X ²⁶ +5 gadi	X+10 gadi	X+15 gadi	X+20 gadi	X+25 gadi				
<u>Veselības aprūpes reforma</u>	(a) Izmaksu un ieguvumu analīze (ieskaitot ekonomiskā ieguvuma analīzi un izmaksu efektivitātes analīzi). (b) CSP, Veselības ministrija, Nacionālais veselības dienests, Slimību profilakses un kontroles centrs, Eurostat, EK. Tiek izmantoti dati gada greizumā.	1. Pētījums novērtē IKP pieaugumu, ko izraisa PZDG samazinājums (t.i. strukturālās reformas īstenošana radīs pozitīvu ietekmi uz pieejamo darbaspēka apmēru, kas savukārt atstās netiešu pozitīvu ietekmi uz tautsaimniecības izlaidi. 2. Analīze ir veikta divos laika periodos – 2013.-2020.gadam un līdz 2040.gadam. 3. No 2014.gada līdz 2020.gadam tiek īstenota dotā veselības strukturālā	IKP²⁷	0.55%	2.22%	4.78%	7.89%	11.28%	-	-	-
			Bruto pamatkapitāla veidošanās	-	-	-	-	-	-		
			Nodarbinātība²⁸	0.24%	0.63%	1.03%	1.43%	1.82%	-		
			Tiešā fiskālā ietekme uz primāro bilanci (10)²⁹	-0.38%	-1.15%	-1.41%	-1.25%	-0.79%	-		
			Kopējā ietekme uz primāro	-0.15%	-0.20%	0.60%	2.03%	3.87%	-		

²⁵ Diskontēts 2014.gada vērtībās; kumulatīvais efekts.

²⁶ X apzīmē 2013.gadu.

²⁷ Tautsaimniecības izlaide dalīta ar 2014.gada IKP faktiskajās cenās.

²⁸ Nodarbinātības pieaugums dalīts ar nodarbināto skaitu vecuma grupā 15-64 gadi (2012.gadā).

²⁹ Tiešā fiskālā ietekme, kas attiecināma uz vecuma grupu – 0-64 gadi.

	reforma, piešķirot finansējumu JPI procesā.	bilanci (11) ³⁰							
	4. Analīze laika periodam 2020.-2040.gadam paredz, ka visi “izglābtie” iedzīvotāji nākamos 20 gadus spēs sniegt produktīvu atdevi kā vidējais Latvijas nodarbinātais attiecīgajā vecuma grupā.								
	5. Līdz 2020.gada piešķirtie papildu budžeta līdzekļi arī turpmākajos gados radīs pozitīvu efektu, nodrošinot ikgadēju nodarbināto pieaugumu 679 cilvēku apmērā (t.i. tiek pieņemts, ka no 2020. līdz 2040.gadam piešķirtie budžeta resursi strukturālās reformas īstenošanai saglabāsies 2020.gada līmenī (ņemot vērā inflāciju), kā rezultātā ikgadēji no 2020.gada līdz 2040.gadam tiks “izglābti” 679 nodarbinātie (kas ir “izglābto” nodarbināto skaits 2020.gadā)).								
	6. Papildu izdevumu apmērs strukturālās reforma ieviešanai ir noteikti modelī, kas aprakstīts Latvijas Universitātes pētījumā “Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu								

³⁰ Novērtējot netiešo ietekmi uz budžetu, tiek izmantota budžeta bilances elastība 0,43 (5 gadiem) un 0,41 (10 gadi un vairāk).

		2014.-2020.gadam izstrādei”. Modelis ir izstrādāts, pamatojoties uz pesimistisko scenāriju, kas paredz, ka publiskie izdevumu veselības aprūpei pieaugs, lai noturētu izdevumu apmēru 3% no IKP līmenī. Turklāt FM papildu aprēķinos tiek pieņemts, ka, lai saglabātu esošu veselības aprūpes pakalpojumu apmēru, izdevumi pieaug inflācijas apmērā. Tādējādi strukturālās reformas izdevumi ir aprēķināti kā starpība starp abiem iepriekšminētajiem scenārijiem. Strukturālā reforma tiek īstenota no 2014. gada līdz 2020.gadam. Pēc 2020.gada tiek pieņemts, ka papildu izdevumi, kas saistīti ar strukturālo reformu augs inflācijas apmērā (IKP deflators), lai nodrošinātu, ka ar reformu saistītie pakalpojumi tiks saglabāti nemainīgā līmenī. 7. Ekonomiskais ieguvums ir izteikts 2014.gada tagadnes vērtībā, pielietojot 5% diskonta likmi. 8. Izdevumu diskonta likme ir noteikta 7% apmērā.								
--	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--

		9. Izmaksu un ieguvumu analīze balstās uz sekojošu vecuma grupu analīzi: a) No 0 līdz 64 gadu vecuma grupa, lai novērtētu PZDG; b) No 15 līdz 64 gadu vecuma grupa, lai novērtētu nodarbināto pieaugumu, kas rodas no “izglābtajiem” iedzīvotājiem. 10. Tiek pieņemts, ka PZDG samazināšanās notiek pakāpeniski un lineāri. Kā arī tiek pieņemts, ka PZDG proporcionāli sadalās starp visām vecuma grupām (t.i. strukturālās reformas ietvaros īstenotajām aktivitātēm ir proporcionāls iznākums katrā no vecuma grupām). 11. Analīze paredz, ka PZDG līmenis samazināsies līdz 4768 gadiem uz 100 000 iedzīvotājiem 2020.gadā (samazinājums par 20%, ja salīdzina ar sasniegto līmeni 2012.gadā). 12. Tiek pieņemts, ka veselības aprūpes izdevumu apmērs vecuma grupai no 0 līdz 64 gadiem veido 71% no kopējiem nozares izdevumiem.									
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

		13. Novērtējot netiešo ietekmi uz budžetu, tika izmantota budžeta bilances elastības vērtības - 0,43 (5 gadiem) un 0,41 (10 gadiem). 14. Pēc 2020.gada ikgadējais izlaidis uz vienu nodarbināto pieaugums, ko nodrošinās strukturālās reformas īstenoto aktivitāšu dēļ "izglābtie" cilvēki, palielināsies par 1,1% (vidējais prognozētais līmenis 2018.-2020.gadā). 15. Strukturālās reformas dēļ panāktie budžeta ietaupījumi rodas no pabalstiem, kas saistīti ar cilvēku veselības stāvokli (t.i. slimības pabalsti, invaliditātes pabalsti, atlīdzība par darbaspēju un apgādnieku zaudējumu u.c.). 16. Tiek pieņemts, ka izdevumi pabalstiem ik gadu palielinās par vidējo prognozēto līmeni 2018.-2020.gadā. 17. Tiek pieņemts, ka strukturālās reformas pozitīvā efekta dēļ pabalstu izdevumi pakāpeniski samazināsies līdz pat 20% 2020.gadā. Savukārt no 2020.gada līdz 2040.gadam pabalstu izdevumu ietaupījums paliks 20%								
--	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--

		apmērā no ikgadējā prognozētā pabalstu apmēra. 18. Tiešajiem ietaupījumiem no pabalstos izmaksājamajām summām tika pielietots diskonta faktors 5% apmērā. 19. Valdība ir apstiprinājusi strukturālās reformas īstenošanu no 2014.gada. Stabilitātes programmas sadaļa "Fiskāli nozīmīgas strukturālās reformas Regulas Nr.1146/97 izpratnē" sniedz informāciju par līdz šim piešķirtajiem papildu budžeta līdzekļiem. Skatoties kumulatīvi, nozarei papildus piešķirtais finansējums sakrīt ar pētījumā "Izvērtējums Sabiedrības veselības pamatnostādņu 2014.-2020.gadam izstrādei" noteikto attiecīgo finansējuma pieaugumu.								
--	--	---	--	--	--	--	--	--	--	--